

DE DUURZAMHEIDBALANS VAN BRABANT 2010

Telos brabant's centrum voor duurzame ontwikkeling

DE DUURZAAMHEIDBALANS
VAN BRABANT **2010**

Inhoud

Woord vooraf	6
Inleiding Duurzaamheidbalans Brabant 2010	8
De Telosmethode	12
Technische paragraaf	18
ECONOMISCH KAPITAAL	20
Eisen per voorraad	22
Vorraden	24
Conclusie economisch kapitaal	86
SOCIAAL-CULTUREEL KAPITAAL	88
Eisen per voorraad	90
Vorraden	92
Conclusie sociaal-cultureel kapitaal	166
ECOLOGISCH KAPITAAL	168
Eisen per voorraad	170
Vorraden	172
Conclusie ecologisch kapitaal	226
Conclusie	228

Woord vooraf

dr. W.B.H.J. van de Donk, commissaris van de koningin in de provincie Noord-Brabant

Vanuit onze zusterprovincie Jiangsu ontving ik niet zo lang geleden een boek met daarin de verzamelde teksten van de Chinese wijsgeer Motzu (470- 391). Deze hoge ambtenaar, raadgever en filosoof beklemtoonde voor zijn tijd op indringende wijze het belang van reflectie en leren in het bestuur. In het eerste hoofdstuk raadt hij bestuurders aan de deugdzame wetenschappers te koesteren: als men niet naar wetenschappers luistert, loopt een bestuurder het gerede risico zijn land ernstig te kort te doen. In dit perspectief doet het me deugd dit ten geleide te mogen schrijven voor de door onderzoekers van Telos vervaardigde Duurzaamheidbalans voor Brabant. De vierde alweer, hetgeen ons de mogelijkheid geeft om naar een bewegend beeld te kijken. Het is ook deze keer een bijzonder document omdat de duurzaamheidbalans een terugkerende momentopname is van de stand van zaken in Brabant in sociaal-cultureel, economisch en ecologisch opzicht. Uit die reeks momentopnamen valt een film te maken die laat zien in welke richting de Brabantse samenleving zich begeeft. Wat de balans bijzonder maakt is de samenhang, de poging om die ontwikkelingen op economisch, sociaal-cultureel en ecologisch gebied in een onderlinge samenhang in beeld te brengen. De duurzaamheidbalans raakt natuurlijk het provinciaal beleid maar geeft een bredere blik. In die zin is de balans ook voor gemeenten, ondernemingen of maatschappelijke organisaties een belangrijk document voor koersbepalingen. De balans is voor Brabant, niet van de provincie.

De Duurzaamheidbalans 2010 geeft een genuanceerd beeld van de ontwikkelingen. Er is vooruitgang te constateren, en soms is de werkzaamheid van eerder ingezet beleid zichtbaar. Maar er is op een aantal terreinen een stagnerende of zelfs negatieve ontwikkeling te zien. Dat geldt vooral de maatschappelijke betrokkenheid en sociale participatie: juist in het soort van samenleving en economie dat Noord-Brabant wil zijn de vitale mogelijkheden-voorwaarden voor verdere ontwikkeling. Ik heb het met enige zorg gelezen, omdat de signalen op het domein van het sociale kapitaal ernstig zijn. Brabant wordt gewaarschuwd voor een sociale crisis, en die is wellicht in zijn consequenties nog vervelender dan de financiële crisis. Als mensen minder

geneigd zijn zich in te zetten voor de ander en de samenleving als geheel, tasten grondslagen aan. De ontwikkelingen op de arbeidsmarkt zijn zorgelijk, de kennis die in Brabant voorhanden is, leidt nog niet tot nieuwe producten, diensten en werkgelegenheid. Wat dat betreft sluit de duurzaamheidbalans aan bij de ambities die de provincie heeft neergelegd in de Agenda van Brabant, bereiken dat Brabanders een goede toekomst vinden in een Europese topregio op het gebied van kennis en innovatie, een regio met een uitstekend woon- en leefklimaat. Willen die ambities niet verworden tot holle kreten, moeten we in Brabant hard aan het werk. Gelukkig is dat hier de mentaliteit, en hebben we al veel laten zien. Laat deze duurzaamheidbalans een 'call for action' zijn. Ik wil de onderzoekers namens de Brabanders bedanken voor hun inzet.

De duurzaamheidbalans verschijnt aan de vooravond van de verkiezingen van Provinciale Staten in 2011. De balans geeft een handreiking voor de discussies die in Brabant in de komende maanden en daarna gevoerd moeten worden. Ik hoop op goede en stevige discussies. En op daardoor gedragen acties, die er toe leiden dat veel van wat in deze balans als bedreigende ontwikkeling wordt gepresenteerd, in het positieve tegendeel zal kunnen worden omgebogen.

Inleiding

Duurzaamheidbalans Brabant 2010

Hans Mommaas, directeur Telos

Voor u ligt de Duurzaamheidbalans voor Brabant van 2010. Dit is alweer de vierde op rij. De eerste balans werd, als een soort van try-out, afgenomen in 2001. De tweede balans, die voor een belangrijk deel was gebaseerd op het commentaar vanuit de Brabantse samenleving op de eerste, is afgenomen in 2002. Vervolgens is besloten de Duurzaamheidbalans elke vier jaar te doen verschijnen.

Zoals bekend wijkt de duurzaamheidbalans zoals die door Telos is ontwikkeld in een tweetal opzichten af van veel gangbare op duurzaamheid gerichte monitoringinstrumenten. Op de eerste plaats betreft dit het multidimensionale karakter. De balans beoogt een integraal beeld te schetsen van, in dit geval, de staat van Noord-Brabant, op economisch, ecologisch en sociaal-cultureel gebied. Anders dan in bijvoorbeeld een maatschappelijke kosten-batenanalyse worden de verschillende kapitalen daarbij niet herleid tot één (monetaire) grootheid. De balans laat de uiteenlopende kapitalen in hun eigenwaarde en probeert ze niet in algemene zin tot elkaar te herleiden. Dit past volgens Telos beter bij de doelstelling van de balans als monitoringinstrument voor de langere termijn en als inspiratiebron voor maatschappelijk debat. De onderlinge weging van economische, sociaal-culturele en ecologische kwaliteiten is immers sterk context afhankelijk, zowel in een situationele als in een politiek-normatieve zin. Over de onderlinge weging van het langetermijnbelang van economische, ecologische en sociaal-culturele resultaten bestaan uiteenlopende politiek-normatieve opvattingen. Die zijn niet te reduceren tot technische of gemiddelde standpunten. Eerder is het zaak het politieke en maatschappelijke debat daarover te stimuleren.

Dat brengt ons bij het tweede kenmerk: het interactieve karakter van de balans. Bij de ontwikkeling van de indicatoren van de verschillende 'kapitalen' en de onderlinge weging daarvan wordt niet louter vertrouwd op (quasi)wetenschappelijke of technische overwegingen. De weging wordt op een transparante manier verbonden met maatschappelijke opvattingen. Zo wordt de Brabantse samenleving ook nadrukkelijk als probleemeigenaar bij de samenstelling van de balans betrokken en wordt ruimte gegeven aan het besef dat duurzame ontwikkeling uiteindelijk gebaseerd is op (uiteenlopende) normatieve uitgangspunten. Daardoor kan de balans, op haar beurt, ook beter functioneren als een inspiratiebron voor de maatschappelijke ontwikkeling van beleid. Inhoud en proces zijn immers op elkaar betrokken.

De duurzaamheidbalans is daarmee nadrukkelijk geen beleidsevaluatie in de smalle betekenis van het woord. Niet de effectiviteit van het Brabantse provinciale beleid staat voorop, maar de staat van Brabant als provinciaal gebied. Die staat van Brabant is van veel meer afhankelijk dan louter het provinciale beleid. Het belang van de balans moet dan ook primair worden gezocht in het samenhangende beeld dat deze levert van de duurzame ontwikkeling van Noord-Brabant als grondgebied en op de langere termijn.

De Agenda van Brabant zoals die momenteel voor het provinciale beleid in ontwikkeling is sluit daar goed bij aan. Daarbij gaat het immers ook om 'het vergroten van de sociale veerkracht van de Brabantse samenleving, het vernieuwen van de economische vitaliteit en het anticiperen op de uitdaging die klimaatverandering en energievraagstuk stelt' (Agenda van Brabant 2010). Maar waar de duurzaamheidbalans vooral zicht moet geven op de lange termijnontwikkeling van het grondgebied van Brabant, daar dient de Agenda van Brabant voor het maken van strategische keuzes voor het provinciale beleid. Als het goed is ontwikkelen beide grootheden zich in interactie met elkaar. De duurzaamheidbalans geeft aan waar maatschappelijke kansen en opgaven liggen in verband met de duurzame ontwikkeling van Brabant. De Agenda van Brabant operationaliseert een en ander in beleid, zodat de kansen worden opgepakt en de opgaven aangepakt.

Een vergelijking van de laatste drie duurzaamheidbalansen (die van 2002, van 2006 en van 2010) maakt duidelijk welke robuuste ontwikkelingen daarbij zijn te onderscheiden. De benutting van het arbeidspotentieel, de R&D intensiteit, de omvang van de creatieve industrie, het hergebruik van grondstoffen door bedrijven, de benutting van bedrijventerreinen, het aandeel starters, de hoeveelheid fijnstof, de kwaliteit van het grondwater,

de landschapsbeleving; het zijn een aantal van de indicatoren die een ontwikkeling in de goede richting laten zien, ondermeer door toedoen van adequaat beleid. Op andere terreinen, echter, is een verscherpte aandacht nodig. Daarbij valt allereerst op hoe de maatschappelijke en politieke participatie zich ontwikkelt: het vertrouwen in de politiek, buurtcontacten met andere etniciteiten, de melding van vormen van discriminatie, onveiligheidsgevoelens, de opkomst bij verkiezingen, de actieve cultuurdeelname, het actieve lidmaatschap van het 'maatschappelijke middenveld'; ze laten allemaal een ontwikkeling zien in de verkeerde richting. Kortom, het maatschappelijke rendement van het sociale beleid blijft achter. Het is zaak om te bezien hoe de maatschappelijke en politieke participatie in Brabant een impuls kan krijgen, een opgave die uiteraard niet alleen of zelfs niet op de eerste plaats de provincie aangaat. Los daarvan verdient nog aan aantal andere zaken de aandacht: de verhoudingen op de arbeidsmarkt bewegen de verkeerde kant op, de omzetting van nieuwe kennis in diensten, producten en bedrijfsprocessen blijft achter, net zo goed als de verduurzaming van de energie, en er blijven flinke uitdagingen op het vlak van de biodiversiteit, de kwaliteit van het bodem- en oppervlaktewater en het broeikaseffect. Een deel van deze aandachtspunten laat zich relatief eenvoudig meenemen in de Investeringsagenda die momenteel op basis van de Agenda van Brabant in ontwikkeling is. Andere onderdelen vragen wellicht om een herijking van beleid.

We hopen dat, net zoals in voorgaande jaren, de uitkomsten van deze balans weer nadrukkelijk worden betrokken in het politieke en maatschappelijke debat in Brabant. Grootschalige transities blijven nodig, zoals ten aanzien van de organisatie van de landbouw, de energievoorziening, de maatschappelijke participatie, de organisatie van de arbeidsmarkt, de omgang met de natuur. En ondertussen moet het werk aan de kwaliteit van de leefomgeving, het innoverende vermogen van de economie, een 'slimmere' bereikbaarheid en een vernieuwend openbaar bestuur gewoon doorgaan. Daarbij komt het er steeds meer op aan om slimme allianties te bouwen tussen publieke en private partijen. Binnen Telos is de afgelopen jaren de nodige ervaring opgedaan met de verbreding van de agenda van 'monitoring' naar 'ontwikkeling'. Duurzame ontwikkeling vraagt niet alleen om een andere, meer interactieve monitoring van beleid; het vraagt ook om andere, meer 'participatieve' vormen van 'governance'; omwille van het organiserende vermogen van bedrijven, onderwijsinstellingen, natuurorganisaties, zorgvoorzieningen. Ook dat is 'duurzame ontwikkeling'. Juist die duurzame 'governance' kant zal de komende tijd binnen Telos de nodige aandacht krijgen, in samenspraak met TSC, het dit jaar opgerichte Tilburg Sustainability Center.

De Telosmethode

Er bestaan vele definities over wat duurzame ontwikkeling is. In het hedendaagse denken over duurzame ontwikkeling wordt meestal gerefereerd aan het werk van de commissie-Brundtland, de World Commission on Environment and Development, die in 1987 het rapport *Our Common Future* publiceerde. Daarin wordt duurzame ontwikkeling als volgt omschreven: 'Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie, zonder daarbij de mogelijkheden van toekomstige generaties om in hun behoeften te kunnen voorzien te beperken.'

Centraal in deze definitie staat de mens of, beter gezegd, de behoeften van de mens. Telos volgt de commissie-Brundtland in haar definitie van het begrip duurzame ontwikkeling. Het betreft echter een zeer algemene omschrijving. Om het begrip verder te kunnen operationaliseren maken we gebruik van een zogeheten driekapitalenmodel waarin een onderscheid gemaakt wordt tussen het economische, ecologische en sociaal-culturele kapitaal.

Volgens Telos kan duurzame ontwikkeling worden opgevat als een ontwikkelingsproces gericht op het bevorderen van een evenwichtige groei (in balans) van de veerkracht en kwaliteit van de natuur (het ecologisch kapitaal), van het lichamelijke en geestelijke welzijn van mensen (het sociaal-cultureel kapitaal) en een gezonde economische ontwikkeling (het economisch kapitaal).

Om te kunnen spreken van duurzame ontwikkeling moet in het verlengde van de gedachtegang van de commissie-Brundtland worden voldaan aan drie eisen:

- Er moet sprake zijn van het gelijktijdig verbeteren van het economische, ecologische en het sociaal-culturele kapitaal. Verbetering van het ene kapitaal mag niet ten koste gaan van één of beide andere kapitalen.
- De ontwikkeling moet houdbaar zijn over generaties heen: er mag geen afwenteling in de tijd plaatsvinden.

- De ontwikkeling moet ook houdbaar zijn op mondiaal niveau of, anders geformuleerd: er mag geen afwenteling in de ruimte plaatsvinden. Onze ontwikkeling mag niet ten koste gaan van die in andere gebieden en andere landen.

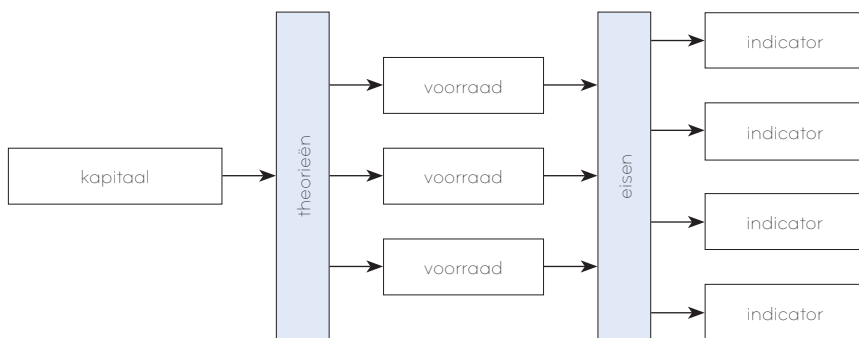
Met deze integrale benadering kiest Telos nadrukkelijk voor een breed perspectief op duurzame ontwikkeling. Het begrip heeft zowel een strategische dimensie (de langere termijn), als een normatieve dimensie (verantwoordelijkheid voor andere schaalniveaus en toekomstige generaties).

Om duurzame ontwikkeling te kunnen meten heeft Telos de duurzaamheidbalans ontwikkeld. In een duurzaamheidbalans brengen we de belangrijkste indicatoren voor de ontwikkeling van een gebied samen. Dat doen we door de kapitalen te ontleden in voorraden, eisen en indicatoren en hun normen. In het onderstaande schema worden deze begrippen kort toegelicht.

FIGUUR 1. DE RELEVANTE BEGRIPPEN UIT DE DUURZAAMHEIDBALANS

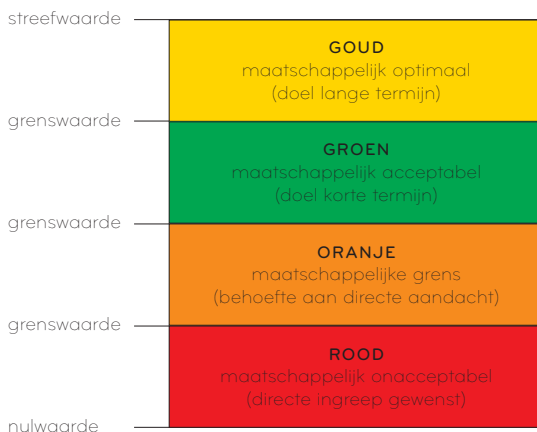
Begrip	Omschrijving
Kapitaal	De drie essentiële delen, subsystemen van het totale maatschappelijke systeem: ecologie, sociaal-cultureel en economie.
Voorraad	De essentiële elementen die samen de kwaliteit en kwantiteit van een kapitaal bepalen.
Eisen	De langetermijndoelen die geformuleerd worden voor de ontwikkeling van een voorraad.
Indicatoren	Graadmeters waarmee de eisen kunnen worden geoperationaliseerd.
Normen	Normatief vastgestelde maatstaven met behulp waarvan we de score van indicatoren beoordelen.

FIGUUR 2. DE SAMENHANG TUSSEN KAPITALEN, VOORRADEN EN INDICATOREN

Voor iedere indicator wordt een meetschaal opgesteld. Deze meetschaal bestaat uit normatief vastgestelde maatstaven die een nul- en een streefwaarde kennen met daartussen gelegen grenswaarden. In de balans wordt deze klassenindeling op de volgende manier zichtbaar gemaakt.

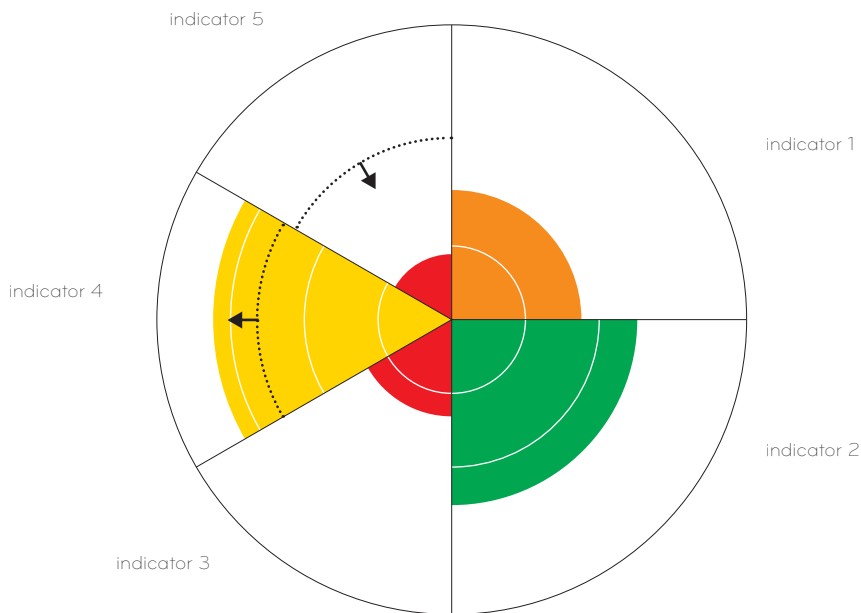
FIGUUR 3. KLASSENDELING

Het bepalen van de grenswaarden is een onderdeel in de methode die veel discussie oplevert. Voor het bepalen van deze grenswaarden is gebruikgemaakt van beleidsdocumenten, vergelijkingen in de tijd, vergelijkingen met andere regio's en de resultaten van maatschappelijke discussies.

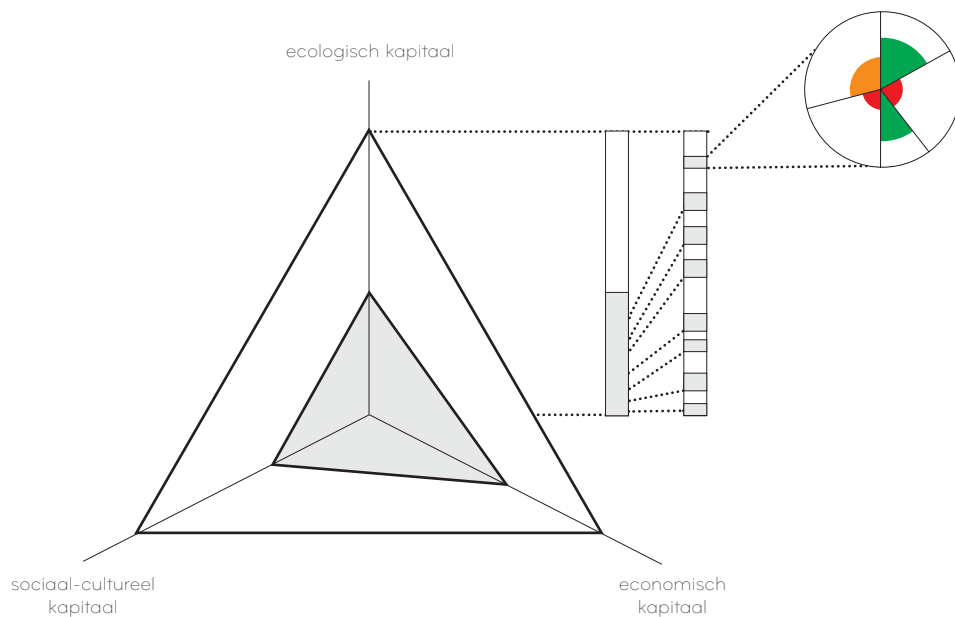
De weging van de indicatoren valt af te lezen uit de hoekpunt die ze innemen in de taartdiagrammen. De straal van de taartpunt geeft de gemeten situatie aan. Hoe groter de straal, hoe beter de score.

FIGUUR 4. VOORBEELD CIRKELDIAGRAM

De optelsom van de voorraden binnen een kapitaal bepaalt vervolgens de score van het kapitaal. Ook hierbij vindt een weging plaats. Niet iedere voorraad is even belangrijk. Het gehanteerde gewicht van de voorraden is terug te vinden bij de conclusies bij ieder kapitaal.

FIGUUR 5. SAMENHANG TUSSEN KAPITALEN, VOORRADEN EN INDICATOREN

Een overzicht van alle gehanteerde bronnen en data en een verantwoording bij de gemaakte keuzes voor (wegingen van) voorraden, indicatoren en normeringen is terug te vinden in de factsheets van de Duurzaamheidsbalans Brabant 2010. Achterin dit rapport is een beknopte versie van de factsheets opgenomen. Op de website van Telos (<http://www.telos.nl>) is een document te vinden met daarin een gedetailleerdere verantwoording en omschrijving van de voorraden en indicatoren.

In de onderstaande tabel is een overzicht beschikbaar van de gekozen voorraden per kapitaal.

FIGUUR 6. DE RELEVANTE BEGRIPPEN UIT DE DUURZAAMHEIDBALANS

Sociaal-cultureel	Ecologie	Economie
1. Sociale participatie	1. Bodem	1. Arbeid
2. Economische en politieke participatie	2. Lucht	2. Kapitaal
3. Kunst en cultuur	3. Oppervlaktewater	3. Kennis
4. Woonomgeving	4. Natuur	4. Energie, grond- en hulpstoffen.
5. Veiligheid	5. Grondwater	5. Ruimtelijke vestigingsvoorwaarden
6. Gezondheid	6. Landschap	6. Economische structuur
7. Onderwijs		7. Infrastructuur/bereikbaarheid

Technische paragraaf

De Duurzaamheidbalans 2006 verschilt van de Duurzaamheidbalans 2010. We zien op verschillende plaatsen wijzigingen ten opzichte van de vorige meting.

Op het niveau van de indicatoren:

- *Ecologisch kapitaal* – de indicatoren van de voorraad Oppervlaktewater zijn aangepast aan de KRW monitoringspraktijk. Er is een nieuwe indicator voor de voorraad Lucht: NO_x. De indicator geluidsbelasting is verschoven naar het sociaal-cultureel kapitaal. In de voorraad Natuur is een nieuwe indicator voor EHS toegevoegd. Tenslotte is in de voorraad Landschap de indicator landschapsbeleving toegevoegd.
- *Sociaal-cultureel kapitaal* – De indicator geluidsbelasting is uit het ecologisch kapitaal overgeheveld, daarnaast zijn er nog enkele indicatoren nieuw opgenomen, o.a. lidmaatschap verenigingen, staat van onderhoud monumenten en museale collecties, vermijdingsgedrag, zwerfvuil en overbelaste mantelzorgers.
- *Economisch kapitaal* – de voorraad Kapitaal kent nieuwe indicatoren doordat de Kamer van Koophandel een nieuwe databron presenteert, daarnaast zien we o.a. nieuwe indicatoren bij de (nieuwe) voorraad Infrastructuur/bereikbaarheid, de voorraad Arbeid en de voorraad Energie, Grond- en Hulpstoffen.

Op het niveau van de voorraden:

- *Ecologisch kapitaal* – De voorraad Delfstoffen is ondergebracht in het economisch kapitaal.
- *Sociaal-cultureel kapitaal* – De voorraad Identiteit en Diversiteit is ondergebracht in de nieuwe voorraad Sociale Participatie. Daarnaast is de voorraad Burgerschap hernoemd tot Economische en Politieke Participatie en de voorraad Kunst en Cultureel erfgoed hernoemd tot Kunst en Cultuur.
- *Economisch kapitaal* – Het vervoersgedeelte van de voorraad Ruimtelijke Vestigingsvoorwaarden is vanwege haar importantie als aparte voorraad opgenomen. De nieuwe voorraad is Infrastructuur/bereikbaarheid. Daarnaast is de voorraad Grond- en Hulpstoffen hernoemd tot Energie, Grond- en Hulpstoffen.

Op het niveau van de kapitalen:

- *Ecologisch kapitaal* – de totaalscore voor het ecologisch kapitaal valt lager uit dan bij de vorige meting, dat komt met name doordat de voorraad Delfstoffen is komen te vervallen, waardoor de overige voorraden zwaarder wegen voor het totaal. De voorraad Delfstoffen scoorde daarnaast relatief goed.
- *Sociaal-cultureel kapitaal* – Dit kapitaal is redelijk constant gebleven in technische zin, de voorraad Identiteit en Diversiteit is alleen weggevallen.
- *Economisch kapitaal* – De nieuwe voorraad Infrastructuur/bereikbaarheid zorgt voor een lagere wegingsfactor voor de andere voorraden. Verder is er in technische zin weinig veranderd aan dit kapitaal.

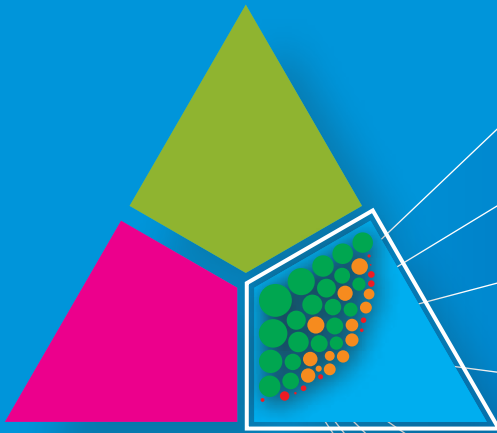
Binnen het economisch kapitaal staat het functioneren van de regionale economie centraal. Hierbij is de focus gericht op behoud en versterking van het vermogen van een regio om voldoende inkomen te genereren. Of een regio er ook daadwerkelijk in slaagt om voldoende inkomen te genereren, is afhankelijk van de vraag of de regio als gebied én de bedrijven in die regio erin slagen zich in de internationale concurrentiestrijd een goede uitgangspositie te verwerven.

De concurrentiekracht van een regio wordt in belangrijke mate bepaald door de kwaliteit van het regionale productiemilieu en de regionale productiestructuur: de samenstelling van de regionale bedrijvigheid. Het productiemilieu wordt gekenmerkt door de drie soorten relaties die een bedrijf met de omgeving kan hebben: marktrelaties, institutionele relaties en fysieke relaties. De marktrelaties hebben betrekking op de geld- en kapitaalmarkt, de vastgoedmarkt, de arbeidsmarkt, de markt voor goederen, diensten en informatie. Onder de institutionele relaties vallen de relaties met de overheid en andere instituten. Deze uiten zich onder meer in wetgeving, regulering en sanctionering. Bij fysieke relaties is te denken aan de fysieke infrastructuur en de beschikbaarheid van bedrijventerreinen. Deze kunnen alleen op lange termijn worden gewijzigd.

ECONOMISCH KAPITAAL

ARBEID
KAPITAAL
KENNIS
ENERGIE, GROND- EN HULPSTOFFEN
RUIMTELIJKE VESTIGINGSVOORWAARDEN
ECONOMISCHE STRUCTUUR
INFRASTRUCTUUR / BEREIKBAARHEID

ECONOMISCH
KAPITAAL

ARBEID

KAPITAAL

KENNIS

ENERGIE,
GROND- EN
HULPSTOFFEN

RUIMTELIJKE
VESTIGINGS-
VOORWAARDEN

ECONOMISCHE
STRUCTUUR

INFRASTRUCTUUR /
BEREIKBAARHEID

EISEN PER VOORRAAD

- Het arbeidspotentieel van de totale potentiële beroepsbevolking wordt benut.
- De vraag naar en het aanbod van arbeid zijn in evenwicht, kwalitatief en kwantitatief.
- Werk is gezond: langdurig ziekteverzuim en uitstroom f.g.v. arbeidsongeschiktheid worden voorkomen.
- Het arbeidsaanbod beschikt over minimaal een startkwalificatie.

- Voor het instandhouden en versterken van het productieve vermogen van de Brabantse economie is het nodig dat het bedrijfsleven voldoende investeert.
- Bedrijven beschikken over voldoende financiële middelen om te kunnen investeren. Daartoe moeten ze voldoende winst maken.

- De kennisinfrastructuur is van een hoog niveau en ondersteunt de bedrijvigheid.
- Het creatieve, adaptieve en innovatieve vermogen van werknemers en werkgevers van en in bedrijven en organisaties als geheel, wordt voortdurend versterkt.
- Investerings van bedrijven zijn gericht op voortdurende vernieuwing van producten, productieprocessen en dienstverleningsconcepten, opdat de continuïteit van de onderneming gewaarborgd is.

- Burgers consumeren minder energie en stoten minder schadelijke stoffen uit.
- Investerings van bedrijven zijn gericht op vermindering van energieverbruik en uitstoot van schadelijke stoffen.
- Investerings van bedrijven zijn gericht op het verminderen van het gebruik van niet-hernieuwbare grond- en hulpstoffen.
- Alle geconsumeerde energie is duurzaam opgewekt.
- Brabant manifesteert zich als voorloper op het terrein van de bio-based economy, solar en elektrisch rijden.

- Er is voldoende ruimte (terreinen, bedrijfspanden) beschikbaar voor bedrijvigheid.
- De beschikbare ruimte voor bedrijvigheid wordt optimaal beheerd: zuinig met ruimte en aangepast aan de tijd.

- De economische structuur van Brabant wordt permanent versterkt en vernieuwd door de komst van startende ondernemingen en zich nieuw in Brabant vestigende ondernemingen.
- De Brabantse economie is concurrerend, zowel nationaal als internationaal.

- Bedrijven, voorzieningen, instellingen en economische centra zijn goed bereikbaar dan wel ontsloten via de weg, het spoor, het water, de lucht en de ICT.

Arbeid binnen het economisch kapitaal refereert aan het vermogen van de mens om een bijdrage te leveren aan het proces van het produceren van goederen en diensten.

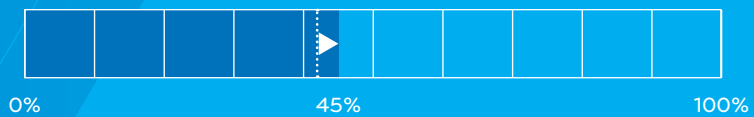
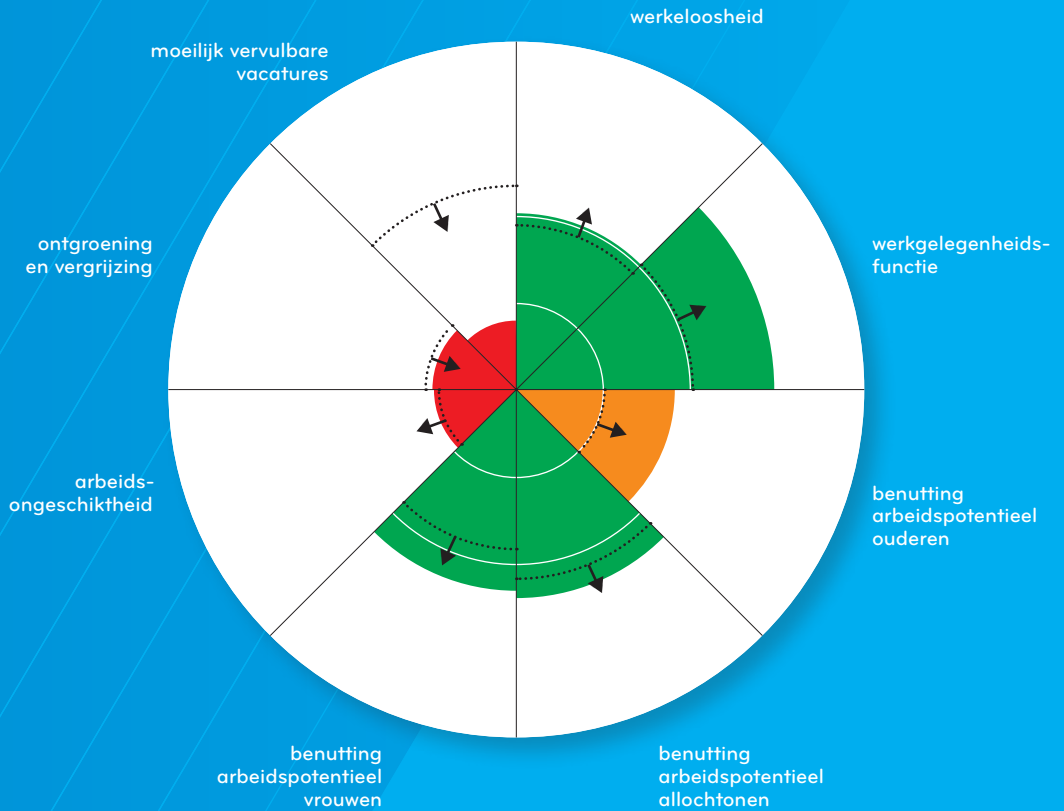
De kwaliteit van het beschikbare arbeidsaanbod (kennis, ervaring, creativiteit) en de (kwantitatieve) beschikbaarheid van werk vormen samen dan ook een cruciale economische factor. Het functioneren van de arbeidsmarkt is van groot belang om vraag en aanbod bij elkaar te brengen.

DE EISEN

- Het arbeidspotentieel van de totale potentiële beroepsbevolking wordt benut.
- De vraag naar en het aanbod van arbeid zijn in evenwicht, kwalitatief en kwantitatief
- Arbeid is gezond: langdurig ziekteverzuim en uitstroom t.g.v. arbeidsongeschiktheid wordt zoveel mogelijk voorkomen.
- Het arbeidsaanbod beschikt over minimaal een startkwalificatie.

TOELICHTING

Deze voorraad laat goede scores zien voor de benutting van het arbeidspotentieel van vrouwen en allochtonen. De benutting van het arbeidspotentieel van ouderen (55-65) laat een matig resultaat zien, we zien hier echter wel een positieve trend terug. Daarnaast zien we tevens goede scores voor de indicatoren werkloosheid en werkgelegenheidsfunctie, hierbij moet echter de kanttekening worden gemaakt dat deze cijfers dateren van voor de crisis. We zien onacceptabele resultaten voor de indicatoren ontgroening en vergrijzing, moeilijk vervulbare vacatures en arbeidsongeschiktheid. Deze laatste laat wel een constante verbetering zien over de laatste jaren.

indicator 1 / **ONTGROENING EN VERGRIJZING**

OMSCHRIJVING INDICATOR

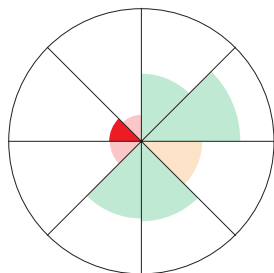
Afwijking leeftijdsopbouw van de beroepsbevolking ten opzichte van het provinciale gemiddelde.

EIS

- De vraag naar en het aanbod van arbeid zijn in evenwicht, kwalitatief en kwantitatief.

RELATIE EIS

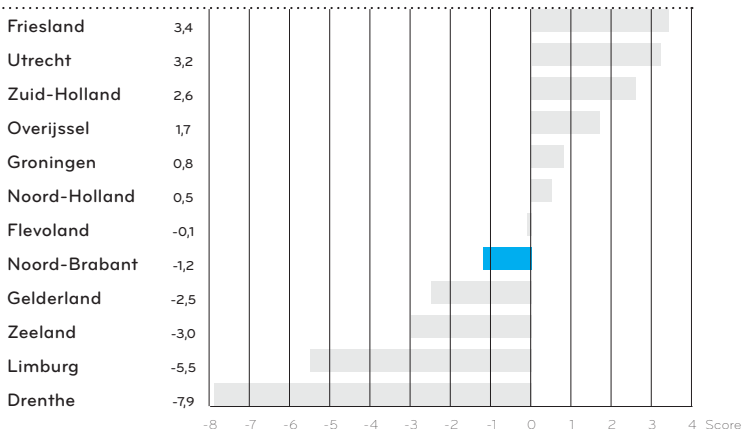
Een afwijking van de leeftijdsopbouw van de beroepsbevolking zegt iets over de toekomstige verhouding tussen de beroepsbevolking en de totale bevolking en daarmee iets over de toekomstbestendigheid van de arbeidsmarkt. Een relatief oudere beroepsbevolking kan een probleem opleveren voor de toekomst doordat de verhouding werkenden/niet-werkenden (afhankelijkheidsratio) af zal nemen. Noord-Brabant scoort voor deze indicator net in het rood.

Waarde	-1,2	Norm goud	≥ 4,0
Eenheid	Score	Norm groen	≥ 1,0 en < 4,0
Weging	12,5%	Norm oranje	≥ -1,0 en < 1,0
Richting	+	Norm rood	< -1,0

Bron CBS, 2009

BENCHMARK

OMSCHRIJVING INDICATOR

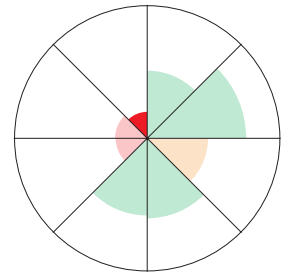
Aandeel moeilijk vervulbare vacatures op het totaal aantal vacatures.

EIS

- De vraag naar en het aanbod van arbeid zijn in evenwicht, kwalitatief en kwantitatief.

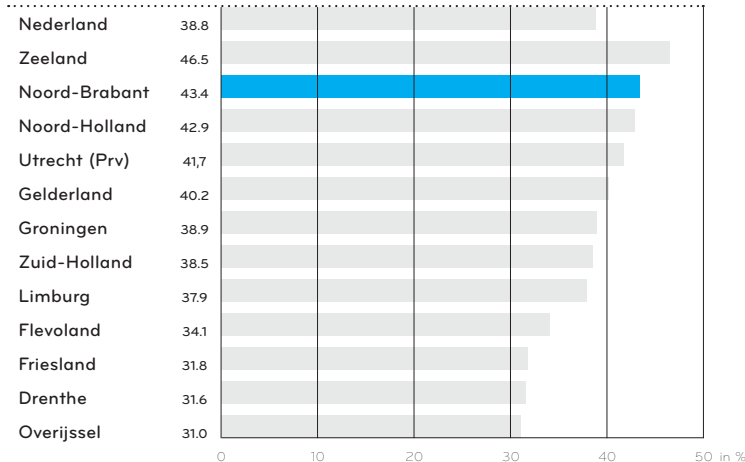
RELATIE EIS

Het aantal vacatures zegt iets over de spanning en de dynamiek op de arbeidsmarkt. Een grote dynamiek hoeft niet per definitie negatief te zijn. Belangrijker is daarom de mate waarin werkgevers moeite hebben met het aantrekken van nieuw personeel, wat tot uiting komt in het aantal moeilijk vervulbare vacatures. Het aandeel moeilijk vervulbare vacatures op het totaal aantal vacatures geeft een indicatie van de spanning op de arbeidsmarkt. In Nederland stijgt het percentage moeilijk vervulbare vacatures op de arbeidsmarkt sinds 2002 gestaag.

Waarde	43,4%	Norm goud	< 10%
Eenheid	Percentage	Norm groen	≥ 10 en < 20%
Weging	12,5%	Norm oranje	≥ 20 en < 30%
Richting	-	Norm rood	≥ 30%
Bron CBS, 2008			

BENCHMARK

indicator 3 / **WERKLOOSHEID**

OMSCHRIJVING INDICATOR

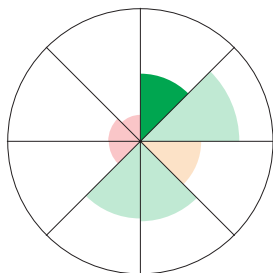
Deel van de beroepsbevolking dat werkloos is.

EIS

- De vraag naar en het aanbod van arbeid zijn in evenwicht, kwalitatief en kwantitatief.

RELATIE EIS

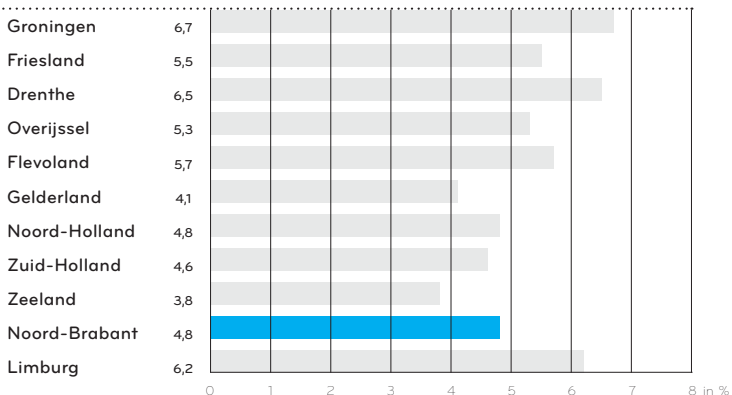
Het werkloosheidpercentage zegt iets over het functioneren van de arbeidsmarkt. Een hoog werkloosheidpercentage duidt er op dat de arbeidsmarkt slecht functioneert. Dat slecht functioneren kan zowel het gevolg zijn van het in kwantitatief opzicht niet op elkaar aansluiten van vraag en aanbod, maar het kan ook betrekking hebben op het in kwalitatief opzicht niet goed op elkaar aansluiten van vraag en aanbod.

Waarde	4,8%	Norm goud	< 1%
Eenheid	Percentage	Norm groen	1 - 5%
Weging	12,5%	Norm oranje	5 - 9%
Richting	-	Norm rood	≥ 9%

Bron CWI/CBS, 2009

BENCHMARK

OMSCHRIJVING INDICATOR

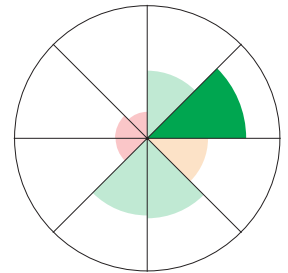
Verhouding tussen werkgelegenheid en werkzame beroepsbevolking.

EIS

- De vraag naar en het aanbod van arbeid zijn in evenwicht, kwalitatief en kwantitatief.

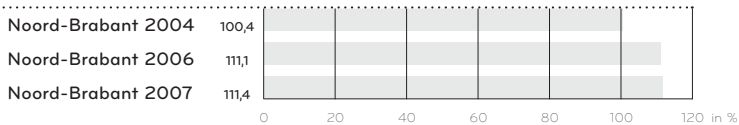
RELATIE EIS

Bij de werkgelegenheid gaat het om arbeid in een bepaalde regio en dit betreft zowel mensen die in die regio zelf wonen als mensen die van elders komen ('pendelen'). Bij de werkzame beroepsbevolking gaat het om mensen die in een regio wonen en deze kunnen zowel binnen als buiten die regio emplooi vinden. De verhouding tussen aanwezige werkgelegenheid en werkzame beroepsbevolking geeft aan of een regio per saldo arbeid 'importeert' om de banen in de regio te vervullen of juist arbeid 'exporteert' om aan de vraag in omliggende regio's te voldoen. De verhouding tussen beide grootheden wordt aangeduid met de term werkgelegenheidsfunctie en is een maat voor de (regionale) kwantitatieve vraag-aanbod verhouding.

Waarde	109,9%	Norm goud	> 110%
Eenheid	Percentage	Norm groen	100 - 110%
Weging	12,5%	Norm oranje	90 - 100%
Richting	+	Norm rood	< 90%
Bron CBS, 2008			

BENCHMARK

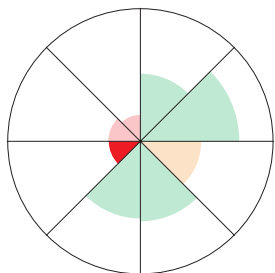
indicator 5 / **ARBEIDSONGESCHIKTHEID**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het aandeel WAO-ers in de beroepsbevolking.

EIS

- Werk is gezond: langdurig ziekteverzuim en uitstroom t.g.v. arbeidsongeschiktheid worden voorkomen.

RELATIE EIS

Mensen kunnen beroep doen op verschillende wettelijke regelingen waar het gaat om arbeidsongeschiktheid. Onderscheid wordt gemaakt tussen de WAO (Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering), de Wajong (Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten) en de WAZ (Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen). De gebruikte indicator: het aandeel WAO-ers in de potentiële beroepsbevolking. Voor de indicator is gebruik gemaakt van cijfers van het CBS uit het vierde kwartaal van 2009.

Waarde	6,56%	Norm goud	< 1%
Eenheid	Percentage	Norm groen	1 - 3%
Weging	12,5%	Norm oranje	3 - 6%
Richting	-	Norm rood	> 6%

Bron CBS, 2009

BENCHMARK

OMSCHRIJVING INDICATOR

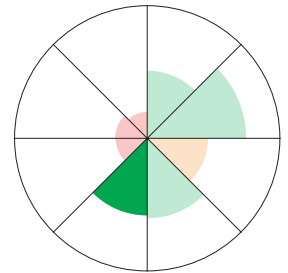
Aandeel vrouwelijke beroepsbevolking in totale vrouwelijke bevolking tussen 15 jaar en 65 jaar.

EIS

- Het beschikbare arbeidspotentieel wordt optimaal benut.

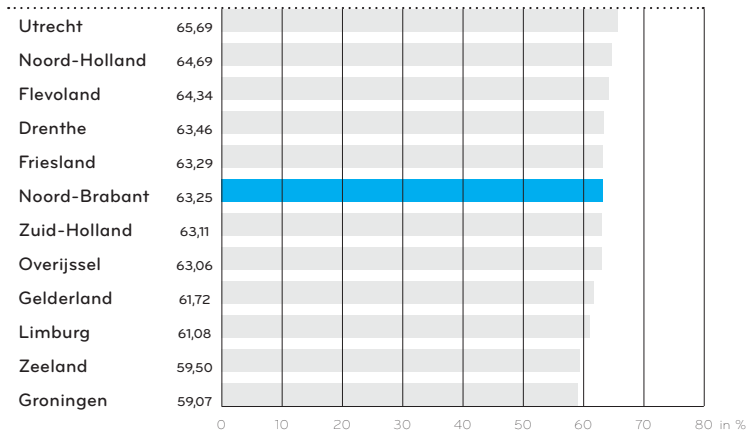
RELATIE EIS

De arbeidsparticipatie is het aandeel van de beroepsbevolking in de totale bevolking tussen de 15 en 65 jaar (ook wel aangeduid als potentiële beroepsbevolking). Wanneer het uitsluitend het werkzame deel van de beroepsbevolking betreft, spreekt men van netto participatie. Volgens de definitie die in Nederland meestal wordt gehanteerd, worden uitsluitend personen die minimaal 12 uur per week werken tot de werkzame beroepsbevolking gerekend. Voor deze indicator kijken we specifiek naar het aantal vrouwen dat deelneemt aan het arbeidsproces.

Waarde	63,25%	Norm goud	> 70%
Eenheid	Percentage	Norm groen	60 - 70%
Weging	12,5%	Norm oranje	50 - 60%
Richting	+	Norm rood	< 50%
Bron CBS, 2009			

BENCHMARK

indicator 7 / **BENUTTING ARBEIDSPOTENTIEEL
ALLOCHTONEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

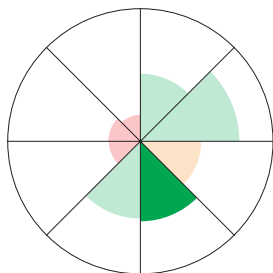
Aandeel allochtone beroepsbevolking in totale allochtone bevolking tussen 15 jaar en 65 jaar.

EIS

- Het beschikbare arbeidspotentieel wordt optimaal benut.

RELATIE EIS

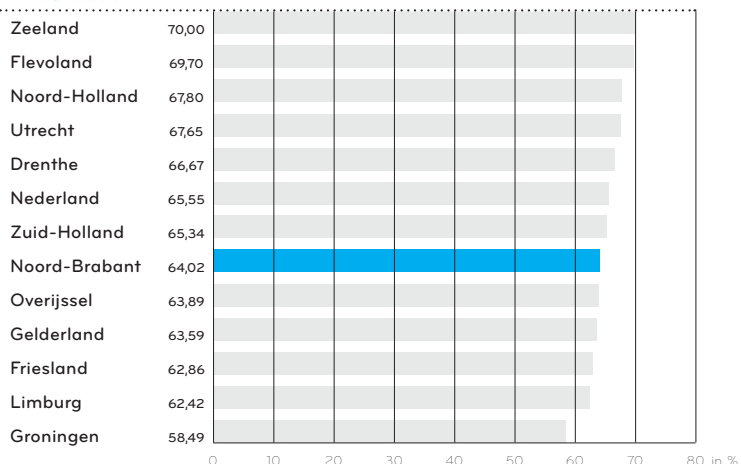
De arbeidsparticipatie is het aandeel van de beroepsbevolking in de totale bevolking tussen de 15 en 65 jaar (ook wel aangeduid als potentiële beroepsbevolking). Wanneer het uitsluitend het werkzame deel van de beroepsbevolking betreft, spreekt men van netto participatie. Volgens de definitie die in Nederland meestal wordt gehanteerd, worden uitsluitend personen die minimaal 12 uur per week werken tot de werkzame beroepsbevolking gerekend. Voor deze indicator kijken we specifiek naar het aantal allochtonen dat deelneemt aan het arbeidsproces.

Waarde	64,02%	Norm goud	> 70%
Eenheid	Percentage	Norm groen	60 - 70%
Weging	12,5%	Norm oranje	50 - 60%
Richting	+	Norm rood	< 50%

Bron CBS, 2009

BENCHMARK

indicator 8 / **BENUTTING ARBEIDSPOTENTIEEL
OUDEREN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

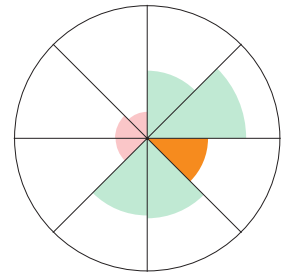
Aandeel beroepsbevolking tussen de 55 en 65 jaar in de totale bevolking tussen 55 jaar en 65 jaar.

EIS

- Het beschikbare arbeidspotentieel wordt optimaal benut.

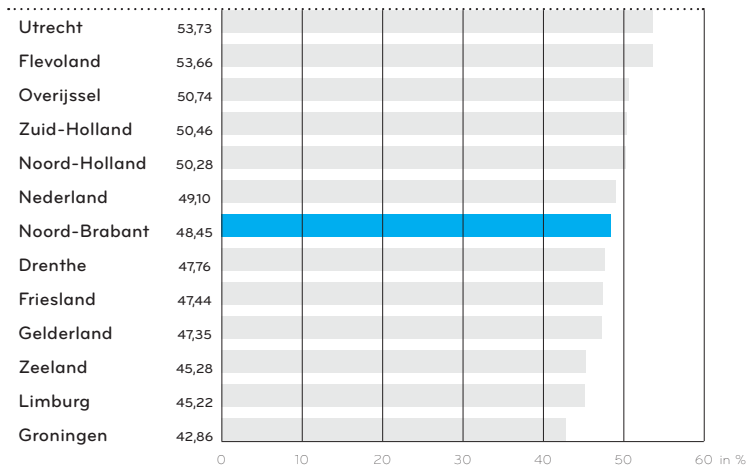
RELATIE EIS

De arbeidsparticipatie is het aandeel van de beroepsbevolking in de totale bevolking tussen de 15 en 65 jaar (ook wel aangeduid als potentiële beroepsbevolking). Wanneer het uitsluitend het werkzame deel van de beroepsbevolking betreft, spreekt men van netto participatie. Volgens de definitie die in Nederland meestal wordt gehanteerd, worden uitsluitend personen die minimaal 12 uur per week werken tot de werkzame beroepsbevolking gerekend. Voor deze indicator kijken we specifiek naar het aantal mensen tussen de 55 en 65 jaar dat deelneemt aan het arbeidsproces.

Waarde	48,45%	Norm goud	> 60%
Eenheid	Percentage	Norm groen	50 - 60%
Weging	12,5%	Norm oranje	40 - 50%
Richting	+	Norm rood	< 40%
Bron CBS, 2009			

BENCHMARK

Tot kapitaal(goederen) wordt alles gerekend wat voor de productie van goederen of diensten wordt gebruikt.

Te denken valt hierbij aan machines, apparaten, transportmiddelen, grond en gebouwen, kortom 'productief kapitaal'.

Het is vanuit economisch oogpunt bezien van groot belang dat er voldoende kapitaalgoederen aanwezig zijn, dat de kwaliteit hiervan goed is en dat de voorraad via investeringen op peil gehouden dan wel uitgebreid wordt.

DE EISEN

- Voor het instandhouden en versterken van het productieve vermogen van de Brabantse economie is het nodig dat het bedrijfsleven voldoende investeert.
- Bedrijven beschikken over voldoende financiële middelen om te kunnen investeren. Daartoe moeten ze voldoende winst maken.

TOELICHTING

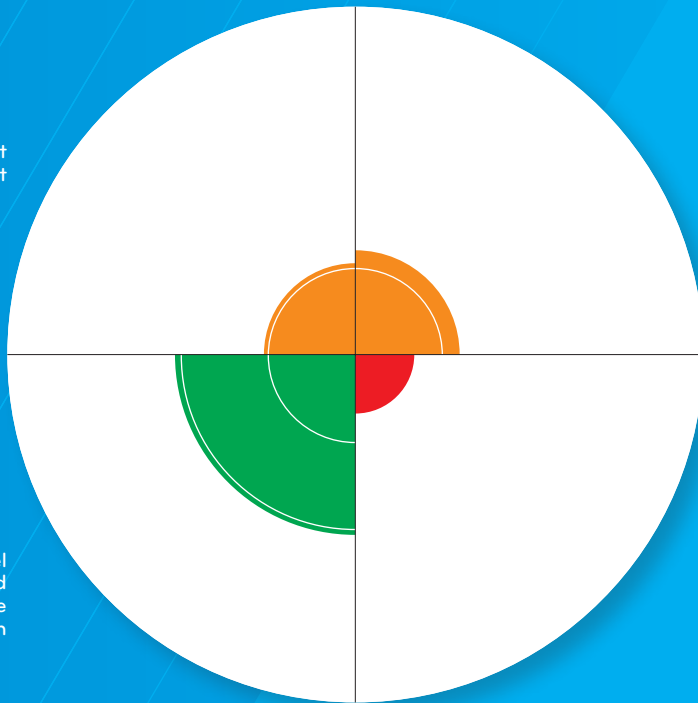
De voorraad Investering en Rendement scoort over het algemeen genomen matig. De indicator investeringsniveau en het rendementsniveau van de verschillende bedrijven is zorgelijk. Deze twee indicatoren vertonen wel een iets beter beeld ten opzichte van de vorige meting. Het vertrouwen in de economie is enigszins hersteld ten opzichte van de vorige meting maar nog steeds onacceptabel. De huidige kredietcrisis speelt uiteraard een belangrijke rol in deze voorraad.

bedrijven met voldoende rendement

investeringsniveau

aandeel werkgelegenheid buitenlandse ondernemingen

vertrouwen economie

indicator 1 / **INVESTERINGSNIVEAU**

OMSCHRIJVING INDICATOR

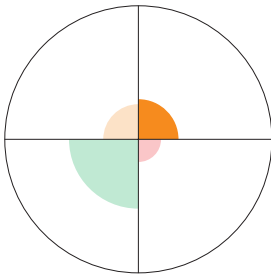
Aandeel bedrijven dat aangeeft dat investeringen zullen toenemen.

EIS

- Voor het instandhouden en versterken van het productieve vermogen van de Brabantse economie is het nodig dat het bedrijfsleven voldoende investeert.

RELATIE EIS

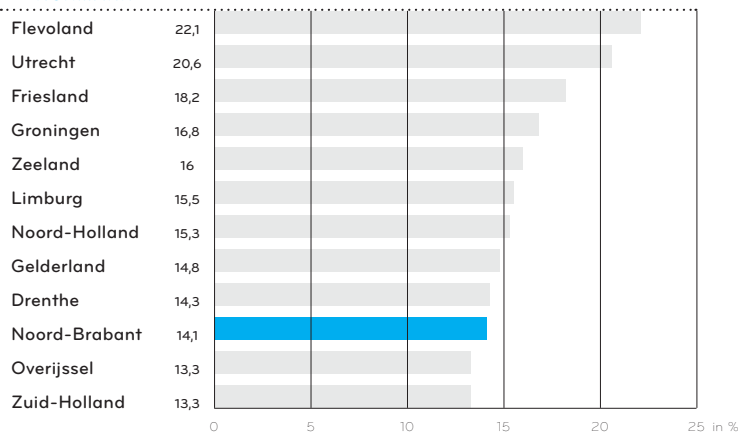
Het investeringspeil van bedrijven dient op een zodanig niveau te zijn dat de bedrijven kunnen beschikken over een adequaat machinepark en een up-to-date uitrusting waar het de ICT betreft. Uit een groei van de investering blijkt ook het vertrouwen van ondernemers in de nabije toekomst. Een hogere investeringsbereidheid is in het algemeen goed voor de economie. Op lange termijn leidt het tot uitbreiding van productiecapaciteit. Op korte termijn leveren de bestellingen van investeringsgoederen werk en inkomen. We zien in Nederland het laatste decennium een afname van de investeringen (Centraal Economisch Plan, CPB, 2010). Veel bedrijvigheid verhuist naar Oost Europa en Azië.

Waarde	14,1%	Norm goud	> 50%
Eenheid	Percentage	Norm groen	> 30 en ≤ 50%
Weging	25%	Norm oranje	> 10 en ≤ 30%
Richting	+	Norm rood	≤ 10%

Bron COEN-enquête, KvK, 2010

BENCHMARK

OMSCHRIJVING INDICATOR

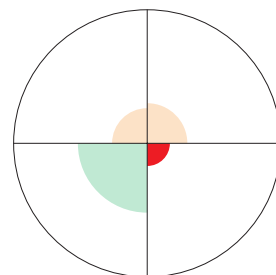
Het aandeel bedrijven dat aangeeft dat het economisch klimaat zal verbeteren.

EIS

- Voor het instandhouden en versterken van het productieve vermogen van de Brabantse economie is het nodig dat het bedrijfsleven voldoende investeert.

RELATIE EIS

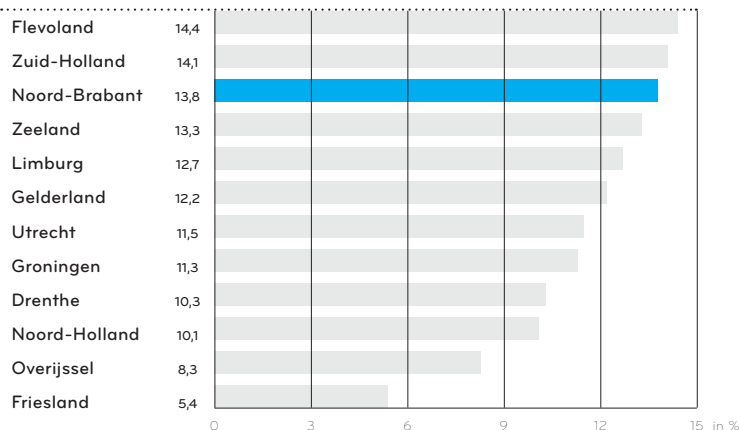
Het aantal bedrijven dat vertrouwen heeft in een beter economisch klimaat is van groot belang, omdat vertrouwen cruciaal is om investeringbeslissingen te nemen. De economie drijft als het ware op het vertrouwen van bedrijven en consumenten.

Waarde	13,8%	Norm goud	> 60%
Eenheid	Percentage	Norm groen	40 - 60%
Weging	25%	Norm oranje	20 - 40%
Richting	+	Norm rood	< 20%

Bron COEN-enquête, KvK, 2010

BENCHMARK

indicator 3 / **BEDRIJVEN MET VOLDOENDE RENDEMENT**

OMSCHRIJVING INDICATOR

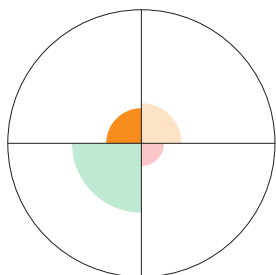
Aandeel bedrijven dat aangeeft dat de winstgevendheid is verbeterd.

EIS

- Bedrijven beschikken over voldoende financiële middelen om te kunnen investeren. Daartoe moeten ze voldoende winst maken.

RELATIE EIS

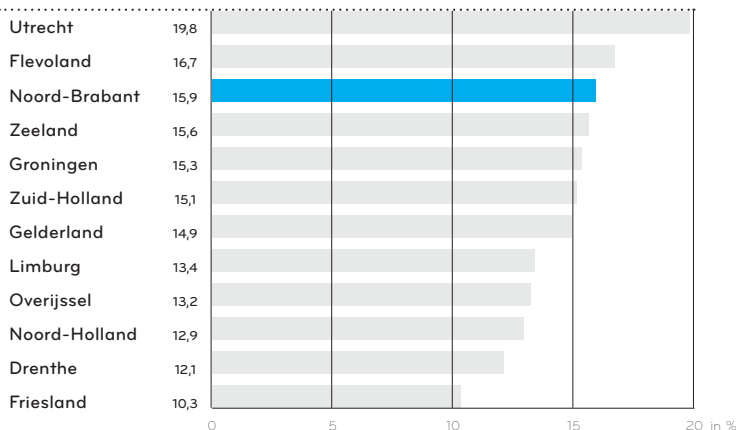
De tevredenheid van bedrijven/ondernemers in een bepaalde regio met het behaalde rendement op het geïnvesteerde vermogen zegt iets over het investeringsklimaat in betreffende regio. Bedrijven die positief zijn over het behaalde rendement en dus over het investeringsklimaat in hun regio zullen minder snel geneigd zijn om die reden hun heil elders te zoeken. Hiervan gaat een zekere uitstraling uit naar bedrijven elders. De positieve indruk van een regio trekt andere bedrijven aan, hetgeen de economische potentie van de regio vergroot.

Waarde	15,9%	Norm goud	> 45%
Eenheid	Percentage	Norm groen	> 30 en ≤ 45%
Weging	25%	Norm oranje	> 15 en ≤ 30%
Richting	+	Norm rood	≤ 15%

Bron COEN-enquête, KvK, 2010

BENCHMARK

indicator 4 / **AANDEEL WERKGELEGENHEID
BUITENLANDSE ONDERNEMINGEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

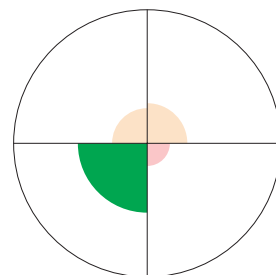
Aandeel werknemers dat werkzaam is bij een internationale organisatie in Noord-Brabant.

EIS

- Voor het instandhouden en versterken van het productieve vermogen van de Brabantse economie is het nodig dat het bedrijfsleven voldoende investeert.

RELATIE EIS

Het is voor de provincie Noord-Brabant van belang om niet alleen op de nationale markt een belangrijke rol te spelen in de economie, maar ook op de internationale markt aanwezig te zijn. Het aantal werknemers dat werkzaam is bij een internationale organisatie die binnen de provincie Noord-Brabant opereert is een goede graadmeter voor deze eis.

Waarde	8,17%	Norm goud	> 10%
Eenheid	Percentage	Norm groen	8 - 10%
Weging	25%	Norm oranje	6 - 8%
Richting	+	Norm rood	< 6%

Bron Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij, 2009

BENCHMARK

Er is voor deze indicator geen benchmark beschikbaar.

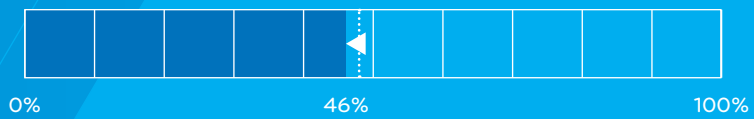
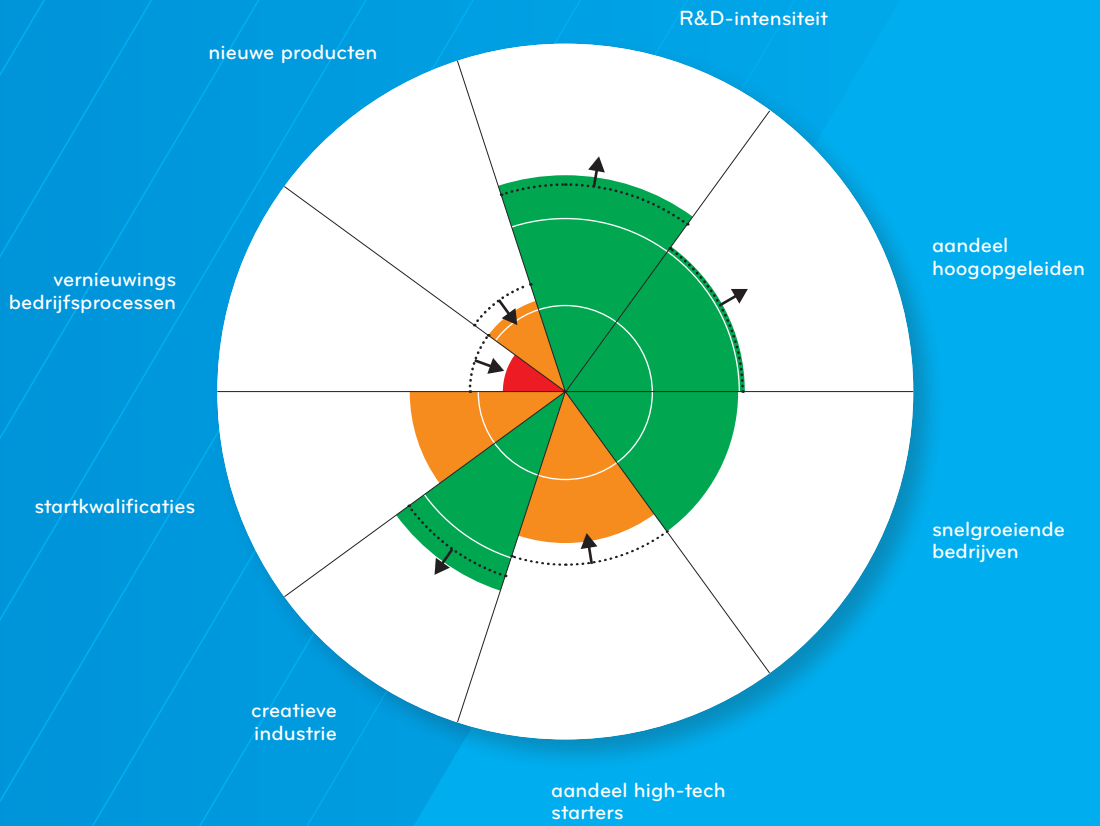
Bij de voorraad Kennis gaat het primair om kennis die gebruikt wordt in het productieproces. We kunnen daarbij nog wel een onderscheid maken tussen zogenaamde 'embodied' en 'disembodied knowledge'. Kennis die is opgenomen in kapitaalgoederen wordt disembodied knowledge genoemd. Bij embodied knowledge gaat het juist om kennis die arbeidskrachten bezitten. Voor het op peil houden van het kennisniveau van bedrijven en beroepsbevolking is een goede kennisinfrastructuur noodzakelijk.

DE EISEN

- De kennisinfrastructuur is van een hoog niveau en ondersteunt de bedrijvigheid.
- Het creatieve, adaptieve en innovatieve vermogen van werknemers en werkgevers van en in bedrijven en organisaties als geheel, wordt voortdurend versterkt.
- Investerings van bedrijven zijn gericht op voortdurende vernieuwing van producten, productieprocessen en dienstverleningsconcepten, opdat de continuïteit van de onderneming gewaarborgd is.

TOELICHTING

De voorraad Investering en Rendement vertoont een wisselend beeld. De indicator R&D-intensiteit scoort 'groen' en is tevens verbeterd ten opzichte van de vorige meting. Hetzelfde geldt voor de indicatoren aandeel hoogopgeleiden en creatieve industrie. De indicator startkwalificaties scoort 'oranje'. De indicator vernieuwing bedrijfsprocessen vertoont een onacceptabel beeld en ook de indicator nieuwe producten scoort matig. De effecten van de economische crisis hebben invloed op deze twee indicatoren. Wat verder opvalt, is het lage percentage high tech starters op het (stijgende) totaal aantal starters. De indicator snelgroeiende bedrijven vertoont een acceptabel beeld.

indicator 1 / **AANDEEL HOOGOPGELEIDEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

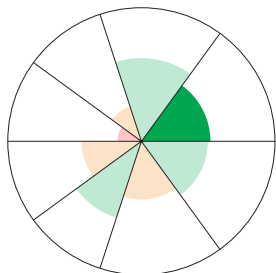
Deze indicator geeft aan hoe groot het aandeel hoogopgeleide mensen in de totale beroepsbevolking is. Hierbij worden alleen personen met een afgeronde HBO of WO opleiding behorend tot de beroepsbevolking meegenomen.

EIS

- De kennisinfrastructuur is van een hoog niveau en ondersteunt de bedrijvigheid.

RELATIE EIS

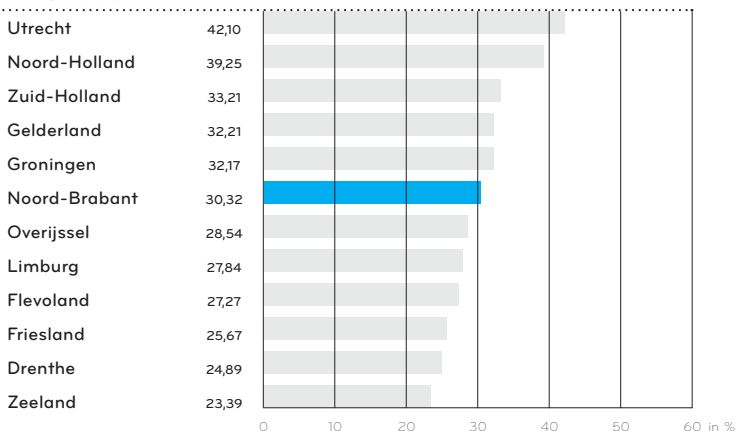
Een stijging van het opleidingsniveau van de (beroeps)bevolking is een belangrijke maatschappelijke ontwikkeling. Het aandeel hoogopgeleide mensen in de beroepsbevolking geeft als het ware aan hoe kennisintensief de in de regio aanwezige productiefactor arbeid is. Een hoog opgeleide beroepsbevolking heeft als voordeel dat de factor arbeid in een regio beter in staat zal zijn aan de steeds hogere eisen van de werkgevers te voldoen in vergelijking met regio's met een laag geschoolde beroepsbevolking. Kennisintensieve arbeid levert in het algemeen een hogere arbeidsproductiviteit op.

Waarde	30,32	Norm goud	> 40%
Eenheid	Percentage	Norm groen	30 - 40%
Weging	15%	Norm oranje	20 - 30%
Richting	+	Norm rood	< 20%

Bron CBS, 2009

BENCHMARK

indicator 2 / **AANDEEL BEDRIJVEN DAT
BEDRIJFSPROCESSEN HEFT VERBETERD**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het aandeel MKB-bedrijven in het totaal aantal MKB-bedrijven dat aangeeft in de afgelopen drie jaar vernieuwingen of verbeteringen in interne bedrijfsprocessen te hebben doorgevoerd.

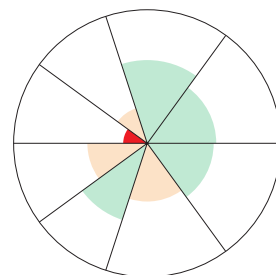
EIS

- Het creatieve, adaptieve en innovatieve vermogen van werknemers en werkgevers van en in bedrijven en organisaties als geheel, wordt voortdurend versterkt.

RELATIE EIS

Zoals in het voorgaande aangegeven gaat het er bij concurreren om als ondernemer je bedrijf voortdurend aan te passen aan zich wijzigende omstandigheden. Daarbij gaat het er om dit niet alleen in woorden te doen, plannen te schrijven, maar die plannen ook om te zetten in concrete activiteiten, in investeringen. Het EIM heeft aan bedrijven gevraagd of bedrijven ook daadwerkelijk vernieuwingen of verbeteringen hebben doorgevoerd in de interne bedrijfsprocessen. De economische crisis heeft invloed op deze indicator.

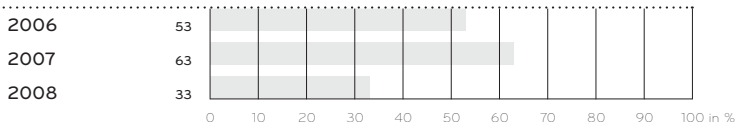
De cijfers uit de verschillende jaargangen hebben betrekking op de maand juni.

Waarde	36%	Norm goud	> 90%
Eenheid	Percentage	Norm groen	75 - 90%
Weging	10%	Norm oranje	50 - 75%
Richting	+	Norm rood	< 50%

Bron EIM/MKB beleidspanel, 2009 (juni)

BENCHMARK

indicator 3 / **AANDEEL BEDRIJVEN MET NIEUWE
PRODUCTEN OF DIENSTEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het aandeel bedrijven dat aangeeft in de afgelopen drie jaar nieuwe producten of diensten op de markt te hebben gebracht.

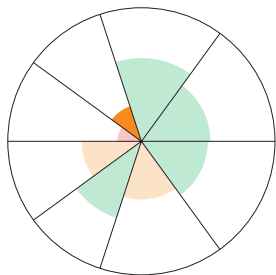
EIS

- Het creatieve, adaptieve en innovatieve vermogen van werknemers en werkgevers van en in bedrijven en organisaties als geheel, wordt voortdurend versterkt.

RELATIE EIS

Innovatie is er niet alleen op gericht om (interne) bedrijfsprocessen te vernieuwen en verbeteren, maar moet er ook toe leiden dat een onderneming verbeterde of nieuwe producten of diensten op de markt brengt. Concurrentie vindt in belangrijke plaats langs de weg van het op de markt zetten van nieuwe producten en diensten. Een belangrijke indicator voor succesvolle innovatie is de omzet die bedrijven maken met nieuwe producten en diensten. De economische crisis heeft invloed op deze indicator.

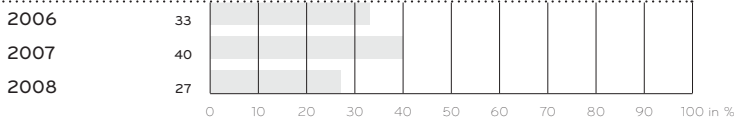
De cijfers uit de verschillende jaargangen hebben betrekking op de maand juni.

Waarde	28%	Norm goud	> 75%
Eenheid	Percentage	Norm groen	50 - 75%
Weging	10%	Norm oranje	25 - 50%
Richting	+	Norm rood	< 25%

Bron EIM/MKB beleidspanel, 2009 (juni)

BENCHMARK

indicator 4 / **R&D INTENSITEIT**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Omvang R&D-uitgaven uitgedrukt als percentage van het BBP.

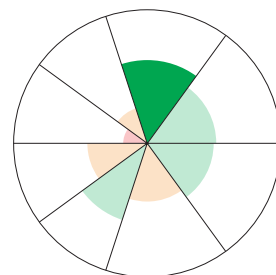
EIS

- De kennisinfrastructuur is van een hoog niveau en ondersteunt de bedrijvigheid.

RELATIE EIS

Investerings in R&D (Research en Development) zijn van groot belang voor de moderne, kennisintensieve economie. R&D draagt immers bij aan het niveau en de benutting van kennis, die op hun beurt weer cruciaal zijn voor het vermogen van bedrijven om producten en productiemethoden te innoveren. Technologische vooruitgang wordt bereikt door de ontwikkeling, verspreiding en toepassing van kennis en R&D kan dus worden gezien als een van de pijlers van de kennistransfer.

We kunnen bij kennis en innovatie een onderscheid maken tussen 'embodied' en 'disembodied knowledge'. Bij 'disembodied knowledge' gaat het dus om kennis die organisaties bezitten, wat bij deze indicator aan de orde is. De 'embodied knowledge' wordt ondervangen met de indicator capaciteit WO/HBO.

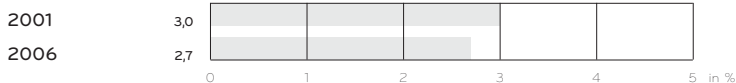

Waarde	2,86%	Norm goud	> 3,5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	≥ 2,2 en < 3,5%
Weging	15%	Norm oranje	≥ 1,0 en < 2,2%
Richting	+	Norm rood	< 1,0%

Bron CBS, 2007

BENCHMARK

Provincie Noord-Brabant

indicator 5 / **SNELGROEIENDE BEDRIJVEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

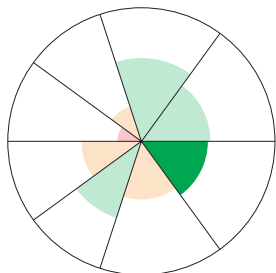
Het percentage bedrijven dat een groei van minimaal 60% in werkgelegenheid heeft gehad in drie jaar als percentage van het totaal aantal bedrijven.

EIS

- Investerings van bedrijven zijn gericht op voortdurende vernieuwing van producten, productieprocessen en dienstverleningsconcepten, opdat de continuïteit van de onderneming gewaarborgd is.

RELATIE EIS

Het percentage snelle groeiers zegt iets over de economische dynamiek in een regio. Voor de nationale KIA wordt naast werkgelegenheidcijfers ook gekeken naar omzetcijfers, de bron voor de omzetcijfers beschikt echter niet over regionale cijfers. Vandaar dat er voor deze indicator enkel de werkgelegenheidcijfers worden gehanteerd.

Waarde	6,4%	Norm goud	≥ 12%
Eenheid	Percentage	Norm groen	6,3 - 12%
Weging	15%	Norm oranje	5 - 6,3%
Richting	+	Norm rood	< 5%

Bron KIA foto provincie Noord-Brabant, 2008

BENCHMARK

indicator 6 / **AANTAL HIGH TECH STARTERS**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het percentage high tech starters op het totale aantal starters.

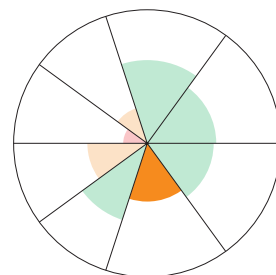
EIS

- Investerings van bedrijven zijn gericht zijn op voortdurende vernieuwing van producten, productieprocessen en dienstverleningsconcepten, opdat de continuïteit van de onderneming gewaarborgd is.

RELATIE EIS

Voor de provincie Noord-Brabant is het van groot belang dat een groot aandeel van de starters in de sector high tech vallen, omdat dit het gewenste profiel van de provincie Noord-Brabant versterkt.

Wellicht speelt bij deze indicator ook het aantal ZZP'ers dat zich heeft ingeschreven bij de Kamer van Koophandel een rol.

Waarde	6,9%	Norm goud	> 8%
Eenheid	Percentage	Norm groen	7,2 - 8%
Weging	15%	Norm oranje	6 - 7,2%
Richting	+	Norm rood	< 6%

Bron KIA foto provincie Noord-Brabant, 2008

BENCHMARK

indicator 7 / **CREATIEVE INDUSTRIE**

OMSCHRIJVING INDICATOR

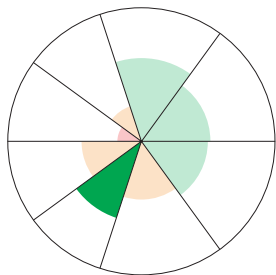
Percentage werkgelegenheid creatieve industrie t.o.v. de totale werkgelegenheid.

EIS

- Het creatieve, adaptieve en innovatieve vermogen van werknemers en werkgevers van en in bedrijven en organisaties als geheel, wordt voortdurend versterkt.

RELATIE EIS

De creatieve industrie is voor de provincie Noord-Brabant van groot belang. Creatieve industrie (o.a. kunst en cultuur, media, entertainment, vormgeving, architectuur, gaming, mode, etc.) voegen waarde toe aan economie, cultuur en maatschappij. Goede culturele en creatieve voorzieningen dragen ook bij aan de aantrekkelijkheid van steden voor toeristen, bedrijven en bewoners. Daarmee wordt tevens de kennisinfrastructuur positief beïnvloed.

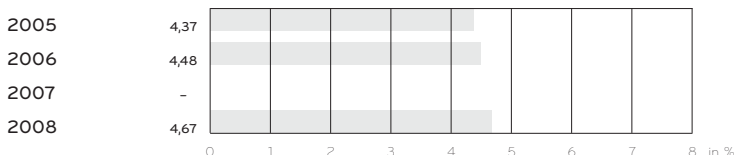

Waarde	4,84%	Norm goud	> 6%
Eenheid	Percentage	Norm groen	4 - 6%
Weging	10%	Norm oranje	2 - 4%
Richting	+	Norm rood	< 2%

Bron Provincie Noord-Brabant, LISA, 2009

BENCHMARK

Provincie Noord-Brabant

OMSCHRIJVING INDICATOR

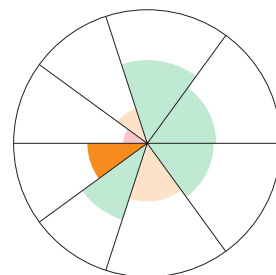
Het percentage mensen in de potentiële beroepsbevolking met een startkwalificatie.

EIS

- Het creatieve, adaptieve en innovatieve vermogen van werknemers en werkgevers van en in bedrijven en organisaties als geheel, wordt voortdurend versterkt.

RELATIE EIS

Het is van belang dat een zo groot mogelijk aandeel van de potentiële beroepsbevolking beschikt over een startkwalificatie. Zonder een startkwalificatie is de kans op werk veel kleiner, nu en in de toekomst. 'Laagopgeleid' of 'laaggeschoold' betekent dat iemand geen startkwalificatie heeft. Een laagopgeleide volwassene heeft dus maximaal basisonderwijs, vmbo, mbo 1 of avo onderbouw. Sommige statistische gegevensbronnen (zoals de werkzoekenden gegevens in de databank van UWV WERK-bedrijf hanteren nog een definitie van laagopgeleiden waar de groep met mbo niveau 1 buiten valt.

Waarde	68,1%	Norm goud	> 80%
Eenheid	Percentage	Norm groen	70 - 80%
Weging	10%	Norm oranje	60 - 70%
Richting	+	Norm rood	< 60%

Bron PSW, 2009

BENCHMARK

Er is voor deze indicator geen benchmark beschikbaar.

Naast arbeid, kapitaal en kennis vormen ook energie, grond- en hulpstoffen belangrijke input voor de productie. Waar het gaat om deze input kan vastgesteld worden dat deze voor een belangrijk deel niet uit Noord-Brabant zelf komen, maar uit het buitenland. Grondstoffen kosten geld en bij verspilling ervan wordt het milieu belast. Vandaar dat er steeds meer aandacht is voor het zuiniger gebruik, de ontwikkeling van nieuwe materialen, het zuiniger gebruiken van de beschikbare voorraden en het hergebruik van materialen. Tevens wordt gekeken naar de productie en consumptie van duurzame energie en het ontwikkelen van de 'bio-based economy' in Noord-Brabant.

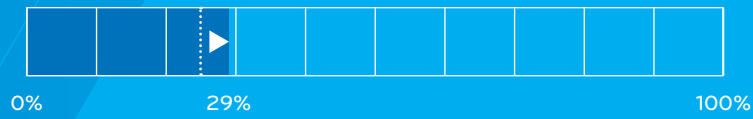
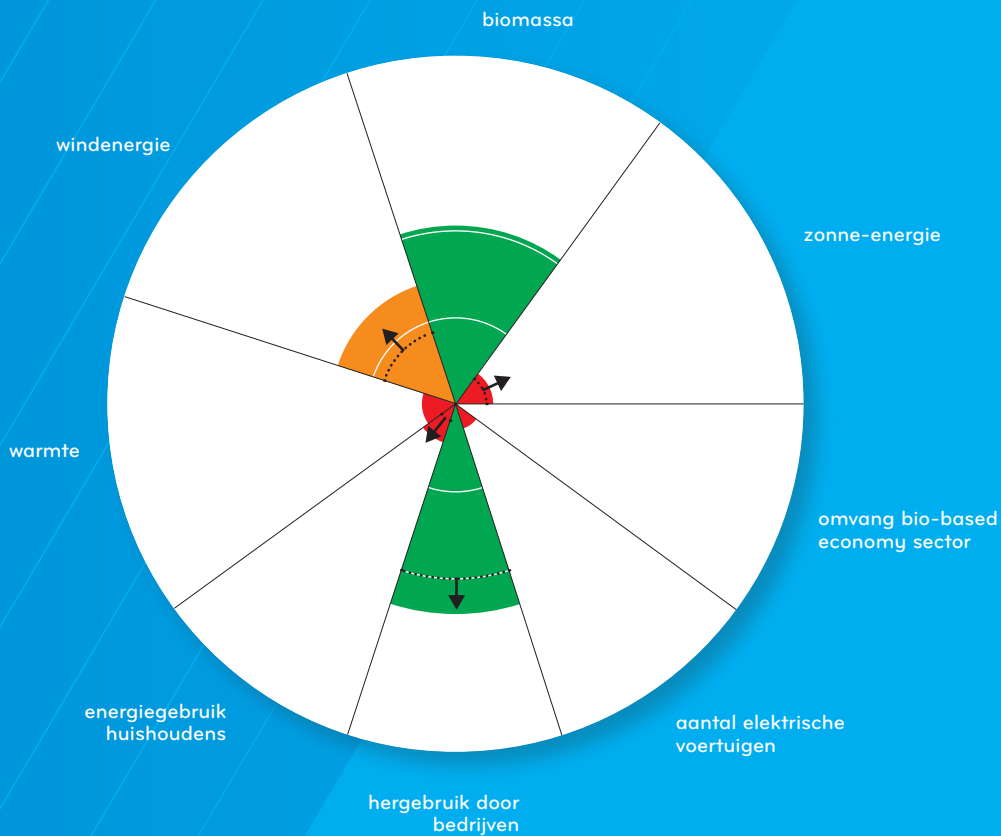
EN ENERGIE, GROND EN HULPSTOFFEN

DE EISEN

- Burgers consumeren minder energie en stoten minder schadelijke stoffen uit.
- Investerings van bedrijven zijn gericht op vermindering van energieverbruik en uitstoot van schadelijke stoffen.
- Investerings van bedrijven zijn gericht op het verminderen van het gebruik van niet-hernieuwbare grond- en hulpstoffen.
- Alle geconsumeerde energie is duurzaam opgewekt.
- Brabant manifesteert zich als voorloper op het terrein van de bio-based economy, solar en elektrisch rijden/slimme netwerken.

TOELICHTING

De voorraad Energie, Grond- en Hulpstoffen scoort matig. Er zijn twee indicatoren die acceptabel scoren, dit zijn hergebruik door bedrijven (stijging t.o.v. vorige meting) en biomassa. Bij de opwekking van duurzame energie zien we onacceptabele scores voor de indicatoren warmte en zonne-energie en een matige score voor windenergie (stijging t.o.v. vorige meting). Het energiegebruik van huishoudens in Noord-Brabant ligt relatief hoog, deze ligt wel wat lager vergeleken met de vorige meting. De indicator 'aantal elektrische voertuigen' scoort op dit moment nog onacceptabel. Voor de indicator bio-based economy moet nog nader onderzoek worden verricht.

ECONOMISCH KAPITAAL

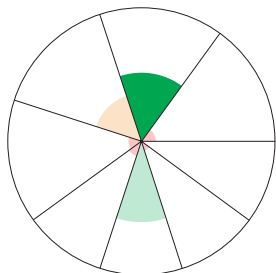
indicator 1 / **BIOMASSA**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Duurzame netto elektriciteitsproductie als percentage van het totale netto elektriciteitsverbruik.

EIS

- Alle geconsumeerde energie is duurzaam opgewekt.

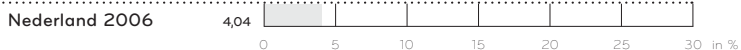
RELATIE EIS

Biomassa is de totale som van bio-energie uit afvalverbrandingsinstallaties, biomassaverbranding en biomassavergisting. Het is wel van belang dat de bio-energie voortkomt uit duurzame bronnen en dus niet afkomstig is uit grondstoffen die voorkomen uit bijvoorbeeld de illegale kap van tropisch regenwoud. Dit wil overigens dus niet zeggen dat alle grondstoffen per definitie uit Noord-Brabant moeten komen.

Waarde	7,5%	Norm goud	> 25%
Eenheid	Percentage	Norm groen	10 - 25%
Weging	17,5%	Norm oranje	5 - 10%
Richting	+	Norm rood	< 5%

Bron CBS, Telos 2006

BENCHMARK

OMSCHRIJVING INDICATOR

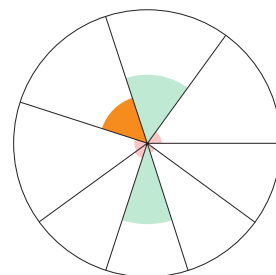
Geplaatst vermogen aan turbines in de provincie Noord-Brabant.

EIS

- Alle geconsumeerde energie is duurzaam opgewekt.

RELATIE EIS

Een van de duurzame manieren om energie op te wekken is windenergie. Hoewel met name op de Noordzee en andere (kust) provincies windenergie zeer aantrekkelijk is om op te wekken, zal ook de provincie Noord-Brabant een gedeelte van zijn energieopgave met windenergie vervullen door het plaatsen van windturbines.

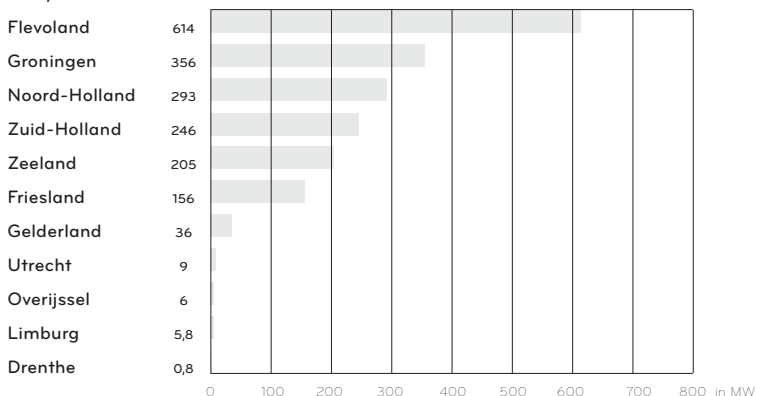

Waarde	70	Norm goud	≥ 180 MW
Eenheid	MW	Norm groen	90 - 180 MW
Weging	17,5%	Norm oranje	45 - 90 MW
Richting	+	Norm rood	< 45 MW

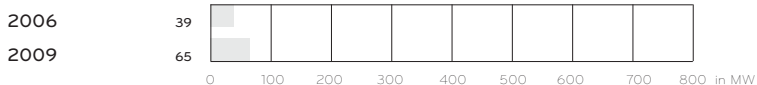
Bron Provincie Noord-Brabant, 2010

BENCHMARK

CBS, 2009

Noord-Brabant

indicator 3 / **ZONNE-ENERGIE**

OMSCHRIJVING INDICATOR

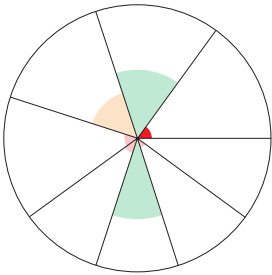
Duurzame omzetting van zonne-energie in elektriciteit en warmte.

EIS

- Alle geconsumeerde energie is duurzaam opgewekt.

RELATIE EIS

De zon is de belangrijkste energiebron voor de aarde en op menselijke schaal onuitputtelijk. Directe omzetting van energie uit de zon in voor de mens bruikbare energie is daarom een belangrijke mogelijkheid om te komen tot een duurzame energievoorziening.

Waarde	88TJ	Norm goud	> 25.000 TJ
Eenheid	TJ	Norm groen	600 - 25.000 TJ
Weging	17,5%	Norm oranje	200 - 600 TJ
Richting	+	Norm rood	< 200 TJ

Bron CBS, eigen berekening, 2009

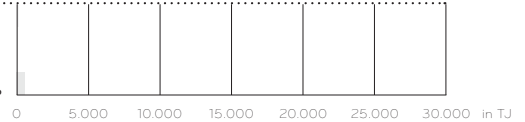
BENCHMARK

CBS, Telos, Provincie Noord-Brabant 2006

74

Nederland 2009

576

OMSCHRIJVING INDICATOR

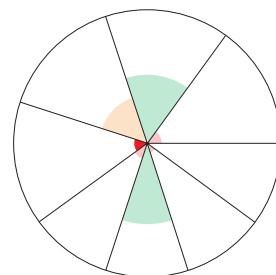
Percentage huishoudens dat warmte geleverd krijgt uit stads- of blokverwarming.

EIS

- Alle geconsumeerde energie is duurzaam opgewekt.

RELATIE EIS

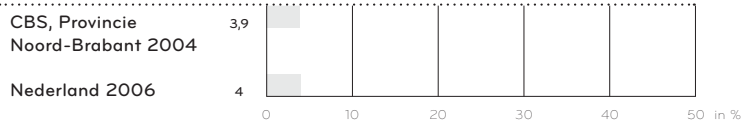
In huishoudens wordt voor verwarming en warm tapwater relatief laagwaardige warmte gebruikt. In plaats van deze warmte direct uit gas op te wekken kan restwarmte worden ingezet. Door het nuttig gebruik van deze restwarmte wordt energie efficiënter en daarmee duurzamer gebruikt.

Waarde	3,9%	Norm goud	> 50%
Eenheid	Percentage	Norm groen	25 - 50%
Weging	17,5%	Norm oranje	10 - 25%
Richting	+	Norm rood	< 10%

Bron CBS, eigen berekening, 2006

BENCHMARK

indicator 5 / **ENERGIEGEBRUIK HUISHOUDENS**

OMSCHRIJVING INDICATOR

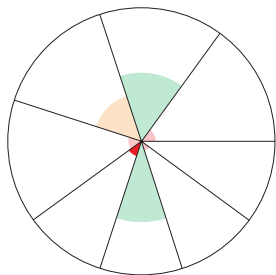
Gemiddeld (temperatuur gecorrigeerd) gasverbruik huishoudens.

EIS

- Alle woningen zijn klimaatneutraal in 2040.

RELATIE EIS

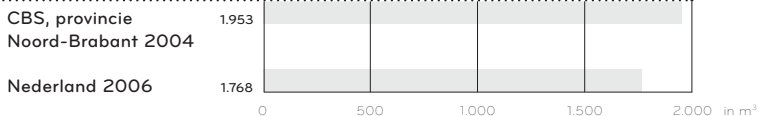
Huishoudens zijn een belangrijke gebruiker van energie, waarbij nog veel energiebesparing mogelijk is. De provincie kan haar burgers stimuleren om energiebesparende maatregelen te nemen en in samenwerking met gemeenten renovatie- en bouwplannen op energieprestatie beoordelen. Energiegebruik in huishoudens is nodig voor het bieden van comfort en voor allerlei dagelijkse gebruiksfuncties.. Ook bij de toepassing van duurzame energie blijft het efficiënt gebruik van energie belangrijk (bijvoorbeeld vanuit het oogpunt van kosten of ruimtegebruik).

Waarde	1.893 m ³	Norm goud	0 m ³
Eenheid	m ³	Norm groen	0 - 950 m ³
Weging	10%	Norm oranje	1.591 - 1.768 m ³
Richting	-	Norm rood	> 1.768 m ³

Bron CBS, eigen berekening, 2006

BENCHMARK

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het aandeel hergebruikt bedrijfsafval op de totale productie van bedrijfsafval.

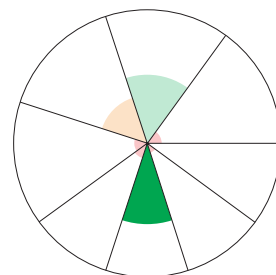
EIS

- Investerings van bedrijven zijn gericht op het verminderen van het gebruik van niet-hernieuwbare grond- en hulpstoffen en het vermijden van giftige stoffen.

RELATIE EIS

Voor bedrijven vormen naast arbeid, kapitaal en kennis ook grond- en hulpstoffen belangrijke inputs voor het productie-proces. Waar het gaat om grond- en hulpstoffen kan vastgesteld worden dat deze in toenemende mate niet dan wel tegen hoge kosten (moeilijk winbaar, schaars) beschikbaar zijn. Vandaar dat er in toenemende mate aandacht is voor het gebruik van nieuwe materialen ter vervanging van deze schaarse, uitputbare inputs, het zuiniger gebruiken van de beschikbare voorraden en het hergebruiken van materialen.

Bij het vaststellen van de grenswaarden zijn we er vanuit gegaan dat het streven er op gericht is zoveel mogelijk bedrijfsafval te hergebruiken. Met andere woorden het aandeel hergebruik dient zo dicht mogelijk in de buurt van de 100% te liggen.

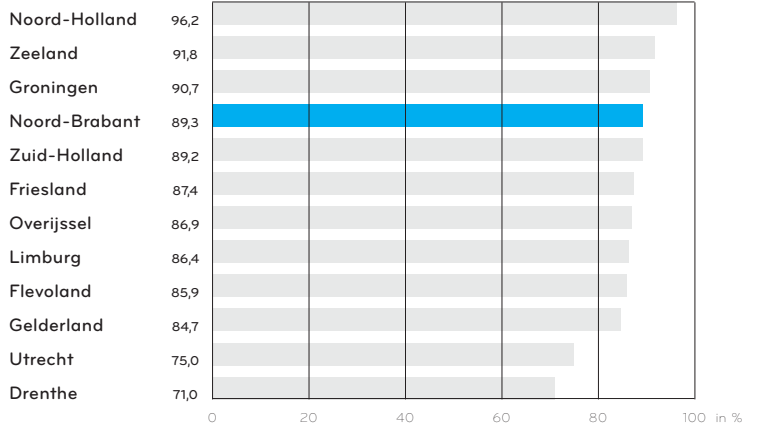

Waarde	89,3%	Norm goud	> 95%
Eenheid	Percentage	Norm groen	> 85 en ≤ 95%
Weging	10%	Norm oranje	> 80 en ≤ 85%
Richting	-	Norm rood	≤ 80%

Bron CBS, 2008

BENCHMARK

CBS, 2008

indicator 7 / **AANTAL ELEKTRISCHE VOERTUIGEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

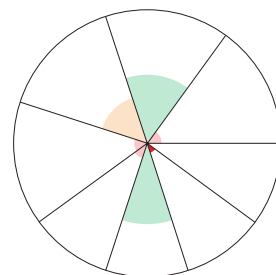
Het aantal elektrische voertuigen die geregistreerd zijn in de provincie Noord-Brabant.

EIS

- Brabant manifesteert zich als voorloper op het terrein van de bio-based economy, solar en elektrisch rijden/slimme netwerken.

RELATIE EIS

De provincie Noord-Brabant wil een voorloper zijn op het terrein van elektrisch rijden. Om dat doel te bewerkstelligen is het noodzakelijk dat een groot deel van het wagenpark op elektriciteit rijdt. De verwachting is dat in de toekomst een aanzienlijk deel van het vervoer met behulp van elektriciteit voortbeweegt, al is dat op dit moment nog niet aan de orde. De doelstellingen van de provincie Noord-Brabant zijn ambitieus voor deze indicator.

Waarde	60	Norm goud	> 200.000
Eenheid	Aantal	Norm groen	20.000 - 200.000
Weging	10%	Norm oranje	200 - 20.000
Richting	+	Norm rood	< 200
Bron Provincie Noord-Brabant, 2010			

BENCHMARK

Er is voor deze indicator geen benchmark beschikbaar.

indicator 8 / **OMVANG BIO-BASED ECONOMY**

OMSCHRIJVING INDICATOR

De integratie van chemie en landbouw neemt de komende tijd aanzienlijk toe. Wereldwijd verandert de maatschappij in een 'biobased economy'. In een biobased economy vervangt biomassa een deel van de aardolie in de productie van specifieke grondstoffen en worden planten ingezet voor de productie van hoogwaardige chemische producten.

In de petrochemie worden complexe en niet constante grondstoffen, zoals aardolie en gas, omgezet in eenvoudige bouwstenen. Die bouwstenen worden op hun beurt omgezet in een veelheid producten met koolstof als belangrijkste bouwsteen.

In de biobased economy is ook biomassa een bron van koolstof voor de chemische industrie. Biomassa kan ook gebruikt worden voor de productie van eenvoudige bouwstenen. Daarnaast kunnen unieke biomassa-componenten via chemische of enzymatische behandeling van de biomassa geëxploiteerd worden voor toepassingen zoals voeding, medicijnen en chemie. (WUR)

EIS

- Brabant manifesteert zich als voorloper op het terrein van de bio-based economy, solar en elektrisch rijden/slimme netwerken

Voor deze indicator moet nog nader onderzoek worden verricht.

Bij deze voorraad gaat het om zaken als de beschikbaarheid, segmentatie en kwaliteit van bedrijventerreinen en de beschikbaarheid en kwaliteit van bedrijfsruimte en kantoorgebouwen. Hoewel infrastructuur, bedrijventerreinen, bedrijfshuisvesting en kantoorgebouwen ook te beschouwen zijn als een vorm van kapitaalgoed, worden ze hier meegenomen als een eigenstandige voorraad.

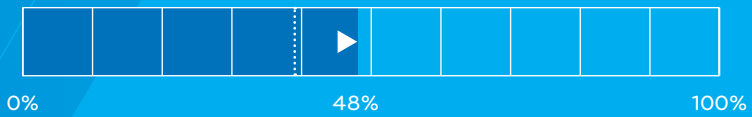
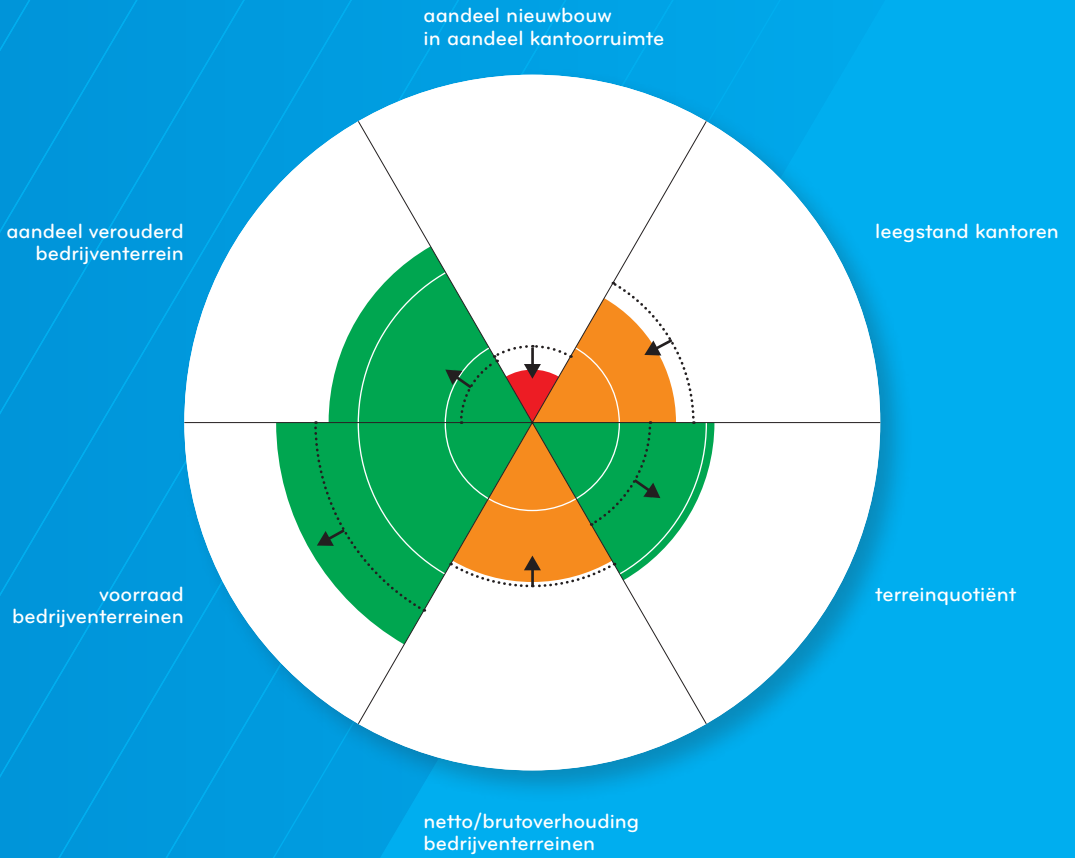
Ze fungeren immers niet als directe input in het productieproces, maar als randvoorwaarde voor het goed functioneren van de regionale economie.

DE EISEN

- Er is voldoende ruimte (terreinen, bedrijfspanden) beschikbaar voor bedrijvigheid.
- De beschikbare ruimte voor bedrijvigheid wordt optimaal beheerd: zuinig met ruimte en aangepast aan de tijd.

TOELICHTING

De voorraad Ruimtelijke Vestigingsvoorwaarden vertoont een wisselend beeld. Het dossier bedrijventerreinen toont een positief beeld, bijna alle indicatoren scoren 'groen', alleen de indicator netto-brutoverhouding bedrijventerreinen scoort minder. Daarnaast laten de indicatoren voorraad Bedrijventerreinen, Veroudering Bedrijventerreinen en de Terreinquotiënt een verbetering van het resultaat zien ten opzichte van de vorige meting. De netto/bruto verhouding (netto ha. bedrijventerrein versus totale bruto ha.) van de bedrijventerreinen scoort iets minder goed vergeleken met de vorige meting. De leegstand van kantoren is zorgelijk en we zien tevens een verslechtering ten opzichte van de vorige meting. De economische crisis speelt hierin een rol. Hetzelfde geldt voor het aandeel nieuwbouw in het totale aandeel kantoorruimte. Hier is een onacceptabel resultaat waarneembaar.

indicator 1 / **VOORRAAD BEDRIJVENTERREINEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

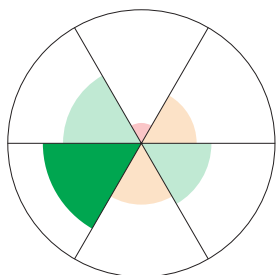
Verhouding tussen het aanbod uitgiftebaar terrein en het uitgiftegemiddelde in het verleden.

EIS

- Er is voldoende ruimte (terreinen, bedrijfspanden) beschikbaar voor bedrijvigheid.

RELATIE EIS

Voor de ontwikkeling van de bedrijvigheid, in het bijzonder voor nieuw aan te trekken bedrijven van buiten de provincie en voor bedrijven die op hun huidige locatie te krap in hun ruimtelijke jasje zitten, is het van belang dat er in Brabant voldoende ruimte beschikbaar is voor bedrijventerreinen. Als indicator is daarom gebruik gemaakt van de verhouding tussen het aanbod uitgiftebaar terrein en het uitgiftegemiddelde over de laatste periode. Het beleid is om geen nieuwe bedrijven uit het buitengebied aan te trekken. Lokale bedrijven die groeien en willen uitbreiden krijgen voorrang. Er zijn niet veel uitbreidingsmogelijkheden.

Waarde	6,95	Norm goud	> 7
Eenheid	Score	Norm groen	> 5 en ≤ 7
Weging	16,667%	Norm oranje	> 1 en ≤ 5
Richting	+	Norm rood	≤ 1

Bron IBIS, 2009

BENCHMARK

indicator 2 / **LEEGSTAND KANTOREN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

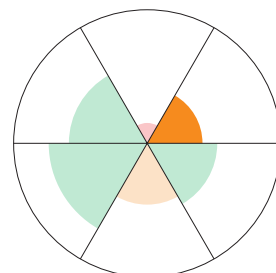
Percentage leegstand kantoren.

EIS

- Er is voldoende ruimte (terreinen, bedrijfspanden) beschikbaar voor bedrijvigheid.

RELATIE EIS

Het percentage leegstand van kantoren zegt iets over de werking van de kantorenmarkt in de provincie Noord-Brabant. Voor de indicator is gebruik gemaakt van een rapport van DTZ Zadelhoff, hierbij is het gemiddelde van de regio's 'Breda en omgeving', 'Tilburg en 's-Hertogenbosch' en 'Eindhoven en omgeving' gehanteerd.

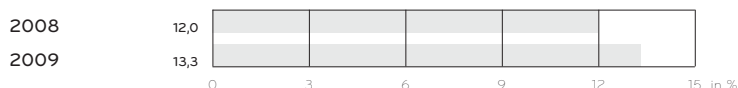

Waarde	11,0 %	Norm goud	≤ 7%
Eenheid	Percentage	Norm groen	7 - 9%
Weging	16,667%	Norm oranje	9 - 15%
Richting	-	Norm rood	> 15%

Bron DTZ Zadelhoff, 2009

BENCHMARK

Nederland

Provincie Noord-Brabant

indicator 3 / **AANDEEL NIEUWBOUW KANTOORRUIMTE**

OMSCHRIJVING INDICATOR

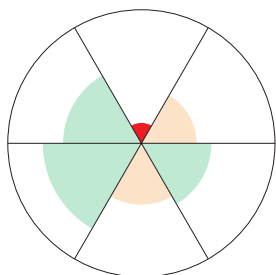
Het procentuele aandeel nieuwgebouwde of in aanbouw zijnde kantoorruimte in het totale aanbod kantoorruimte.

EIS

- Er is voldoende ruimte (terreinen, bedrijfspanden) beschikbaar voor bedrijvigheid.

RELATIE EIS

Bij het in kaart brengen van de situatie op de kantoormarkt is uitgegaan van de cijfers voor de vier grote Brabantse steden, die het overgrote deel van de Brabantse kantorenmarkt vertegenwoordigen. Voor deze indicator zijn cijfers uit 2009 gehanteerd. Duidelijk is dat de economische crisis invloed uitoefent op deze indicator. De eerste cijfers uit 2010 laten een (verdere) verslechtering zien van de resultaten.

Waarde	15,6%	Norm goud	> 50%
Eenheid	Percentage	Norm groen	37,5 - 50%
Weging	16,667%	Norm oranje	25 - 37,5%
Richting	-	Norm rood	< 25%

Bron Dynamis, Sprekende cijfers, 2009

BENCHMARK

indicator 4 / **NETTO/BRUTOVERHOUDING
BEDRIJVENTERREINEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

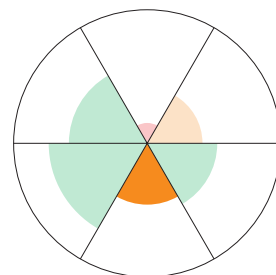
Aantal m² bedrijfsvloeroppervlak t.o.v. het uitgegeven grondoppervlak van het bedrijventerrein.

EIS

- De beschikbare ruimte voor bedrijvigheid wordt optimaal beheerd: zuinig met ruimte en aangepast aan de tijd.

RELATIE EIS

Deze indicator is opgenomen in duurzaamheidsbalans om een maat van zuinig ruimtegebruik te kunnen aanduiden met behulp van een kwantitatieve methode. De netto/bruto-verhouding is de verhouding tussen het aantal uitgeefbare hectares bedrijventerrein en de totale oppervlakte van het bedrijventerrein. Naarmate de verhouding netto/bruto hoger is, gaat de hoeveelheid uitgeefbare ruimte gepaard met minder bruto ruimtebeslag. Omdat, zeker in Nederland, ruimte schaars is speelt de netto/brutoverhouding een belangrijke rol in de voorraad Ruimtelijke Vestigingsvoorwaarden.

Waarde	73,7 %	Norm goud	> 85%
Eenheid	Percentage	Norm groen	75 - 85%
Weging	16,667%	Norm oranje	65 - 75%
Richting	+	Norm rood	< 65%

Bron Provincie Noord-Brabant, IBIS, 2009

BENCHMARK

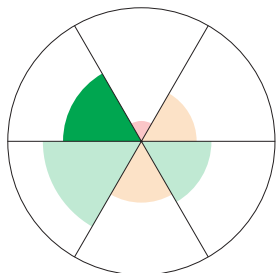
indicator 5 / **VEROUDERING BEDRIJVENTERREINEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Aandeel hectare verouderd bedrijventerrein in het totaal netto hectare bedrijventerrein.

EIS

- De beschikbare ruimte voor bedrijvigheid wordt optimaal beheerd: zuinig met ruimte en aangepast aan de tijd.

RELATIE EIS

In zowel het landelijke als het provinciale beleid wordt veel belang toegekend aan de veroudering van bestaande bedrijventerreinen. In een land waar de ruimte schaars is en waar wordt gestreefd naar optimale economische ontwikkeling, mag bij het accommoderen van de groei niet alleen worden gekeken naar het aanleggen van nieuwe bedrijventerreinen. Veel bedrijven op bestaande terreinen hebben echter te maken met knelpunten die de bedrijfsvoering belemmeren en dus de economische ontwikkeling frustreren. Het gaat hier veelal om oude en verouderde terreinen. Door deze verouderde terreinen te herstructureren beoogt men enerzijds ze te moderniseren waardoor bedrijven economisch beter zouden kunnen presteren. Anderzijds moet de herstructurering ook een bijdrage leveren aan het streven naar zuiniger ruimtegebruik en verduurzaming van bedrijventerreinen. Voor deze indicator zijn deze keer geen cijfers gebruikt uit IBIS, omdat landelijk (en door de Taskforce (Her)ontwikkeling Bedrijventerreinen) vraagtekens worden gezet bij de betrouwbaarheid van de IBIS gegevens. Daarom is gekozen voor cijfers uit het rapport van Royal Haskoning. De indicator scoort daardoor enerzijds beter dankzij gevoerd beleid maar anderzijds ook door het hantieren van deze, betere, databron.

Waarde	21,5%	Norm goud	< 15%
Eenheid	Percentage	Norm groen	15 - 25%
Weging	16,667%	Norm oranje	25 - 50%
Richting	+	Norm rood	> 50%

Bron Kwaliteit en veroudering bedrijventerreinen Noord-Brabant, Provincie Noord-Brabant, Royal Haskoning, 2009

BENCHMARK

indicator 6 / **TERREINQUOTIËNT**

OMSCHRIJVING INDICATOR

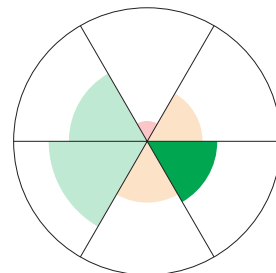
Het aantal werkzame personen op bedrijventerreinen per netto hectare uitgegeven bedrijventerrein.

EIS

- De beschikbare ruimte voor bedrijvigheid wordt optimaal beheerd: zuinig met ruimte en aangepast aan de tijd.

RELATIE EIS

Deze indicator is opgenomen in de duurzaamheidbalans om een maat van zuinig ruimtegebruik te kunnen aanduiden met behulp van een kwantitatieve methode. De indicator terreinquotiënt geeft aan in hoeverre de bedrijventerreinen optimaal benut worden voor werkgelegenheid. We zien overigens grote verschillen tussen de werkgelegenheid op bedrijventerreinen in landelijk gebied en stedelijk gebied. In landelijk gebied bedraagt de werkgelegenheid op bedrijventerreinen circa 30%, in stedelijk gebied ligt dit percentage rond de 40%. In stedelijk gebied vinden we dan ook vaker arbeidsintensieve ondernemingen op bedrijventerreinen.

Waarde	40,2	Norm goud	> 42
Eenheid	Aantal	Norm groen	40 - 42
Weging	16,667%	Norm oranje	38 - 40
Richting	+	Norm rood	< 38

Bron Provincie Noord-Brabant, Monitor zuinig ruimtegebruik op Bedrijventerreinen, 2008

BENCHMARK

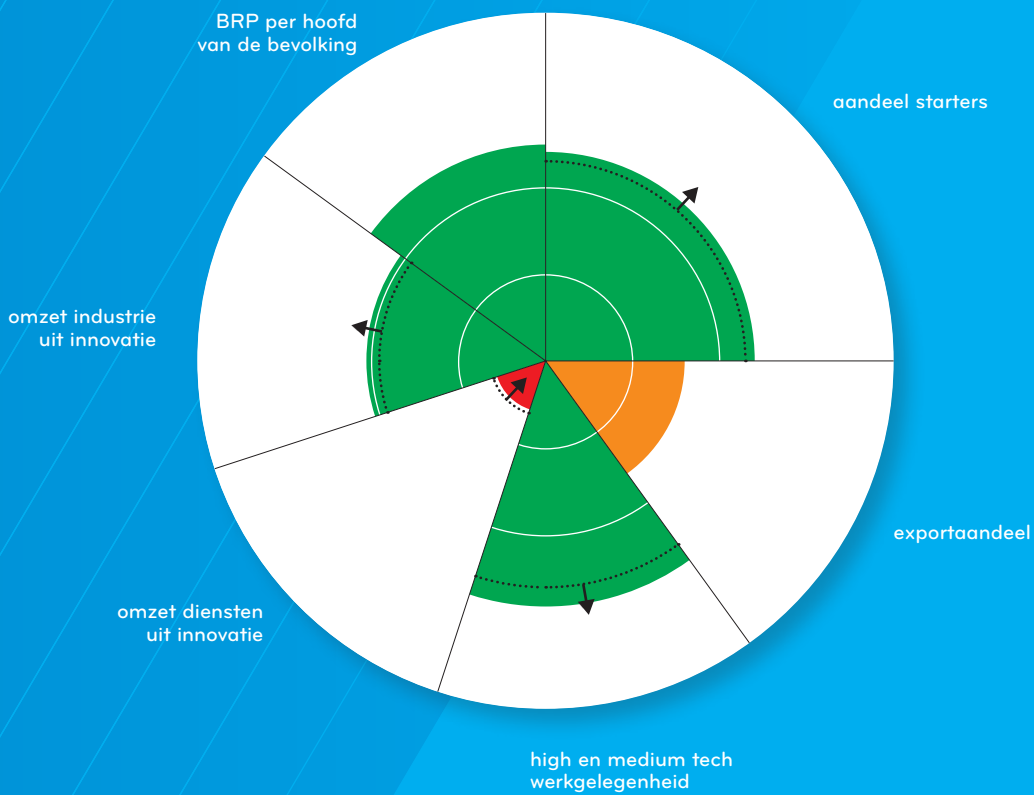
De kracht van een regionale economie wordt in belangrijke mate bepaald door de in die regio aanwezige bedrijvigheid. Daarbij gaat het om het geheel van al die bedrijven en de samenstelling daarvan (de regionale productiestructuur). De samenstelling moet zodanig zijn dat deze economische groei kan genereren, maar ook conjuncturele schokken kan opvangen. Daarnaast moet er sprake zijn van voldoende dynamiek en vernieuwing (starters, bedrijven die zich nieuw in de regio vestigen). Ondernemingen moeten daarbij tevens investeren in nieuwe producten en diensten.

DE EISEN

- De economische structuur van Brabant wordt permanent versterkt en vernieuwd door de komst van startende ondernemingen en zich nieuw in Brabant vestigende ondernemingen.
- De Brabantse economie is concurrerend, zowel nationaal als internationaal.

TOELICHTING

De voorraad Economische Structuur vertoont een redelijk positief beeld. Het aandeel starters is prima op orde, tevens zien we een lichte verbetering ten opzichte van de vorige meting. De indicator high- en mediumtech werkgelegenheid laat een positief beeld zien (tevens lichte verbetering) en datzelfde geldt voor het bruto regionaal product per hoofd van de bevolking. Wat verder opvalt is dat de omzet van de industrie uit innovatie goed scoort maar de omzet van de dienstensector uit innovatie een onacceptabel beeld vertoont. En deze discrepantie wordt groter, de omzet voor de industrie neemt toe, terwijl de omzet voor de diensten juist afneemt ten opzichte van de vorige meting. Ten slotte scoort de indicator exportaandeel 'oranje'.

ECONOMISCH KAPITAAL

indicator 1 / **OMZET INDUSTRIE UIT INNOVATIE**

OMSCHRIJVING INDICATOR

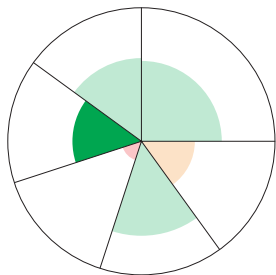
Het percentage omzet uit nieuwe producten van de industrie in de provincie Noord-Brabant.

EIS

- De Brabantse economie is concurrerend, zowel nationaal als internationaal.

RELATIE EIS

Innovatie is voor de provincie Noord-Brabant een hele belangrijke economische drijfveer voor de industrie. Inzetten op innovatie is daarom van groot belang voor de provincie Noord-Brabant, zeker gegeven het feit dat er sprake is van een hoge concentratie industrie binnen de provincie.

Waarde	22,1%	Norm goud	> 30%
Eenheid	Percentage	Norm groen	21,5 - 30%
Weging	15%	Norm oranje	13 - 21,5%
Richting	+	Norm rood	< 13%

Bron KIA foto provincie Noord-Brabant, 2006

BENCHMARK

OMSCHRIJVING INDICATOR

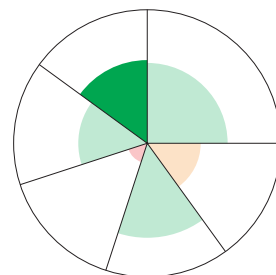
Het bruto regionaal product (BRP) is het bruto binnenlands product (BBP) per hoofd van de bevolking in de provincie Noord-Brabant gedeeld door het bruto binnenlands product per hoofd van de bevolking van Nederland.

EIS

- De Brabantse economie is concurrerend, zowel nationaal als internationaal.

RELATIE EIS

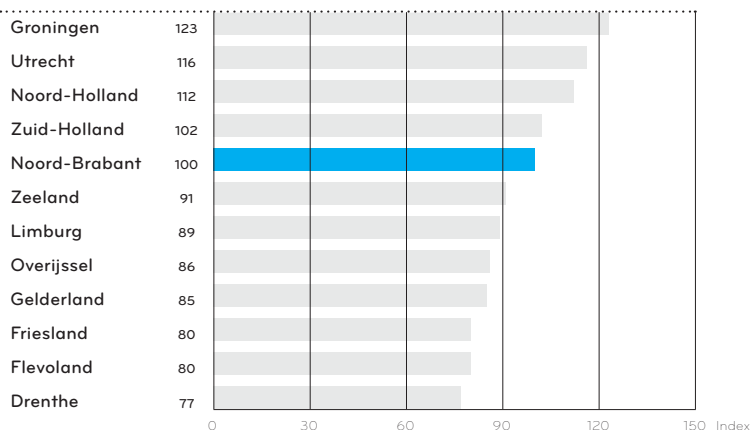
De ontwikkeling van het bruto regionaal product is een indicator voor de economische groei van een regio en daarmee ook voor de concurrentiepositie van een regio. Om de regio's onderling te kunnen vergelijken en ook vergelijkingen in de tijd te kunnen maken wordt gebruik gemaakt van het BRP per hoofd van de bevolking. In onderstaande tabel wordt in eerste instantie de ontwikkeling van het BBP per capita sinds 1995 weergegeven. Vervolgens worden alle provinciale cijfers afgezet tegen de landelijke, waardoor in één oogopslag duidelijk wordt of een regio in positieve of negatieve afwijkt van het landelijke beeld.

Waarde	100	Norm goud	> 110
Eenheid	Index	Norm groen	90 - 110
Weging	15%	Norm oranje	80 - 90
Richting	+	Norm rood	< 80

Bron CBS, 2007

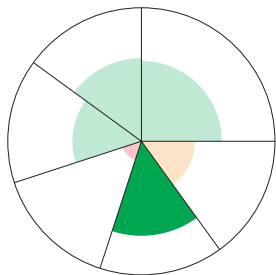
BENCHMARK

indicator 3 / **AANDEEL HIGH EN MEDIUM TECH WERKGELEGENHEID**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Aandeel van high en medium tech werkgelegenheid in de industrie en kennisintensieve high tech diensten in de totale werkgelegenheid.

EIS

- De Brabantse economie is concurrerend, zowel nationaal als internationaal.

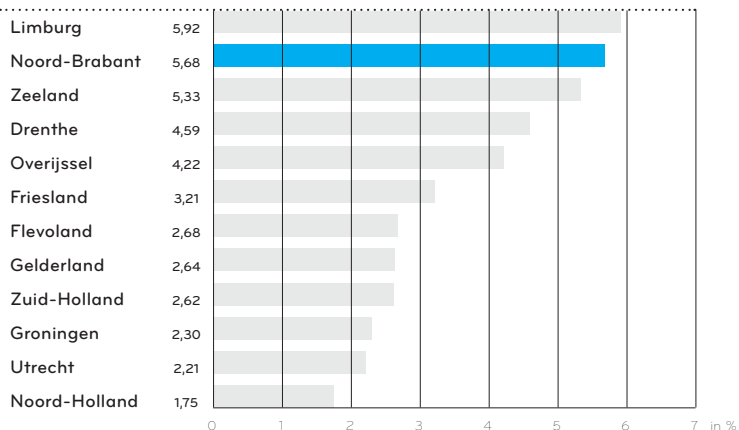
RELATIE EIS

In de internationale concurrentie tussen ondernemingen speelt de technologie- en kenniscomponent van de producten en diensten een zeer belangrijke rol. Voor deze indicator maken we gebruik van Eurostat gegevens met betrekking tot aandeel medium en high tech werkgelegenheid in de industrie en de kennisintensieve high tech diensten.

Waarde	5,68%	Norm goud	> 6%
Eenheid	Percentage	Norm groen	4 - 6%
Weging	15%	Norm oranje	2 - 4%
Richting	+	Norm rood	< 2%

Bron Eurostat, 2008

BENCHMARK

indicator 4 / **AANDEEL STARTERS**

OMSCHRIJVING INDICATOR

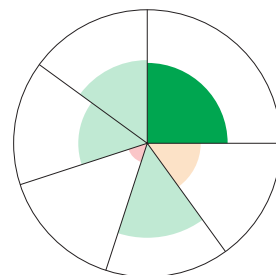
Aandeel startende bedrijven op het totaal aantal bedrijven.

EIS

- De economische structuur van Brabant wordt permanent versterkt en vernieuwd door de komst van startende ondernemingen en zich nieuw in Brabant vestigende ondernemingen.

RELATIE EIS

Nieuwe bedrijven hebben een positieve invloed op de werkgelegenheid. Ook hebben nieuwe startende bedrijven een positieve invloed op de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit. Dit zit hem niet zozeer in de eigen initiële arbeidsproductiviteit (deze is immers bij de start laag), maar vooral in hun positieve invloed op de structurele ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit. Dit komt enerzijds doordat bestaande bedrijven hun gedrag aanpassen en anderzijds doordat startende ondernemingen in de tijd een snelle groei van de arbeidsproductiviteit laten zien. Nieuwe startende ondernemingen hebben vaak prikkelende en vernieuwende inzichten en dwingen daarmee bestaande bedrijven scherp te blijven, zich aan te passen aan de zich wijzigende concurrentieverhoudingen op hun markten.

Waarde	7,61%	Norm rood	< 4%
Eenheid	Percentage	Norm oranje	≥ 4 en < 6%
Weging	25%	Norm groen	≥ 6 en < 10%
Richting	+	Norm goud	≥ 10%
Bron KvK, 2009			

BENCHMARK

Provincie Noord-Brabant,
Kamer van Koophandel, 2006

indicator 5 / **OMZET DIENSTEN UIT INNOVATIE**

OMSCHRIJVING INDICATOR

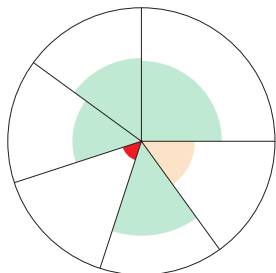
Het percentage omzet uit nieuwe producten van de dienstensector in de provincie Noord-Brabant.

EIS

- De Brabantse economie is concurrerend, zowel nationaal als internationaal.

RELATIE EIS

De provincie Noord-Brabant zet stevig in op innovatie. Daar waar de omzet uit de nieuwe producten van de industrie relatief groot zijn, valt de dienstensector enigszins uit de toon. Het percentage ligt ruim onder het nationale gemiddelde en de doelstelling van de nationale kennis investeringsagenda (20%) is nog niet in zicht.

Waarde	5,1%	Norm goud	> 20%
Eenheid	Percentage	Norm groen	14,2 - 20%
Weging	15%	Norm oranje	8,3 - 14,2%
Richting	+	Norm rood	< 8,3%

Bron KIA foto provincie Noord-Brabant, 2006

BENCHMARK

OMSCHRIJVING INDICATOR

Saldo van het percentage ondernemers dat aangeeft dat de concurrentiepositie is verbeterd op de exportmarkt binnen de EU en het percentage ondernemers dat aangeeft dat de concurrentiepositie is verslechterd t.o.v. het Nederlandse saldo.

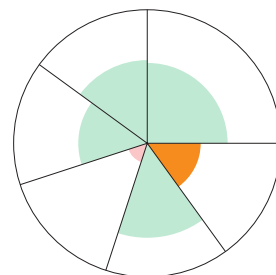
EIS

- De Brabantse economie is concurrerend, zowel nationaal als internationaal.

RELATIE EIS

Voor het exportaandeel is de internationale handel binnen de EU gehanteerd. Deze vormt ongeveer driekwart van de totale uitvoerwaarde in Nederland (CBS, 2009).

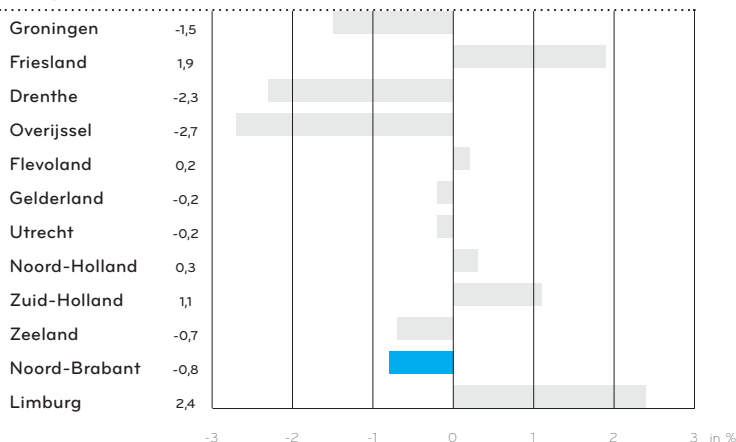
Aangezien absolute cijfers per provincie ontbreken is gekeken naar het percentage ondernemers dat aangeeft wat er met de concurrentiepositie op de exportmarkt binnen de EU is gebeurd.

Waarde	-0,8%	Norm goud	> 2%
Eenheid	Percentage	Norm groen	0 - 2%
Weging	15%	Norm oranje	-2 - 0%
Richting	+	Norm rood	< -2%

Bron COEN-enquête, KvK, 2010

BENCHMARK

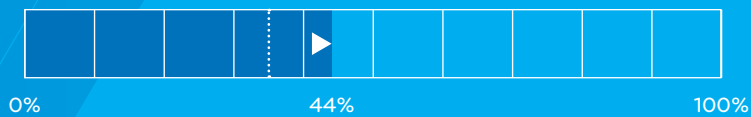
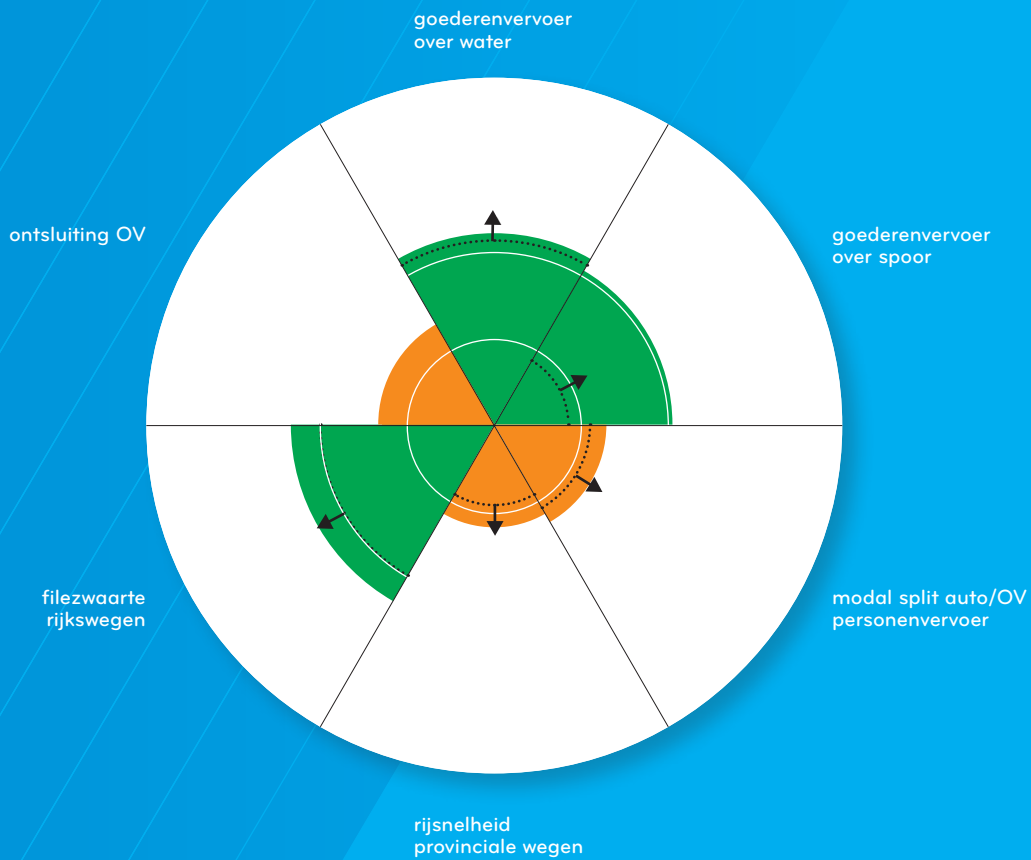
Bij deze voorraad gaat het om zaken als de infrastructuur in al zijn verschijningsvormen (weg, spoor, water, lucht, breedband). Dit komt tot uiting in de indicatoren die iets zeggen over het openbaar vervoer, het wegennet en de daarbij behorende files en het goederenvervoer over water en over het spoornetwerk.

DE EISEN

- Bedrijven, voorzieningen, instellingen en economische centra zijn goed bereikbaar dan wel ontsloten via de weg, het spoor, het water, de lucht en de ICT.

TOELICHTING

In de voorraad Infrastructuur/bereikbaarheid zien we positieve resultaten voor het goederenvervoer, dit geldt voor zowel het transport over water als over het spoor. We zien een zorgelijk resultaat voor de indicator rijsnelheid provinciale wegen, met de filezwaarte op de rijkswegen is een beter resultaat waarneembaar ten opzichte van de vorige meting. Dit resultaat zal nog beter worden in de toekomst gezien de openstelling Den Bosch en Eindhoven. Een van de middelen om het verkeer over de weg te ontlasten is via het openbaar vervoer dat goed scoort. Veel mensen maken hier echter nog geen gebruik van, getuige de zorgelijke score bij de indicatoren OV ontsluiting en modal split auto/OV personenvervoer. De score van deze laatste indicator is wel wat verbeterd ten opzichte van de vorige meting.

indicator 1 / **ONTSLUITING OV**

OMSCHRIJVING INDICATOR

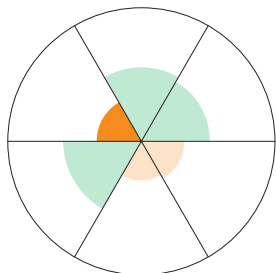
Het aandeel nieuwbouwwoningen nabij goed openbaar vervoer.

EIS

- Bedrijven, voorzieningen, instellingen en economische centra zijn goed bereikbaar dan wel ontsloten via de weg, het spoor, het water, de lucht en de ICT.

RELATIE EIS

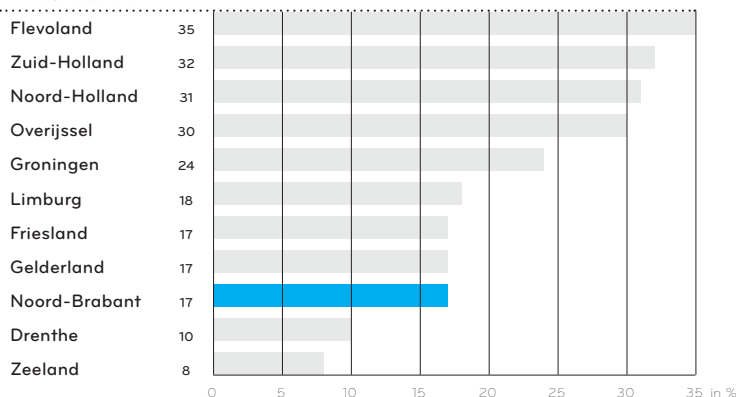
De ontsluiting van het openbaar vervoer is voor de provincie Noord-Brabant een belangrijke indicator. Het wegennet wordt immers zwaar belast en zonder goede alternatieven voor de auto worden fileproblemen niet opgelost. Voor deze indicator wordt het aantal nieuwbouwwoningen gebruikt dat nabij goed openbaar vervoer ligt, dat wil zeggen trein, tram, bus en metrostations.

Waarde	17%	Norm goud	> 50%
Eenheid	Percentage	Norm groen	30 - 50%
Weging	16,667%	Norm oranje	10 - 30%
Richting	+	Norm rood	< 10%

Bron PBL, 2008

BENCHMARK

OMSCHRIJVING INDICATOR

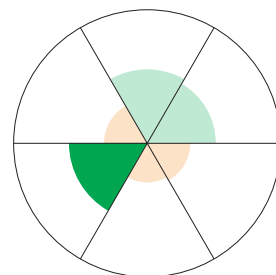
Aantal kilometers file maal de totale tijdsduur van files.

EIS

- Bedrijven, voorzieningen, instellingen en economische centra zijn goed bereikbaar dan wel ontsloten via de weg, het spoor, het water, de lucht en de ICT.

RELATIE EIS

Autobezit en het gebruik ervan zijn de laatste 20 jaar enorm gestegen en lijkt nog steeds verder toe te nemen. Het grote aantal auto's op de wegen leidt steeds meer tot dichtslibbing van het wegennet, met name in de centra en tijdens de spitsuren. Ondernemingen worden als gevolg hiervan moeilijker bereikbaar voor personeel, bezoekers en goederenvervoer. Aangezien een moderne economie niet zonder een goed functionerend verkeers- en vervoerssysteem kan, zal de economie nadeel ondervinden van het dichtslibben van het wegennet. De filezwaarte geeft een beeld van knelpunten in de bereikbaarheid.

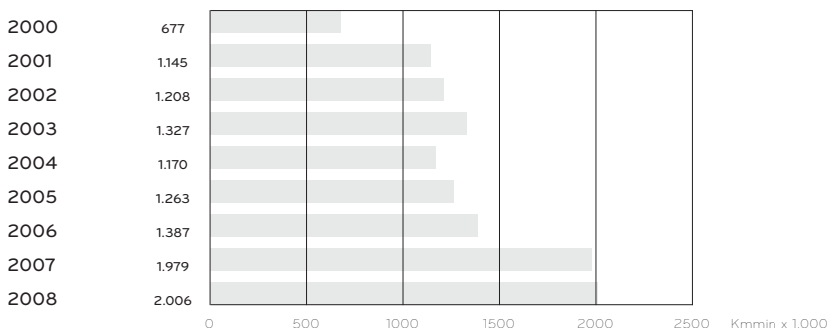

Waarde	1.652	Norm goud	≤ 1.000
Eenheid	Kmmin x 1.000	Norm groen	> 1.000 en ≤ 2.000
Weging	16,667%	Norm oranje	> 2.000 en ≤ 3.000
Richting	-	Norm rood	> 3.000

Bron Provincie Noord-Brabant, RWS directie, 2009

BENCHMARK

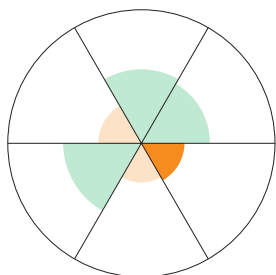
Provincie Noord-Brabant

indicator 3 / MODAL SPLIT AUTO/OV
PERSONENVERVOER

OMSCHRIJVING INDICATOR

De modal split geeft de verhouding aan van de verschillende vormen van mobiliteit, of in dit concrete geval de verdeling van de verplaatsingen over de vervoerwijzen voor het personenverkeer. Er wordt voor deze indicator gekeken naar de verhouding tussen het aantal verplaatsingen met het openbaar vervoer en het aantal verplaatsingen met het openbaar vervoer en de auto samen.

EIS

- Bedrijven, voorzieningen, instellingen en economische centra zijn goed bereikbaar dan wel ontsloten via de weg, het spoor, het water, de lucht en de ICT.

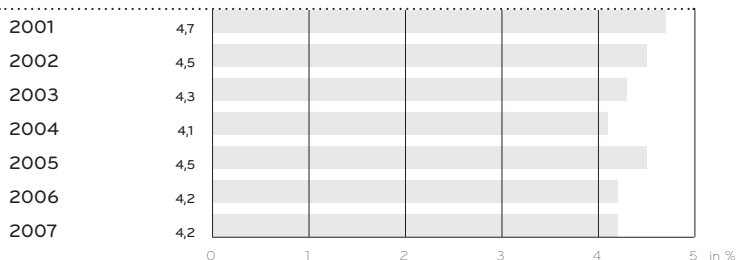
RELATIE EIS

De bereikbaarheid van een regio hangt onder andere af van de aanwezige infrastructuur. Voor een optimale bereikbaarheid is het noodzakelijk om in te springen op de wensen en de gewoonten van de reizigers. Met behulp van de modal split kan worden bekeken van welke vervoerwijzen men veel gebruik maakt. Naarmate de spreiding van de modal split groter is zal de mobiliteit naar verwachting toenemen, omdat de keuze aan vervoerwijzen groter is. De keuze voor een bepaald vervoermiddel hangt niet alleen van de afstand af. Vertrek- en aankomsttijden met openbaar vervoer, bereikbaarheid en reisduur spelen uiteraard ook een rol. De verschuiving in verdeling personen- en goederenvervoer geven de *modal shift* aan.

Waarde	4,6%	Norm goud	≥ 8%
Eenheid	Percentage	Norm groen	≥ 6 en < 8%
Weging	16,667%	Norm oranje	≥ 4 en < 6%
Richting	+	Norm rood	< 4%

Bron OVG (CBS), MON (DVS), bewerkingen door provincie Noord-Brabant, 2008

BENCHMARK

OMSCHRIJVING INDICATOR

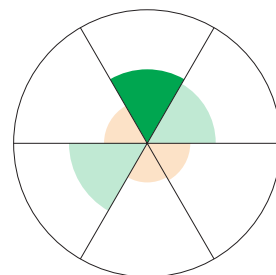
Percentage goederenvervoer over water in verhouding tot het goederenvervoer over de weg.

EIS

- Bedrijven, voorzieningen, instellingen en economische centra zijn goed bereikbaar dan wel ontsloten via de weg, het spoor, het water, de lucht en de ICT.

RELATIE EIS

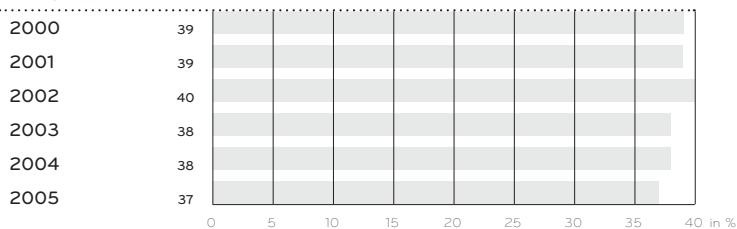
Voor de bereikbaarheid van de provincie Noord-Brabant is het van belang dat alle mogelijke vervoerwijzen zoveel mogelijk worden benut. Een van deze vervoerwijzen is het vervoer over water. Hoe meer tonnen goederen kunnen worden getransporteerd over water, hoe minder het drukke wegennet wordt belast.

Waarde	38%	Norm goud	> 50%
Eenheid	Percentage	Norm groen	35 - 50%
Weging	16,667%	Norm oranje	20 - 35%
Richting	+	Norm rood	< 20%

Bron CBS, bewerkingen Provincie Noord-Brabant, 2006

BENCHMARK

indicator 5 / RIJSNELHEID PROVINCIALE WEGEN

OMSCHRIJVING INDICATOR

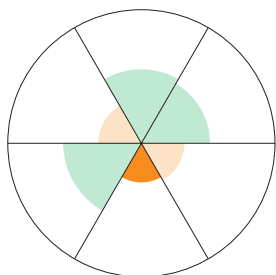
Gemiddelde snelheid ochtendspits 7-9 uur op werkdagen op provinciale wegen.

EIS

- Bedrijven, voorzieningen, instellingen en economische centra zijn goed bereikbaar dan wel ontsloten via de weg, het spoor, het water, de lucht en de ICT.

RELATIE EIS

Voor deze indicator is gebruik gemaakt van de gemiddelde snelheid tijdens de ochtendspits op de provinciale wegen. Om een representatief beeld te schetsen van de situatie is de maand januari gehanteerd voor de waarde. Zou men de gemiddelde snelheid nemen van een vakantie maand (augustus) dan ligt de waarde veel hoger. We zien dat de gemiddelde snelheid in 2010 hoger ligt dan in 2009 (dit geldt voor alle maanden).

Waarde	55,89	Norm goud	> 65
Eenheid	Km/u	Norm groen	60 - 65
Weging	16,667%	Norm oranje	55 - 60
Richting	+	Norm rood	< 55

Bron Bravissimo, 2010

BENCHMARK

OMSCHRIJVING INDICATOR

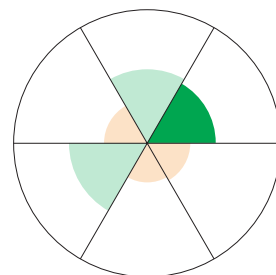
Goederenvervoer over spoor in miljoenen tonnen.

EIS

- Bedrijven, voorzieningen, instellingen en economische centra zijn goed bereikbaar dan wel ontsloten via de weg, het spoor, het water, de lucht en de ICT.

RELATIE EIS

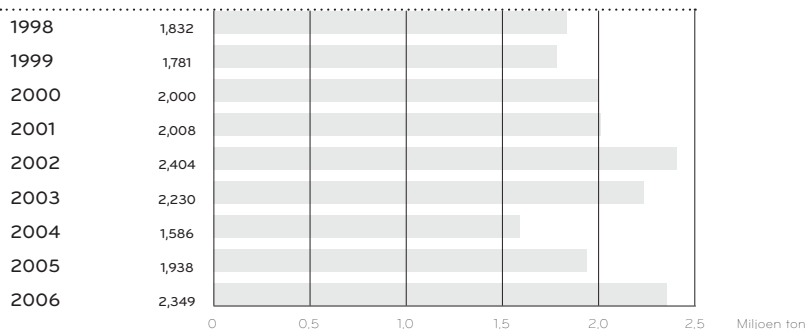
Voor de bereikbaarheid van de provincie Noord-Brabant is het van belang dat alle mogelijke vervoerwijzen zoveel mogelijk worden benut. Een van deze vervoerwijzen is het vervoer over spoor. Hoe meer tonnen goederen kunnen worden getransporteerd over het spoor, hoe minder het drukke wegennet wordt belast. We zien in het afgelopen decennium een stijgende trend voor het goederenvervoer over het spoornetwerk.

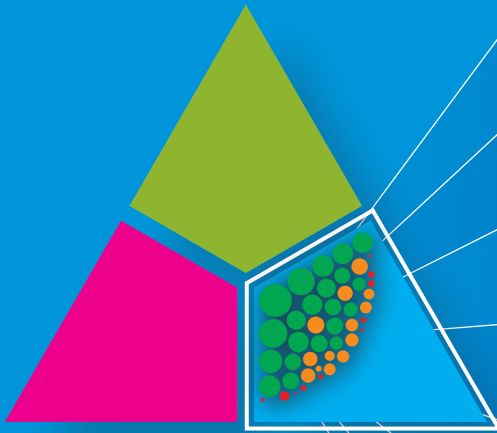

Waarde	2,048	Norm goud	> 2,748
Eenheid	Miljoen ton	Norm groen	2,000 - 2,748
Weging	16,667%	Norm oranje	1,832 - 2,000
Richting	+	Norm rood	< 1,832

Bron NEA, CBS publicatiebestanden, 2007

BENCHMARK

ECONOMISCH
KAPITAAL

ARBEID

KAPITAAL

KENNIS

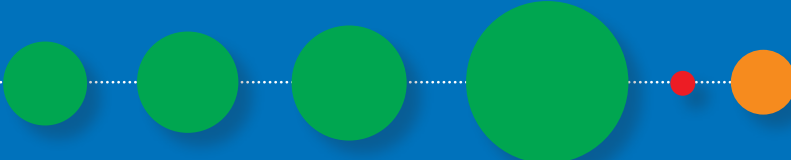
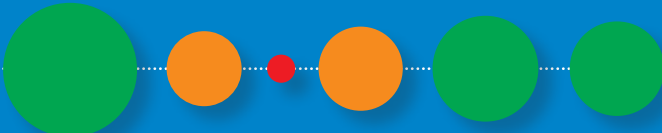
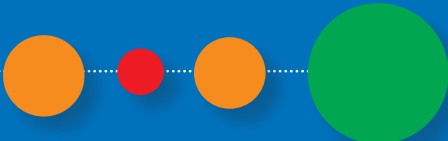
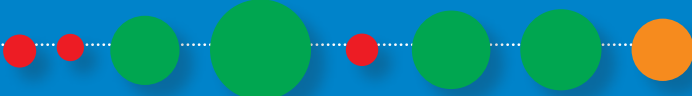
ENERGIE,
GROND- EN
HULPSTOFFEN

RUIMTELIJKE
VESTIGINGS-
VOORWAARDEN

ECONOMISCHE
STRUCTUUR

INFRASTRUCTUUR /
BEREIKBAARHEID

CONCLUSIE

Binnen het sociaal-cultureel kapitaal draait alles om de sociale interacties binnen een samenleving. Kernbegrippen zijn sociale rechtvaardigheid en maatschappelijke betrokkenheid. Voor een sociaal en cultureel duurzame samenleving wordt het principe van sociale rechtvaardigheid ingevuld met gelijke kansen, vrijheid, brede toegankelijkheid van voorzieningen en veiligheid en het principe van maatschappelijke betrokkenheid door de sociale, economische en politieke participatie van burgers. Er is sprake van zowel rechten als plichten van burgers.

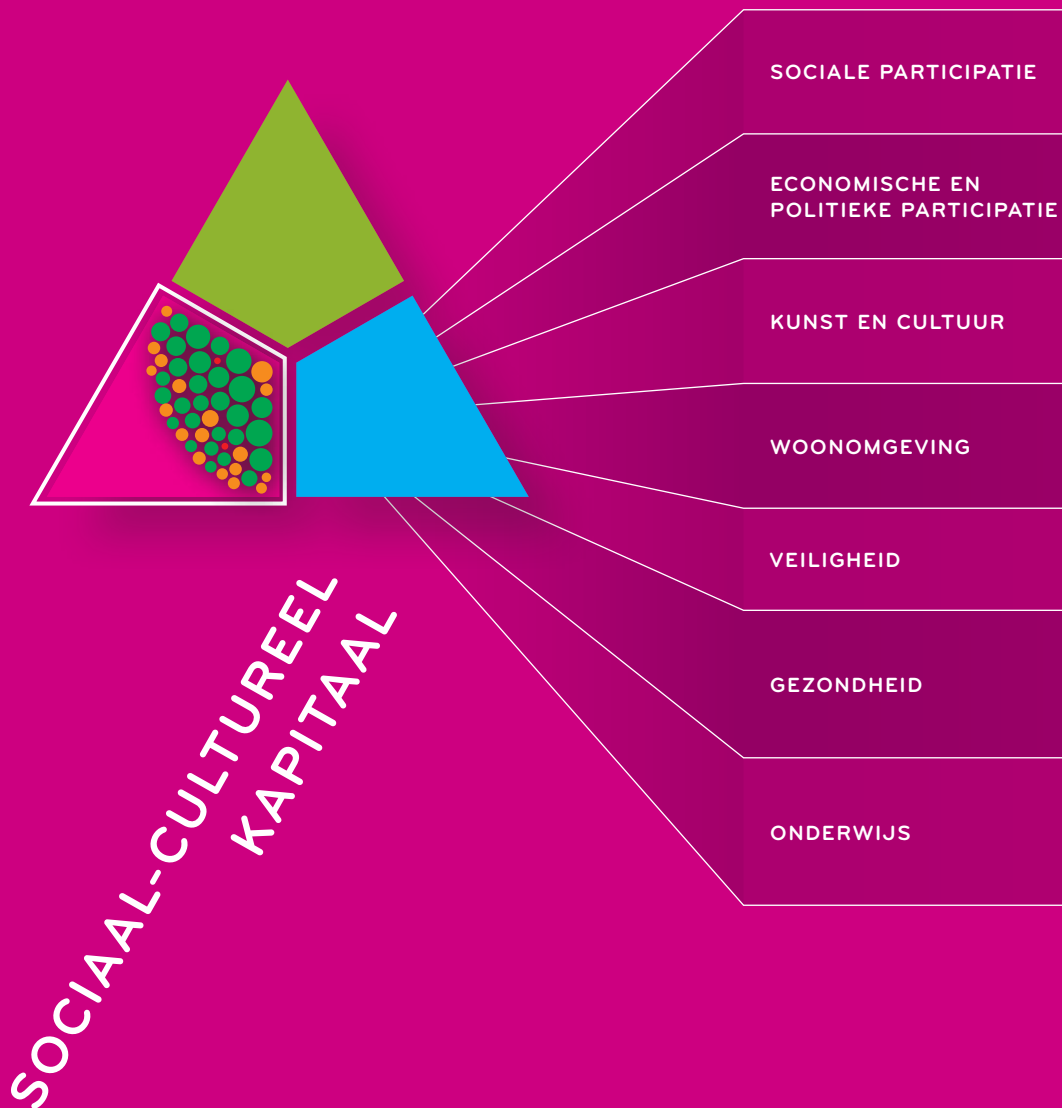
In het sociaal-cultureel kapitaal onderscheiden we zeven voorraden, die zowel onderling als met voorraden uit de andere kapitalen samenhangen. Het is duidelijk dat het sociaal-cultureel kapitaal uit vele elementen bestaat. De relatie van mensen met elkaar en met hun omgeving is van belang en daarnaast spelen bepaalde idealistische maatschappelijke normen en waarden een rol. Uit de operationalisering komt een aantal gemeenschappelijke normen en waarden naar voren. Er kan in dit kapitaal onderscheid worden gemaakt tussen 'harde en zachte' voorraden. De 'zachte' voorraden richten zich met name op de sociale samenhang, participatie, identiteit en vrijheden, terwijl de 'harde' voorraden zich vooral richten op de aanwezige voorzieningestructuur. Dit zijn als het ware de instrumenten waarmee de 'zachte' kant kan worden gefaciliteerd.

SOCIAAL-CULTUREEL KAPITAAL

- SOCIALE PARTICIPATIE
- ECONOMISCHE EN POLITIEKE PARTICIPATIE
- KUNST EN CULTUUR
- WOONOMGEVING
- VEILIGHEID
- GEZONDHEID
- ONDERWIJS

EISEN PER VOORRAAD

- Iedereen heeft het recht om zijn eigen identiteit en diversiteit te koesteren en uit te dragen, in woord en gedrag, zolang dit anderen niet beperkt om hetzelfde te doen.
 - De sociale participatie in de samenleving is gewaarborgd.
- Burgers zijn in staat om zich economisch staande te houden.
 - Elke burger heeft zeggenschap in politieke besluitvorming die hem of haar en de samenleving en haar toekomst aangaat en maakt daar ook gebruik van.
- Het culturele aanbod is voldoende groot, evenals de diversiteit.
 - Iedereen kan actief of passief deelnemen aan culturele uitingen of activiteiten.
 - Het culturele erfgoed wordt beschermd en versterkt.
- Iedereen heeft toegang tot een betaalbare woning van goede kwaliteit.
 - Publieke en dagelijkse voorzieningen zijn bereikbaar en toegankelijk voor iedereen.
 - Iedereen is tevreden met de woonomgeving waar hij of zij woont: veilig, aangenaam en gezond.
- De kans om slachtoffer te worden van geweld, misdaad, ongelukken en rampen is verwaarloosbaar.
 - Iedereen voelt zich veilig in Brabant.
- De bevolking is lichamelijk en geestelijk gezond.
 - De bevolking voelt zich gezond.
 - De gezondheidszorg is van goede kwaliteit en toegankelijk voor iedereen; inclusief preventie en nazorg.
 - Iedereen heeft een eigen verantwoordelijkheid voor een gezonde leefstijl.
- Het onderwijs sluit aan op de maatschappelijke behoefte.
 - Het onderwijs is van hoge kwaliteit.
 - Iedereen heeft de plicht ervoor zorg te dragen dat zijn of haar competenties (blijven) aansluiten op maatschappelijke behoeften.

De in 2010 geïntroduceerde nieuwe voorraad Sociale Participatie omvat maatschappelijke processen die in de Duurzaamheidbalans 2006 geplaatst waren onder met name de voorraden 'Solidariteit' en 'Identiteit en Diversiteit'. Solidariteit is een belangrijke voorwaarde voor cohesie in de samenleving, ze functioneert als 'sociale lijm'. Solidariteit gaat over wat mensen bindt, tussen gezinsleden onderling, maar juist ook tussen individuen en de belangenorganisaties waarmee mensen zich identificeren. Het is de voorwaarde voor sociale interactie. Het begrip solidariteit is in belangrijke mate verweven met het begrip sociale cohesie hetgeen duidt op sociale samenhang in de maatschappij.

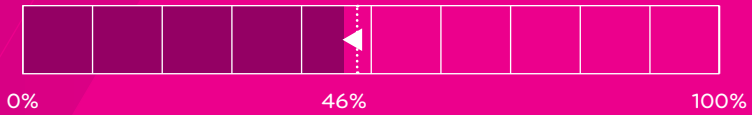
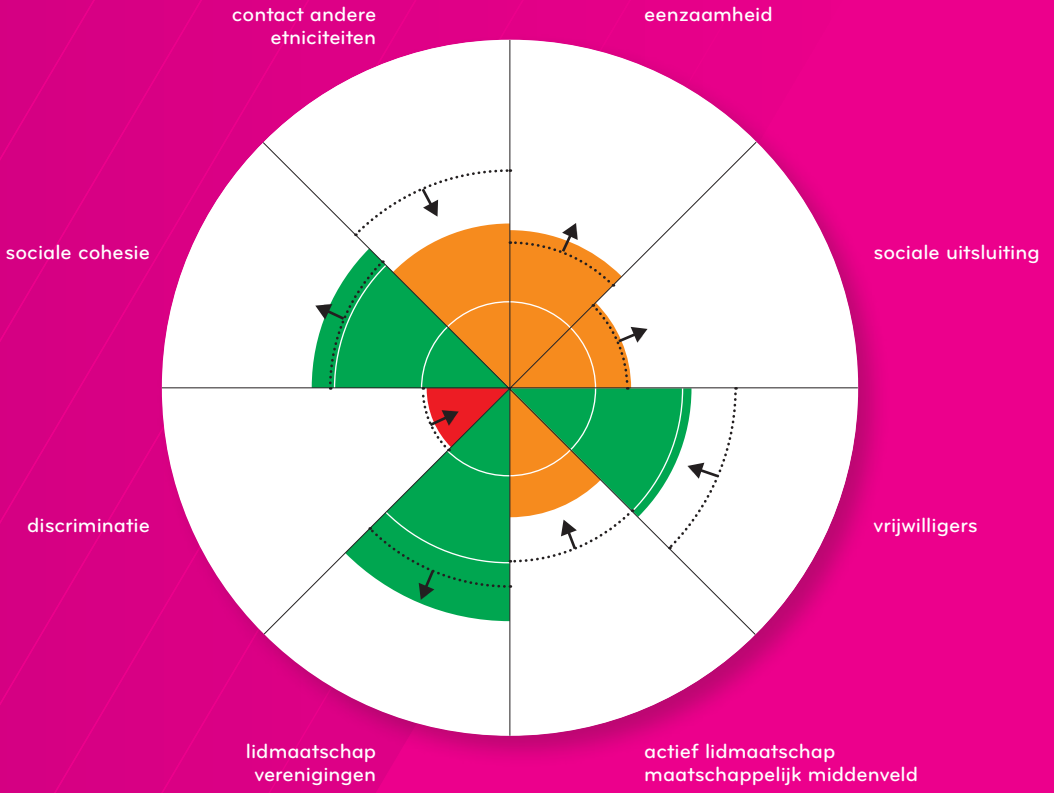
SOCIALE PARTICIPATIE

DE EISEN

- Iedereen heeft het recht om zijn eigen identiteit en diversiteit te koesteren en uit te dragen, in woord en gedrag, zolang dit anderen niet beperkt om hetzelfde te doen.
- De sociale participatie in de samenleving is gewaarborgd.

TOELICHTING

De voorraad Sociale Participatie laat een wisselend beeld zien. Tegelijkertijd zien we wel een daling van een flink aantal indicatoren, o.a. contact andere etniciteiten (oranje), vrijwilligers (groen), actief lidmaatschap maatschappelijk middenveld (oranje) en discriminatie (rood). Daarnaast zien we acceptabele resultaten voor de indicatoren sociale cohesie en lidmaatschap verenigingen. Tenslotte scoren de indicatoren eenzaamheid en sociale uitsluiting zorgelijk.

indicator 1 / **CONTACT ANDERE ETNICITEITEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

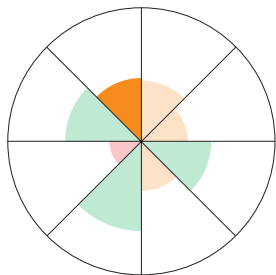
Het percentage mensen dat zegt regelmatig contact te hebben met buurtgenoten met een andere etnische achtergrond dan zichzelf.

EIS

- Iedereen heeft het recht om zijn eigen identiteit en diversiteit te koesteren en uit te dragen, in woord en gedrag, zolang dit andere niet beperkt om hetzelfde te doen.

RELATIE EIS

Deze indicator kijkt naar hoe mensen in de eigen buurt omgaan met andere etniciteiten. Aan de deelnemers van het Brabant-panel is in 2006 en in 2010 de stelling voorgelegd: "Ik heb regelmatig contact met buurtgenoten die een andere etnische achtergrond hebben dan ikzelf" waarop men op een vijfpuntschaal kon antwoorden van helemaal mee eens tot helemaal mee oneens. Tevens bestond de mogelijkheid om weet niet, geen mening of niet van toepassing te antwoorden. In de vragenlijst van 2010 is, in tegenstelling tot 2006, expliciet in de toelichting aangegeven dat als er in de buurt geen mensen wonen met een andere etnische achtergrond dan zichzelf 'niet van toepassing' kan worden geantwoord. Om de resultaten van 2010 met die van 2006 te kunnen vergelijken is dat verschil in de analyse buiten beschouwing gelaten.

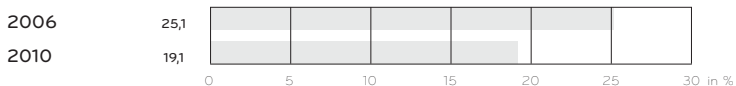

Waarde	19,1 %	Norm goud	> 30%
Eenheid	Percentage	Norm groen	20-30%
Weging	12,5%	Norm oranje	10-20%
Richting	+	Norm rood	< 10%

Bron Brabantpanel Duurzaamheid en politiek 2006 en Leven in Brabant 2010

BENCHMARK

Provincie Noord-Brabant

OMSCHRIJVING INDICATOR

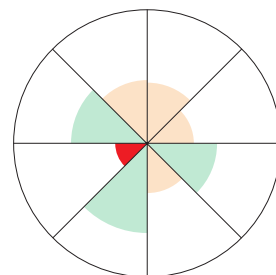
Het aantal meldingen dat bij ADB's (Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten) jaarlijks binnen komt over discriminatie.

EIS

- Iedereen heeft het recht om zijn eigen identiteit en diversiteit te koesteren en uit te dragen, in woord en gedrag, zolang dit andere niet beperkt om hetzelfde te doen.

RELATIE EIS

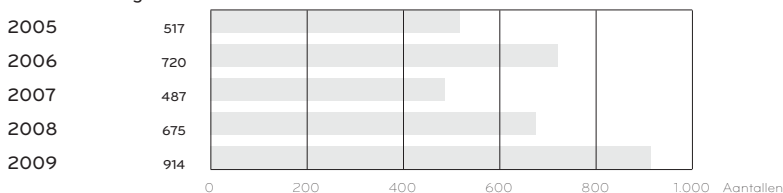
Het aantal klachten dat bij de ADB's gedeponereerd wordt geeft slechts een indicatie van het aantal keren dat mensen in aanraking komen met discriminerende incidenten. De cijfers belichten waarschijnlijk slechts het topje van een ijsberg. Het grootste deel van de discriminerende gevallen wordt nooit gemeld. Mensen proberen vaak zelf het probleem op te lossen of te negeren of zijn niet op de hoogte van de meldingsmogelijkheden. Hoe vaak discriminerende incidenten zich in de praktijk voordoen, is dan ook lastig te achterhalen. Maar als indicatie zijn de meldingen bij de ADB's wel goed te gebruiken. Het gaat in Noord-Brabant om drie Anti Discriminatie Bureaus: Adviespunt Discriminatie Zuidoost Brabant, RADAR (voor Midden- en West-Brabant) en BASTA! (meldpunt discriminatie Brabant Noord). Zij hebben hun jaarcijfers gerapporteerd aan Art.1, de landelijke vereniging ter voorkoming en bestrijding van discriminatie op alle gronden.

Waarde	914	Norm goud	< 1
Eenheid	Aantal	Norm groen	1-200
Weging	12,5%	Norm oranje	200-400
Richting	-	Norm rood	> 400
Bron Art.1, Kerncijfers 2009			

BENCHMARK

Aantal meldingen van discriminatie Provincie Noord-Brabant

indicator 3 / **SOCIALE COHESIE**

OMSCHRIJVING INDICATOR

De mate van sociale cohesie in de buurt aan de hand van een schaalconstructie op 4 variabelen

EIS

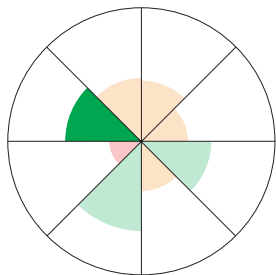
- De sociale participatie in de samenleving is gewaarborgd.

RELATIE EIS

Het begrip sociale cohesie, oftewel sociale samenhang in de buurt wordt gemeten aan de hand van een aantal stellingen¹ (waarop men kan antwoorden (zeer) mee eens tot (zeer) mee oneens), te weten:

- de mensen in deze buurt kennen elkaar nauwelijks
- de mensen gaan in deze buurt op een prettige manier met elkaar om
- ik voel me thuis in deze buurt
- ik heb weinig contact met andere bewoners uit deze buurt

Deze 4 stellingen zijn voorgelegd aan de respondenten van de Monitor Sociale Participatie die het PON in 2004 en in 2009 heeft uitgevoerd. Analyses op deze items leert dat de scores op de vier genoemde items tezamen een schaal 'sociale cohesie in de buurt' vormen. Als schaalscore geven we de gemiddelden weer die met elkaar vergeleken worden. Het minimum op de schaal is 1 (slecht), het maximum is 5 (goed).

Waarde	3,65	Norm goud	4 - 5
Eenheid	Score	Norm groen	3,5 - 4
Weging	12,5%	Norm oranje	2,5 - 3,5
Richting	+	Norm rood	1 - 2,5

Bron PON - Monitor sociale participatie 2004 en 2009

BENCHMARK

De schaalscore sociale cohesie in de buurt, Provincie Noord-Brabant

¹ Deze stellingen worden regelmatig ook opgenomen in verschillende lokale leefbaarheids- en veiligheidsonderzoeken, maar deze onderzoeken worden alleen uitgevoerd in de grotere steden, waardoor er geen eenduidig beeld voor Brabant ontstaat.

indicator 4 / **VRIJWILLIGERS**

OMSCHRIJVING INDICATOR

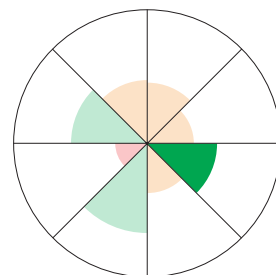
Het percentage mensen dat op enig moment vrijwilligerswerk verricht voor een organisatie, club of vereniging.

EIS

- De sociale participatie in de samenleving is gewaarborgd.

RELATIE EIS

Aan de Brabantse burgers is de vraag voorgelegd of men vrijwilligerswerk verricht voor een organisatie, club of vereniging. Vrijwilligerswerk wordt gedefinieerd als het in enig georganiseerd verband, vrijwillig en onbetaald, verrichten van werkzaamheden ten behoeve van anderen of de samenleving. Dat betekent dat diverse vormen van vrijwillige inzet, zoals burenhulp, erbuiten vallen. De mate waarin vrijwilligerswerk wordt verricht wordt vaak gezien als graadmeter van de civil society.

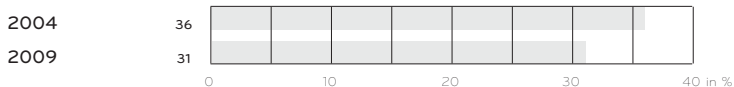

Waarde	31%	Norm goud	> 40%
Eenheid	Percentage	Norm groen	30 - 40%
Weging	12,5%	Norm oranje	20 - 30%
Richting	+	Norm rood	< 20%

Bron PON - Monitor sociale participatie 2004 en 2009

BENCHMARK

Het percentage mensen dat vrijwilligerswerk verricht, Provincie Noord-Brabant

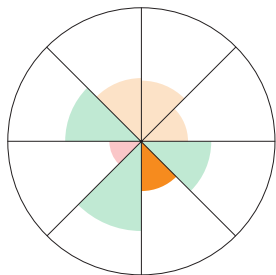

indicator 5 / **ACTIEF LIDMAATSCHAP MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het percentage mensen dat actief lid is van één of meer maatschappelijke organisaties.

Hierbij wordt onder maatschappelijke organisaties verstaan: patiënten- of cliëntenverenigingen, belangenverenigingen, vakbond, bedrijfs- of beroepsorganisaties, organisaties voor ideële doeleinden, kerkelijke organisaties, organisaties op het terrein van zorg- en hulpverlening, wijk- en buurtraden en politieke partijen.

EIS

- De sociale participatie in de samenleving is gewaarborgd.

RELATIE EIS

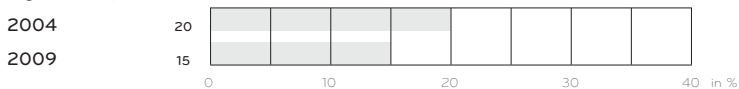
Het actief lid zijn van één of meer maatschappelijke organisaties geeft betrokkenheid aan bij maatschappelijke en politieke doelen. Het is een indicator van de bredere maatschappelijke belangstelling van Brabanders. Aan de Brabantse burgers is de vraag voorgelegd of men actief lid is van verenigingen of maatschappelijk organisaties. Met actief lidmaatschap wordt bedoeld dat men vergaderingen bijwoont en/of activiteiten (mee)organiseert.

Waarde	15%	Norm goud	> 30%
Eenheid	Percentage	Norm groen	20-30%
Weging	12,5%	Norm oranje	10-20%
Richting	+	Norm rood	< 10%

Bron PON - Monitor sociale participatie 2004 en 2009

BENCHMARK

Het percentage mensen dat actief lid is van 1 of meer maatschappelijke organisaties, Provincie Noord-Brabant

OMSCHRIJVING INDICATOR

Percentage mensen dat lid is van een hobby- of vrijetijdsvereniging.

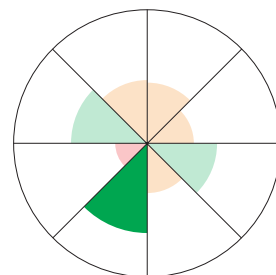
EIS

- De sociale participatie in de samenleving is gewaarborgd.

RELATIE EIS

Lidmaatschap van verenigingen is een goede indicator voor het sociaal kapitaal in een samenleving. Door lidmaatschap van een hobby- of vrijetijdsvereniging komen mensen in aanraking met anderen waardoor nieuwe contacten ontstaan.

Het gaat om een lidmaatschap van een sportvereniging, sport-school/fitnesscentrum, muziekvereniging, zangvereniging/koor, toneelvereniging/cabaretgroep, jeugdvereniging, gezelligheidsvereniging, hobbyclub en buurtvereniging/straatcomité.

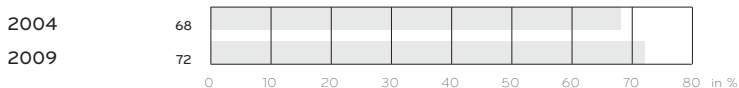

Waarde	72%	Norm goud	> 75%
Eenheid	Percentage	Norm groen	65 - 75%
Weging	12,5%	Norm oranje	55 - 65%
Richting	+	Norm rood	< 55%

Bron PON - Monitor sociale participatie 2004 en 2009

BENCHMARK

Het percentage mensen dat lid is van een hobby- of vrijetijdsvereniging, Provincie Noord-Brabant

indicator 7 / **SOCIALE UITSLUITING**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Percentage mensen dat vanwege de kosten geen lid is van een hobby- of vrijetijdsvereniging.

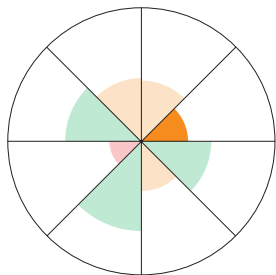
EIS

- De sociale participatie in de samenleving is gewaarborgd.

RELATIE EIS

De tweede eis van deze voorraad is dat de sociale participatie van de samenleving is gewaarborgd. Dat houdt in dat mensen niet uitgesloten worden van deelname aan activiteiten en verenigingen. Uitsluiting gaat vaak hand in hand met armoede. Door een gebrekkige inkomenspositie is niet iedereen in staat om volwaardig deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Om die reden is de indicator sociale uitsluiting opgenomen.

Op basis van de monitor sociale participatie (2004 en 2009) is bepaald welk percentage van de Brabanders geen lid is van een hobby- of vrijetijdsvereniging vanwege de kosten. Aan de respondenten is gevraagd van welke hobby- en vrijetijdsverenigingen men lid is. Indien men van geen enkele vereniging lid is, is gevraagd wat hen ervan weerhoudt om lid te worden. Een van de antwoordmogelijkheden op deze vraag is "geen geld". Deze groep Brabanders wordt door de indicator "sociale uitsluiting" aangemerkt als sociaal uitgesloten.

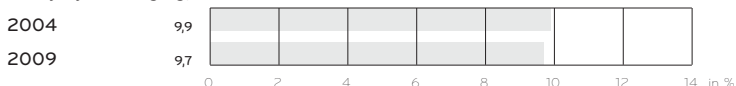

Waarde	9,7%	Norm goud	< 3%
Eenheid	Percentage	Norm groen	3 - 6%
Weging	12,5%	Norm oranje	6 - 12%
Richting	-	Norm rood	> 12%

Bron PON - Monitor sociale participatie 2004 en 2009

BENCHMARK

Percentage mensen dat vanwege de kosten geen lid is van een hobby- of vrijetijdsvereniging, Provincie Noord-Brabant

indicator 8 / **EENZAAMHEID**

OMSCHRIJVING INDICATOR

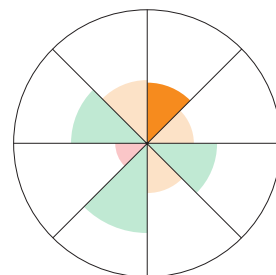
Percentage mensen dat aangeeft wel eens eenzaam te zijn.

EIS

- De sociale participatie in de samenleving is gewaarborgd.

RELATIE EIS

Sociaal isolement gaat vaak gepaard met eenzaamheid. Aan de Brabantse burgers is gevraagd of mensen wel eens eenzaam zijn. Mensen konden aangeven dat zij zelden tot nooit eenzaam zijn, af en toe, regelmatig of vaak eenzaam zijn.

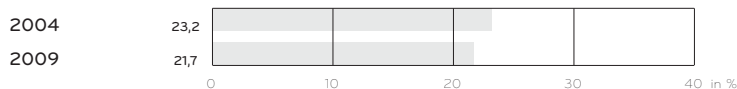

Waarde	21,7%	Norm goud	< 10%
Eenheid	Percentage	Norm groen	10-20%
Weging	12,5%	Norm oranje	20-30%
Richting	-	Norm rood	>30%

Bron PON - Monitor sociale participatie 2004 en 2009

BENCHMARK

Percentage mensen dat aangeeft wel eens eenzaam te zijn, Provincie Noord-Brabant

Economische en politieke participatie wordt in 2010 als nieuwe voorraad in het sociaal-culturele kapitaal geïntroduceerd, omdat die beter aansluit bij het provinciale beleid dan de voorraad Burgerschap uit de Balans van 2006.

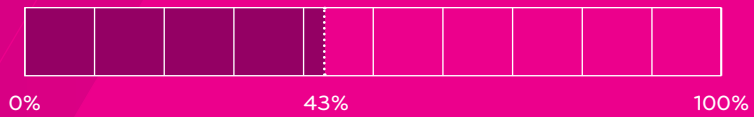
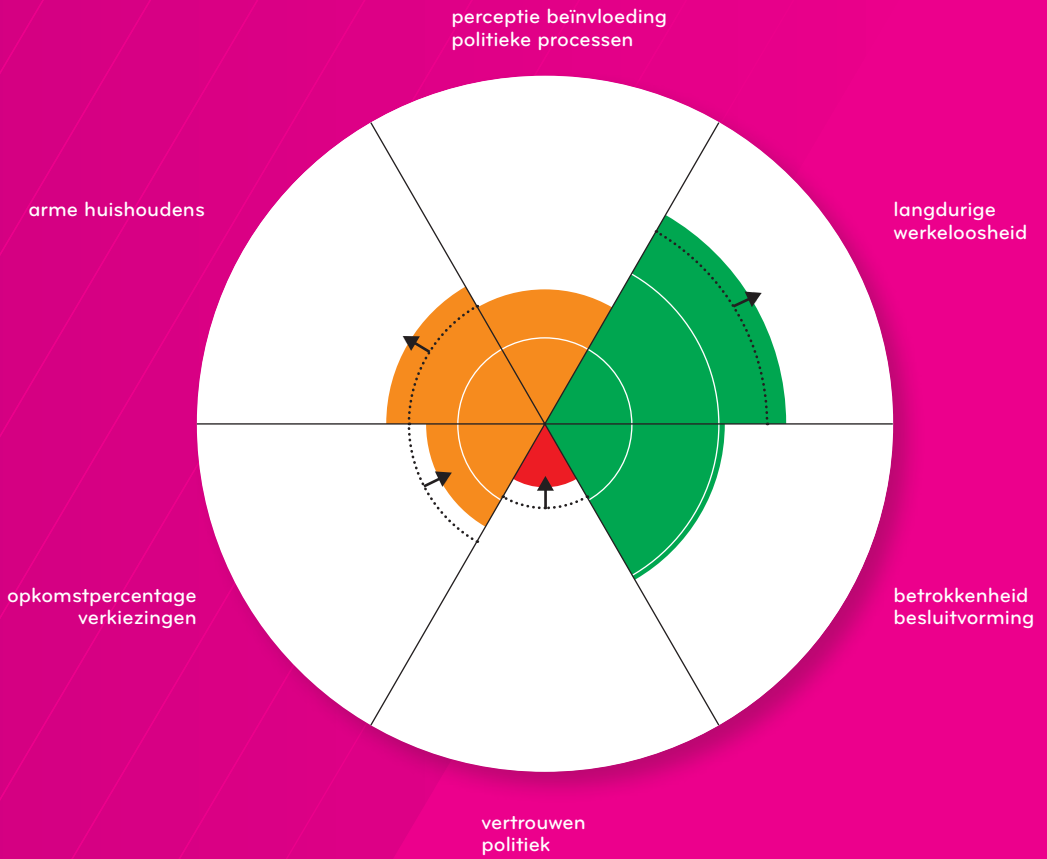
Participatie verwijst naar de sociale, economische en politieke relaties tussen de burgers en de georganiseerde sociale, economische en politieke instituties. Voor economische participatie is de belangrijkste factor het hebben van werk. Het hebben van werk is van belang voor het genereren van inkomen en het verwerkelijken van jezelf. Politieke participatie concentreert zich op het politieke proces.

DE EISEN

- Burgers zijn in staat om zich economisch staande te houden.
- Elke burger heeft zeggenschap in politieke besluitvorming die hem of haar en de samenleving en haar toekomst aangaat en maakt daar ook gebruik van.

TOELICHTING

De voorraad Economische en Politieke Participatie is iets verslechterd. Dat komt door de politieke participatie met verslechtingen voor de indicatoren vertrouwen in de politiek (rood) en opkomstpercentage verkiezingen (oranje). De indicator perceptie beïnvloeding politieke processen scoort zorgelijk, net als de indicator arme huishoudens. We zien acceptabele resultaten voor de indicatoren langdurige werkloosheid en betrokkenheid besluitvorming.

indicator 1 / **LANGDURIGE WERKLOOSHEID**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Met langdurige werkloosheid wordt bedoeld het aandeel niet-werkende werkzoekenden op de gehele beroepsbevolking dat langer dan drie jaar werkzoekend is.

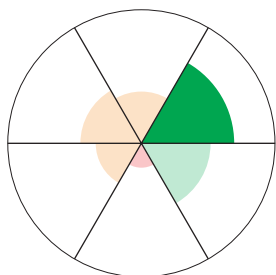
EIS

- Burgers zijn in staat om zich economisch staande te houden.

RELATIE EIS

Langdurige werkloosheid is zowel vanuit economisch als sociaal oogpunt onwenselijk. Binnen de voorraad Solidariteit is deze langdurige werkloosheid om twee redenen als indicator opgenomen. Allereerst geeft het een indicatie over hoe solidair de samenleving is. In een solidaire samenleving mag langdurige werkloosheid niet voorkomen. Daarnaast gaat langdurige werkloosheid ook hand in hand met een aantal andere maatschappelijk onacceptabele problemen, zoals armoede en sociale uitsluiting, naarmate de werkloosheid langer duurt wordt het risico om sociaal geïsoleerd te raken groter.

De indicator langdurige werkloosheid weerspiegelt niet alleen de mate van solidariteit van een samenleving. De indicator wordt sterk bepaald door conjuncturele schommelingen en dient daarom geïnterpreteerd te worden in het licht van andere werkloosheids- en werkgelegenheidscijfers.

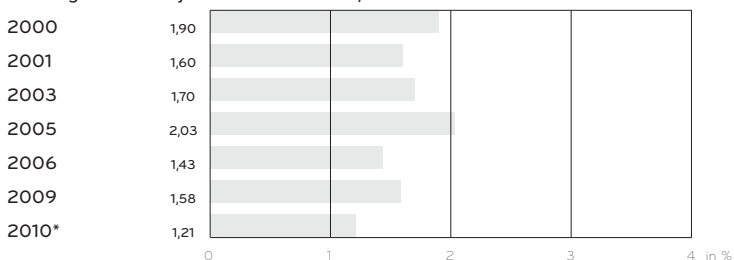

Waarde	1,21	Norm goud	< 1%
Eenheid	Percentage	Norm groen	1 - 2%
Weging	16,667%	Norm oranje	2 - 3%
Richting	-	Norm rood	> 3%

Bron Etin adviseurs (t/m 2006) UWV Werkbedrijf (2009, 2010) en CBS Statline (2009)

BENCHMARK

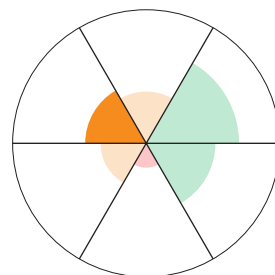
Het percentage niet-werkende werkzoekenden op de gehele beroepsbevolking dat langer dan drie jaar werkzoekende is, Provincie Noord-Brabant

OMSCHRIJVING INDICATOR

Armoede wordt door het SCP gedefinieerd als het hebben van onvoldoende geld om een bepaald minimaal consumptieniveau te realiseren. De indicator geeft het percentage huishoudens weer met een inkomen onder de lage-inkomensgrens.

De lage-inkomensgrens is afgeleid van het bedrag dat een alleenstaande bijsandsgerechtigde in 1979 ontving. Voor latere jaren is deze norm bijgesteld via de consumentenprijsindex. De normbedragen voor meerpersoonshuishoudens zijn bepaald met behulp van opslagfactoren. Deze zogeheten equivalentiefactoren zijn berekend met de gegevens uit het Budgetonderzoek van het CBS en geven aan met welk bedrag het inkomen c.q. de grens moet worden gecorrigeerd, zodat meerpersoonshuishoudens uitkomen op hetzelfde welvaartsniveau als een alleenstaande (CBS 2004).

EIS

- Burgers zijn in staat om zich economisch staande te houden.

RELATIE EIS

Armoede is een situatie waarin men door een veelheid van oorzaken terecht kan komen (bijv. door ziekte, werkloosheid, overlijden partner). De mate waarin een gemeenschap in staat is het aantal huishoudens dat onder een sociaal aanvaardbaar minimum zit, beperkt te houden is een indicatie van de solidariteit van die samenleving met sociaal zwakkeren.

In de vorige editie van de duurzaamheidbalans is bij deze indicator uitgegaan van het percentage huishoudens dat op of onder het beleidsmatig sociaal minimum zit. Deze grens is gelijk aan 105% van het sociaal minimum inkomen (het normbedrag van de AOW of bijsand, eventueel aangevuld met kinderbijslag) dat voor het desbetreffende huishouden geldt. Dit criterium is volgens het SCP echter minder geschikt voor vergelijkingen in de tijd. In deze editie van de duurzaamheidbalans gaan we uit van de lage-inkomensgrens. Voordeel daarvan is dat deze voor alle jaren een vaste koopkracht vertegenwoordigt, hetgeen een duidelijke interpretatie van ontwikkelingen mogelijk maakt. Het grensbedrag is jaarlijks zeer eenvoudig vast te stellen. Een beperking van de lage-inkomensgrens is, dat dit niveau niet gekoppeld is aan een bepaald minimaal consumptiepakket.

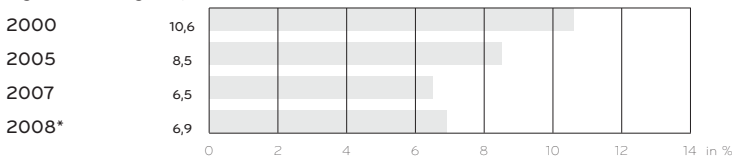
De gegevens zijn gebaseerd op de meest recente Armoedemonitor van het SCP (2007). Deze publicatie geeft landelijke cijfers weer tot en met 2005 en ramingen tot en met 2008.

Waarde	6,9	Norm goud	< 3%
Eenheid	Percentage	Norm groen	3 - 6%
Weging	16,667%	Norm oranje	6 - 12%
Richting	-	Norm rood	> 12%

Bron CBS Statline

BENCHMARK

Percentage huishoudens dat tenminste een jaar een inkomen heeft tot 100% lage-inkomensgrens, Provincie Noord-Brabant

indicator 3 / **PERCEPTIE BEÏNVLOEDING POLITIEKE PROCESSEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

De indicator geeft het percentage kiezers weer dat het oneens is met de opvatting dat men geen invloed kan uitoefenen op de provinciale politiek ('Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op de provinciale politiek').

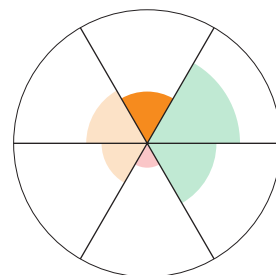
EIS

- Elke burger heeft zeggenschap in politieke besluitvorming die hem of haar en de samenleving en haar toekomst aangaat en maakt daar ook gebruik van.

RELATIE EIS

Interesse in of betrokkenheid bij politieke processen is een voorwaarde voor iedere burger om zeggenschap te hebben in de politieke besluitvorming die hem of haar en de samenleving en haar toekomst aangaat. Maar het is niet de enige voorwaarde. Burgers moeten het gevoel hebben dat hun mening telt en dat zij invloed kunnen uitoefenen op politieke processen. Met andere woorden, burgers moeten ervan overtuigd zijn dat de politiek naar hen (in iedere geval naar de meerderheid van hen) luistert. Met de indicator "perceptie beïnvloeding politieke processen" krijgen we hier zicht op.

In 2010 is de volgende stelling voorgelegd aan het Brabantpanel: 'Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op de provinciale politiek'. De antwoordcategorieën lopen van helemaal mee eens tot helemaal mee oneens.

Waarde	53,5	Norm goud	> 75%
Eenheid	Percentage	Norm groen	60 - 75%
Weging	16,667%	Norm oranje	45 - 60%
Richting	+	Norm rood	< 45%

Bron Brabantpanel Leven in Brabant 2010

BENCHMARK

Het percentage mensen dat het (helemaal) oneens is met de stelling "mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op de provinciale politiek" in 2010

indicator 4 / **OPKOMSTPERCENTAGE BIJ VERKIEZINGEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

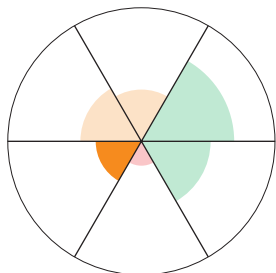
Opkomstpercentage verkiezingen (landelijk, provinciaal en lokaal uitgemiddeld).

EIS

- Elke burger heeft zeggenschap in politieke besluitvorming die hem of haar en de samenleving en haar toekomst aangaat en maakt daar ook gebruik van.

RELATIE EIS

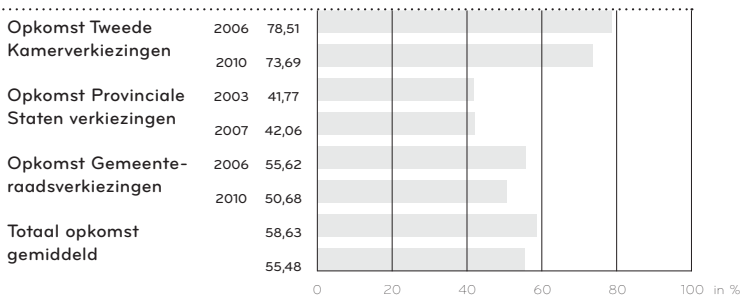
Deze indicator geeft inzicht in de (morele) plicht van burgers om gebruik te maken van de zeggenschap in politieke besluitvorming. In 2002 werd alleen uitgegaan van de landelijke verkiezingen. In 2006 is er voor gekozen om de opkomstpercentages voor de laatste landelijke, provinciale en lokale verkiezingen uit te middelen. In 2010 is dat wederom gedaan.

Waarde	55,48	Norm goud	> 80%
Eenheid	Percentage	Norm groen	65 - 80%
Weging	16,667%	Norm oranje	50 - 65%
Richting	+	Norm rood	< 50%

Bron www.kiesraad.nl

BENCHMARK

indicator 5 / **VERTROUWEN IN DE POLITIEK**

OMSCHRIJVING INDICATOR

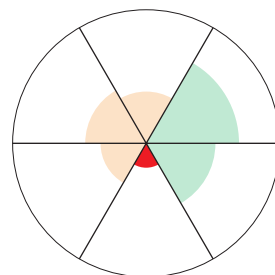
Het percentage mensen dat het (helemaal) eens is met de stelling "ik heb in het algemeen veel vertrouwen in de landelijke, provinciale en lokale politiek".

EIS

- Elke burger heeft zeggenschap in politieke besluitvorming die hem of haar en de samenleving en haar toekomst aangaat en maakt daar ook gebruik van.

RELATIE EIS

Naast het opkomstpercentage bij verkiezingen is ook het vertrouwen dat de burger heeft in de politiek een belangrijke factor die medebepalend is of de burger de (morele) plicht voelt om gebruik te maken van de zeggenschap in politieke besluitvorming. Dit vertrouwen in de politiek is in 2006 gemeten door de stelling "ik heb in het algemeen veel vertrouwen in de politiek" voor te leggen aan het Brabantpanel. In 2010 is onderscheid gemaakt in vertrouwen in de landelijke, provinciale en lokale politiek. De antwoordcategorieën zijn gelijk gebleven. Het cijfer voor 2010 is een gemiddelde van deze drie vragen.

Waarde	18,6	Norm goud	> 65%
Eenheid	Percentage	Norm groen	40 - 65%
Weging	16,667%	Norm oranje	25 - 40%
Richting	+	Norm rood	< 25%

Bron Brabantpanel Duurzaamheid en politiek 2006 en Leven in Brabant 2010

BENCHMARK

Het percentage mensen dat het (helemaal) eens is met de stelling "ik heb in het algemeen (zeer) veel vertrouwen in de politiek"

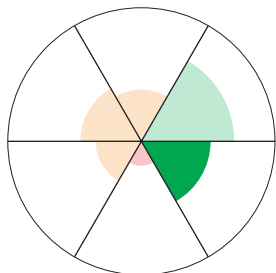
indicator 6 / **BETROKKENHEID BESLUITVORMING**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Percentage mensen dat betrokken wil worden bij besluitvorming.

EIS

- Elke burger heeft zeggenschap in politieke besluitvorming die hem of haar en de samenleving en haar toekomst aangaat en maakt daar ook gebruik van.

RELATIE EIS

De tweede eis die aan de voorraad Economische en Politieke participatie is verbonden, luidt: "Elke burger heeft zeggenschap in politieke besluitvorming die hem of haar en de samenleving en haar toekomst aangaat en maakt daar ook gebruik van". De wil om betrokken te worden bij de besluitvorming is gemeten door aan het Brabantpanel de volgende vraag voor te leggen: "Wilt u betrokken worden bij het maken van plannen en bij de besluitvorming over de manier waarop we in Brabant wonen, leven, werken, recreëren en omgaan met natuur en milieu?"

Waarde	61,3	Norm goud	> 75%
Eenheid	Percentage	Norm groen	60 - 75%
Weging	16,667%	Norm oranje	45 - 60%
Richting	+	Norm rood	< 45%

Bron Brabantpanel Leven in Brabant 2010

BENCHMARK

Het percentage mensen dat betrokken wil worden bij de besluitvorming in de Provincie Noord-Brabant in 2010

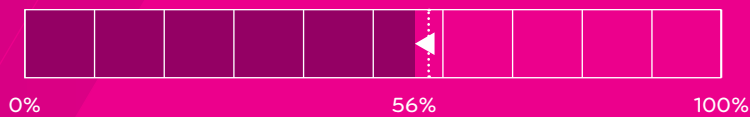
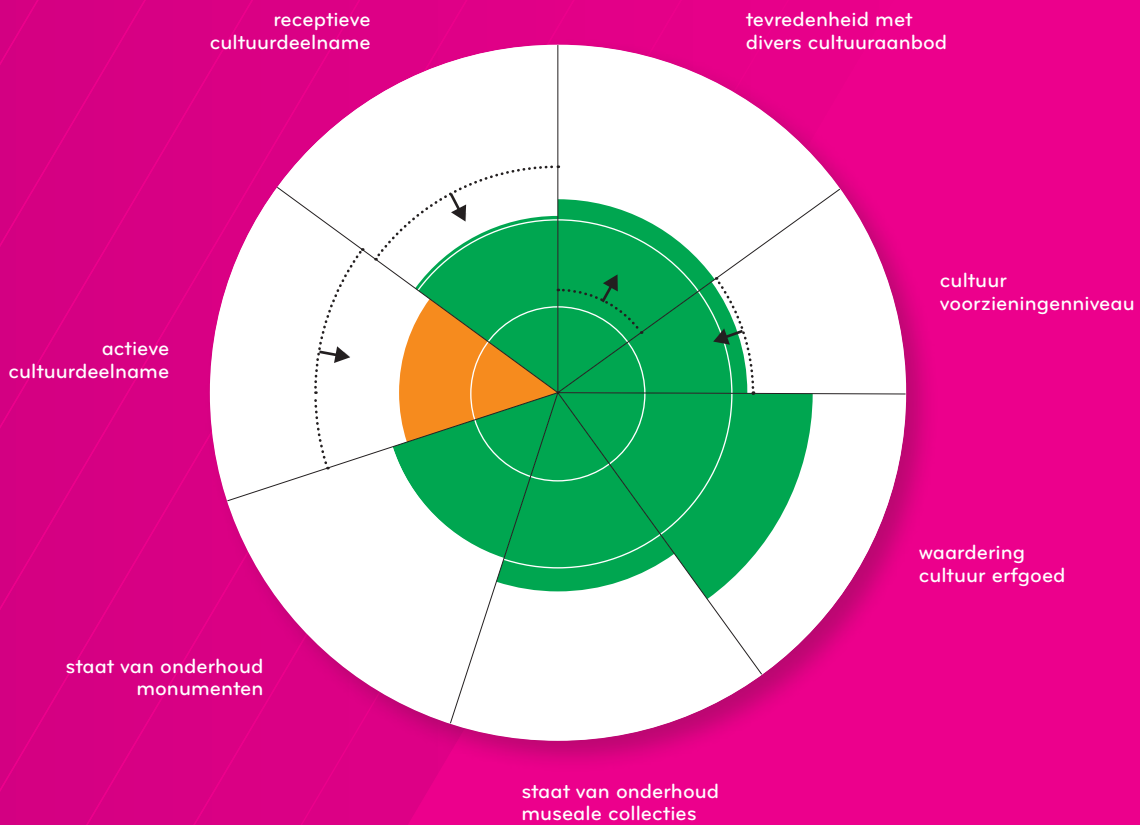
Kunst en cultuur zijn belangrijke dragers van bestaande normen en waarden binnen het sociaal-culturele kapitaal. Het zijn uitingen van of reacties op onze huidige cultuur, waarbij cultuur wordt gezien als een sociaal overdraagbaar systeem van concepten of ideeën die het denken en gedrag richting geven, als een manier om dingen te doen waardoor een bepaalde gemeenschap wordt gekenmerkt en die niet bepaald is door de genetische samenstelling van de gemeenschapsleden. Cultuur is belangrijk voor het overeind houden en versterken van het sociale regeneratievermogen van een samenleving.

DE EISEN

- Het culturele aanbod is voldoende groot, evenals de diversiteit.
- Iedereen kan actief of passief deelnemen aan culturele uitingen of activiteiten.
- Het culturele erfgoed wordt beschermd en versterkt.

TOELICHTING

De voorraad Kunst en Cultuur laat een positief beeld zien maar is wel enigszins achteruit gegaan. De indicatoren receptieve en actieve cultuurdeelname dragen hieraan bij. We zien acceptabele resultaten voor de indicatoren staat van onderhoud monumenten, staat van onderhoud museale collecties en waardering cultureel erfgoed. Tevens is een acceptabel resultaat te melden bij de indicatoren tevredenheid met divers cultuuraanbod en culturele voorzieningen-niveau.

indicator 1 / **CULTUREEL VOORZIENINGENIVEAU**

OMSCHRIJVING INDICATOR

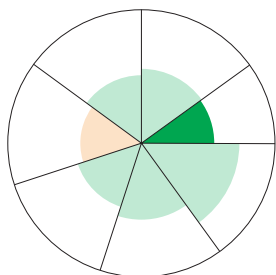
Het voorzieningenniveau op het terrein van kunst en cultuur is een breed begrip. Als indicatie hoe het is gesteld met het cultureel voorzieningenniveau kijken we naar het aantal theaters, musea, bioscopen en filmhuizen per 100.000 Brabanders.

EIS

- Het culturele aanbod is groot evenals de diversiteit.

RELATIE EIS

Om te toetsen of de cultuursector voldoende omvang heeft kijken we naar het aantal culturele instellingen (te weten theaters, musea, bioscopen en filmhuizen) binnen de Brabantse samenleving. Zowel in absolute zin als in het aantal culturele instellingen per 100.000 inwoners. Dit laatste relatieve cijfer is opgenomen in de balans 2010.

Waarde	5,5	Norm goud	> 7,5
Eenheid	Aantal per 100.000 inwoners	Norm groen	5 - 7,5
Weging	10%	Norm oranje	2,5 - 5
Richting	+	Norm rood	< 2,5

Bron Sociale Atlas Brabant (CBS, Statistiek musea, TIN (Theater Instituut Nederland) en NFC (Nederlandse Federatie Cinematografie)

BENCHMARK

Omvang cultuursector (theaters, musea, bioscopen en filmhuizen in de Provincie Noord-Brabant

	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'09
Absoluut	139	139	147	147	138	138	136	134	135
Per 100.000 inwoners	5,8	5,8	6	5,9	5,7	5,7	5,6	5,5	5,5

indicator 2 / **TEVREDENHEID MET DIVERS
CULTUURAAANBOD**

OMSCHRIJVING INDICATOR

De tevredenheid met een divers cultuuraanbod is een subjectieve maat. Het bevat het percentage Brabanders dat het (geheel) eens is met de stelling: "Noord-Brabant kent een zeer divers cultuuraanbod."

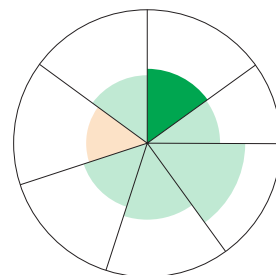
EIS

- Het culturele aanbod is groot evenals de diversiteit.

RELATIE EIS

De diversiteit van het culturele aanbod in de provincie Noord-Brabant is heel lastig objectief te bepalen. Allereerst is er geen goede registratie van het totale culturele aanbod, en als die er al wel zou zijn is het erg arbitrair hoeveel categorieën je kiest en wanneer je spreekt van een divers aanbod. Daarom is er in de balans van 2006 voor gekozen om de Brabantse burgers via een stelling te laten bepalen hoe zij denken over de diversiteit van het culturele aanbod in Brabant.

In 2007 is deze vraagstelling opgenomen in de Brabantse Cultuurmonitor, die in 2010 is herhaald.

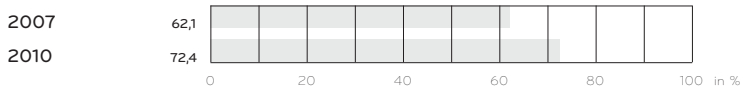

Waarde	72,4	Norm goud	> 80%
Eenheid	Percentage	Norm groen	70 - 80%
Weging	15%	Norm oranje	60 - 70%
Richting	+	Norm rood	< 60%

Bron Brabantse Cultuurmonitor

BENCHMARK

% Brabanders dat (zeer) tevreden is over de diversiteit van het cultuur aanbod in Brabant

indicator 3 / RECEPTIEVE CULTUURDEELNAME

OMSCHRIJVING INDICATOR

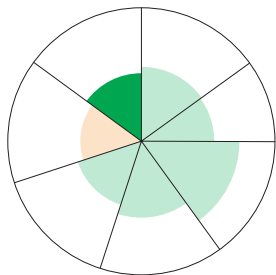
Het percentage van de bevolking dat meer dan gemiddeld culturele activiteiten bezoekt. Hierbij is het gemiddelde van 2007 ijkpunt voor het vaststellen van de groep die meer dan gemiddeld scoort.

EIS

• Iedereen kan actief of passief deelnemen aan culturele uitingen of activiteiten.

RELATIE EIS

Met de indicator receptieve cultuurdeelname wordt een deel van de eis getoetst of iedereen actief dan wel passief kan deelnemen aan cultuur.

Pas sinds 2007 beschikken we over Brabantse cijfers, die zijn gebaseerd op de vraag: "Heeft u in de afgelopen 12 maanden wel eens een van de volgende culturele voorstelling bezocht?" Waarop de respondent kon antwoorden hoe vaak hij/zij verschillende categorieën van voorstellingen in de afgelopen maanden heeft bezocht. Te weten:

- Voorstellingen van toneel, cabaret/kleinkunst, ballet/dans.
- Muziekvoorstellingen (klassiek, opera/operette, uitvoering koor, etc.).
- Lezingen (over literatuur, lokale of regionale geschiedenis/heemkunde).

Daarnaast is gevraagd:

Heeft u in de afgelopen 12 maanden wel eens een bezoek gebracht aan een van de volgende instellingen/plekken? Waarna men aan kon geven hoe vaak men in het afgelopen jaar de volgende instellingen/plekken heeft bezocht:

- Museum (galerie, atelier (een plaats waar men kunstvoorwerpen kan bekijken en kopen).
- Archief (bijvoorbeeld voor stamboomonderzoek of streekgeschiedenis).
- Bezienswaardige gebouwen, dorpen of stadsdelen.
- Film in bioscoop of filmhuis.

Op basis van bovenstaande vragen is bepaald hoe groot de groep Brabanders is die meer dan gemiddeld cultuur in de provincie Noord-Brabant consumeert. Dit is gedaan door eerst per afzonderlijk type voorstelling of instelling de gemiddelde bezoekfrequentie te bepalen en vervolgens per type vast te

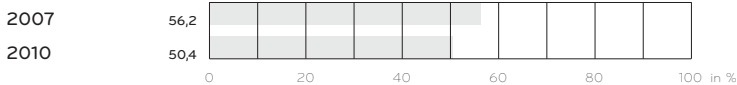
stellen hoe groot de groep is die meer dan gemiddeld consumeert. Het gemiddelde van 2007 is hierbij ook voor de jaren 2010 en in de toekomst de basis om te bepalen of de groep bovengemiddelde gebruikers is gegroeid. Een ieder die op één of meerdere type voorstellingen of instellingen bovengemiddeld scoort is meegenomen in een nieuwe variabele "bovengemiddelde bezoeker".

Waarde	50,4	Norm goud	> 60%
Eenheid	Percentage	Norm groen	50 - 60%
Weging	15%	Norm oranje	40 - 50%
Richting	+	Norm rood	< 40%

Bron Brabantse Cultuurmonitor

BENCHMARK

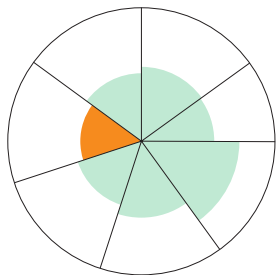
% van de bevolking dat meer dan gemiddeld receptief cultuur consumeert in de Provincie Noord-Brabant

indicator 4 / **ACTIEVE CULTUURDEELNAME**

OMSCHRIJVING INDICATOR

De indicator actieve cultuurdeelname geeft het percentage van de bevolking dat meer dan gemiddeld aan culturele activiteiten deelneemt, dat wil zeggen activiteiten als zingen, muziek maken, toneel, tekenen, schilderen, et cetera. Hierbij is het gemiddelde van 2007 uitgangspunt.

EIS

- Iedereen kan actief of passief deelnemen aan culturele uitingen of activiteiten.

RELATIE EIS

Deze indicator geeft zicht op de mate waarin Brabanders actief deelnemen aan culturele uitingen en activiteiten. Heeft u zichzelf in de afgelopen 12 maanden in uw vrije tijd (dus buiten werk- of schooltijd) bezig gehouden met een van de volgende kunstzinnige activiteiten? Waarna de respondent aan kon geven hoe vaak onderstaande activiteiten het afgelopen jaar zijn beoefend:

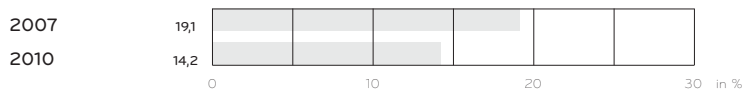
Tekenen, schilderen, grafisch werk, beeldhouwen, boetseren, pottenbakken, sieraden maken, werken met textiel (textiele werkvormen), wandkleden maken, weven, zingen, muziekinstrument bespelen, toneel, mime, dansen, cabaret/standup comedian, poppenspel, fotografie/film (geen vakantie- of familiekiekjes), video (geen vakantie- of familiefilmpjes), schrijven van verhalen/gedichten/columns/recensies, maken van radio en/of TV programma's, muziek maken op de computer, websites ontwerpen

Op basis van bovenstaande vragen is bepaald hoe groot de groep Brabanders is die meer dan gemiddeld actief culturele activiteiten onderneemt. Net als bij de receptieve cultuurdeelname is dit bij de actieve cultuurparticipatie gedaan door eerst per afzonderlijke activiteit het gemiddelde aantal uren per week vast te stellen dat men met die activiteit bezig is. Vervolgens is per activiteit bepaald hoe groot de groep is die meer dan gemiddeld actief met cultuur bezig is. Het gemiddelde van 2007 is hierbij ook voor 2010 (en in de toekomst) de basis om te bepalen of de groep bovengemiddelde actieve cultuurdeelnemers is gegroeid. Een ieder die op één of meerdere activiteiten bovengemiddeld scoort is meegenomen in een nieuwe variabele "meer dan gemiddelde actieve cultuurparticipatie".

Waarde	14,2	Norm goud	> 20%
Eenheid	Percentage	Norm groen	15 - 20%
Weging	15%	Norm oranje	10 - 15%
Richting	+	Norm rood	< 10%
Bron Brabantse Cultuurmonitor			

BENCHMARK

% van de bevolking dat meer dan gemiddeld (t.o.v. 2007) zelf culturele activiteiten onderneemt. in de Provincie Noord-Brabant

indicator 5 / **STAAT VAN ONDERHOUD MONUMENTEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

De indicator "staat van onderhoud monumenten" geeft zicht op het percentage (Rijks)monumenten dat volgens de inspecties van Monumentenwacht Brabant in goede staat verkeert.

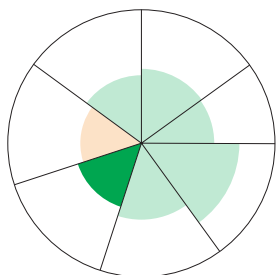
EIS

- Het culturele erfgoed wordt beschermd en versterkt.

RELATIE EIS

Om zicht te krijgen op de staat waarin het onroerende culturele erfgoed zich bevindt hebben we een indicator opgenomen die inzicht geeft in de staat van onderhoud van de Brabantse Monumenten. Voorsnog beschikken we over een cijfer van de staat van onderhoud van de Rijksmonumenten in Brabant. In 2009 is de landelijke "Monitor inzake de staat van het gebouwde erfgoed 2009" verschenen waarin voor iedere provincie is weergegeven wat de staat is van de Rijksmonumenten. Input voor deze monitor is geleverd door de verschillende provinciale Monumentenwachten.

De Brabantse monumentenwacht is momenteel bezig om ook alle overige (niet-Rijks-) monumenten in Brabant op soortgelijke wijze in kaart te brengen. Daartoe wordt momenteel een website met databank ingericht die in de loop van 2010 gereed moet zijn. Voorsnog kunnen we op basis hiervan alleen voorlopige cijfers laten zien. Voor de Duurzaamheidbalans 2010 gaan we uit van het cijfer Rijksmonumenten.

Waarde	70	Norm goud	> 80%
Eenheid	Percentage	Norm groen	70 - 80%
Weging	15%	Norm oranje	60 - 70%
Richting	+	Norm rood	< 60%

Bron Monumentenwacht Noord-Brabant

BENCHMARK

Staat van onderhoud monumenten in Brabant in 2009
(% monumenten dat in goede staat verkeert)

*Voorlopig cijfer (onder voorbehoud)

indicator 6 / **STAAT VAN ONDERHOUD MUSEALE COLLECTIES**

OMSCHRIJVING INDICATOR

De indicator "staat van onderhoud museale collecties" geeft het percentage van de Brabantse museale subcollecties die te beschouwen zijn als verkerende in goede conditie.

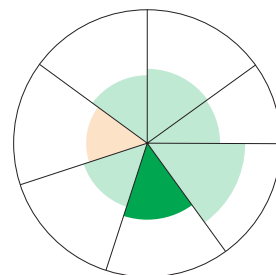
EIS

- Het culturele erfgoed wordt beschermd en versterkt.

RELATIE EIS

Het Museum Inventarisatie Project is een landelijke inventarisatieproject waarbij de collecties van een groot aantal Nederlandse musea op deelcollectieniveau zijn geïnventariseerd. De optimale indeling in deelcollecties is voor elk museum in samenspraak met de museummedewerkers vastgesteld. De inventarisatie is per provincie uitgevoerd, en aangestuurd door de provinciale museumconsulent. In Noord-Brabant zijn in de periode 2003 - 2005 106 musea geïnventariseerd. Hierbij zijn 1252 deelcollecties geïnventariseerd. Het aantal deelcollecties per museum loopt uiteen van 2 tot 26. Het totaal aantal (geschatte) objecten bedraagt ongeveer 1.404.000.

De conditie van de deelcollecties is aangeduid met de termen goed, wisselend en slecht. Opvallend veel deelcollecties bevinden zich in goede conditie.

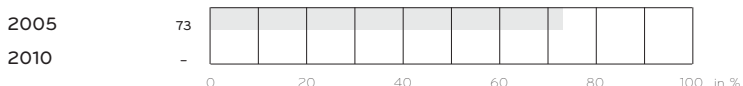

Waarde	73	Norm goud	> 80%
Eenheid	Percentage	Norm groen	70 - 80%
Weging	15%	Norm oranje	60 - 70%
Richting	+	Norm rood	< 60%

Bron Brabantse Museum Stichting / MUSIP 2005

BENCHMARK

% museale subcollecties die in goede conditie zijn in de Provincie Noord-Brabant

indicator 7 / **WAARDERING CULTUREEL ERFGOED**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Deze indicator geeft het % Brabanders aan dat het (heel) belangrijk vindt dat het Brabantse culturele erfgoed in stand wordt gehouden.

EIS

- Het culturele erfgoed wordt beschermd en versterkt.

RELATIE EIS

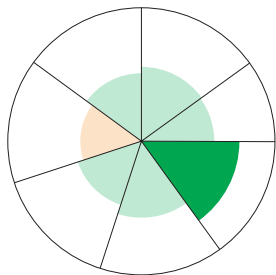
Hoewel er een subtiel onderscheid is tussen de waardering voor het Brabantse culturele erfgoed en de mate waarin Brabanders het belangrijk vinden dat het Brabantse culturele erfgoed in stand wordt gehouden hebben we de indicator waardering toch in termen van belangrijkheid om het in stand te houden geoperationaliseerd. Met name omdat waardering gericht is op specifieke erfgoed objecten, terwijl het belang van verschillende erfgoedcategorieën iets makkelijker door respondenten is te beantwoorden.

Door het ontbreken van een onderzoek waarin een dergelijke indicator is opgenomen hebben we de volgende vraag aan het PON Brabantpanel voorgelegd:

Hoe belangrijk of onbelangrijk vindt u het dat onderstaande aspecten van het cultureel erfgoed van Brabant in stand worden gehouden? U kunt antwoorden met heel belangrijk, belangrijk, neutraal, onbelangrijk en heel onbelangrijk.

De collecties van de Brabantse musea, Historische dorps- of stadsgezichten, Monumentale gebouwen (kastelen, kerken, molens, monumenten e.d.), Kruisbeelden, kapelletjes, grafheuvels langs de weg (op kruisingen in het buitengebied), Streektaal/ Brabants dialect, Activiteiten waarin de Brabantse geschiedenis zichtbaar wordt (bijv. schutterij- en gildenfeesten, braderieën e.d.) en carnaval.

Met uitzondering van het item 'carnaval' zijn de items te reduceren tot een schaal "Waardering Cultureel erfgoed" (Cronbach's alpha van 1.779). Na hercodering zijn de items gesommeerd tot één schaal van 0 tot 10. Vervolgens zijn opnieuw de grenzen voor (zeer) onbelangrijk tot (zeer) belangrijk vastgelegd.

Waarde	84,5	Norm goud	> 85%
Eenheid	Percentage	Norm groen	75 - 85%
Weging	15%	Norm oranje	65 - 75%
Richting	+	Norm rood	< 65%
Bron Brabantpanel			

BENCHMARK

% Brabanders dat het Brabantse culturele erfgoed hoog waardeert in de Provincie Noord-Brabant in 2010

WOONOMGEVING

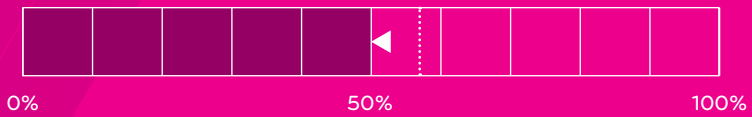
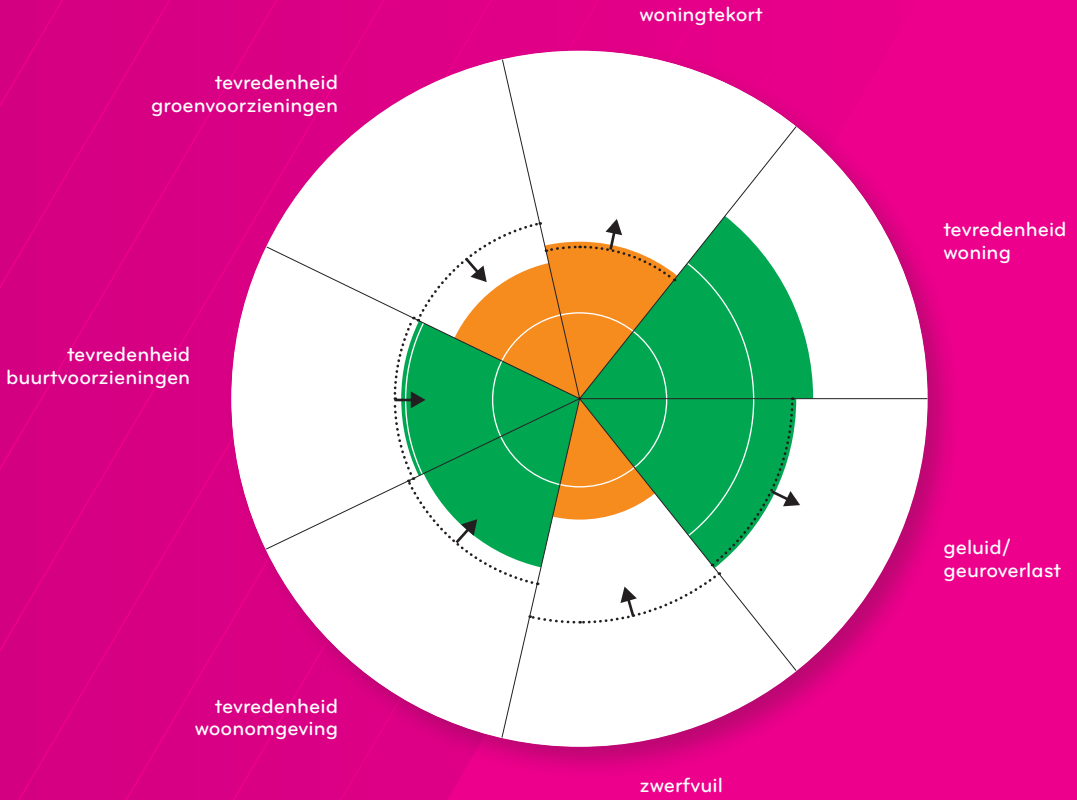
De voorraad Woonomgeving richt zich op de beschikbaarheid en de kwaliteit van woningen, de aanwezigheid van publieke en dagelijkse voorzieningen en de tevredenheid met de eigen woonomgeving. Iedereen heeft recht op een kwalitatief goede woning, dat wil zeggen een woning die groot genoeg is voor het aantal mensen dat er in moet wonen waarin het gezond leven is. Het is daarbij van belang dat de woning in een veilige buurt staat met een gezonde woonomgeving met voldoende voorzieningen.

DE EISEN

- Iedereen heeft toegang tot een betaalbare woning van goede kwaliteit.
- Publieke en dagelijkse voorzieningen zijn bereikbaar en toegankelijk voor iedereen.
- Iedereen is tevreden met de woonomgeving waar hij of zij woont: veilig, aangenaam en gezond.

TOELICHTING

De voorraad Woonomgeving scoort wisselvallig en is daarnaast achteruit gegaan. Alleen de indicatoren woningtekort (oranje) en geluid/geuroverlast (groen) laten een minieme vooruitgang zien. Daartegenover zien we een verslechtering van de indicatoren tevredenheid buurt- en groenvoorzieningen en tevredenheid over de woonomgeving. Zwervvuil scoort 'oranje' en is tevens sterk achteruit gegaan. De tevredenheid met de woning scoort acceptabel, deze is niet veranderd ten opzichte van de vorige meting.

indicator 1 / **TEVREDENHEID WONING**

OMSCHRIJVING INDICATOR

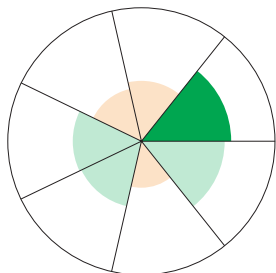
Het percentage mensen dat tevreden is met de eigen woning.

EIS

- Iedereen heeft toegang tot een betaalbare woning van goede kwaliteit.

RELATIE EIS

De eis dat iedereen toegang heeft tot een betaalbare woning van goede kwaliteit wordt allereerst getoetst aan de mate waarin mensen tevreden zijn met de eigen woning. Onvrede met de eigen woning kan verschillende oorzaken hebben, maar de meeste mensen die van plan zijn te verhuizen noemen het vaakst als reden dat de huidige woning te klein is.

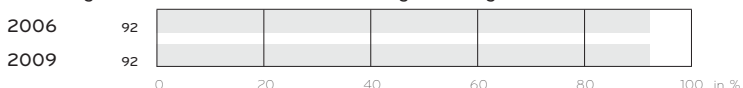

Waarde	92	Norm goud	> 95%
Eenheid	Percentage	Norm groen	85 - 95%
Weging	14,3%	Norm oranje	75 - 85%
Richting	+	Norm rood	< 75%

Bron Sociale Atlas Brabant (WoON 2006 en 2009)

BENCHMARK

Percentage mensen dat tevreden is met de eigen woning

OMSCHRIJVING INDICATOR

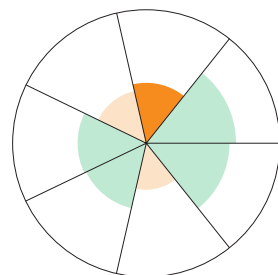
Woningtekort is gedefinieerd als de geprognosticeerde woning-behoefte / woningvoorraad * 100%

EIS

- Iedereen heeft toegang tot een betaalbare woning van goede kwaliteit.

RELATIE EIS

Het op basis van bevolkingsprognoses berekende woningtekort is een indicatie van hoe goed een samenleving erin slaagt om aan de kwantitatieve vraag aan woningen te voldoen. Op basis van de bevolkingsprognose die inzicht geeft in hoe de bevolking er over een aantal jaren uit zal zien, en de huidige woonwensen van de bevolking op dit moment, is bepaald hoeveel woningen er in de nabije en verdere toekomst nodig zijn. Hierbij is gebruik gemaakt van het zogenaamde IPB model dat door de gezamenlijke provincies in IPO verband is ontwikkeld. In het IPB model vormen de gemeentelijke bevolking en de specifieke kenmerken van die bevolking de basis van de vooruitberekening, waarbij tevens rekening is gehouden met de migratie per gemeente en woning-behoeften van specifieke bevolkingsgroepen. Dit gewenste aantal woningen is gepercenteerd op de totale woningvoorraad.

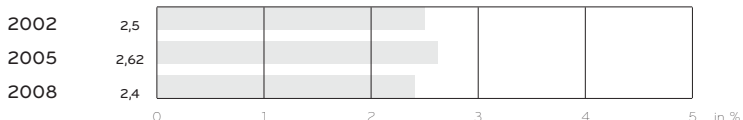

Waarde	2,4	Norm goud	< 1%
Eenheid	Percentage	Norm groen	1 - 2%
Weging	14,3%	Norm oranje	2 - 4%
Richting	-	Norm rood	> 4%

Bron De bevolkings- en woningbehoefteprognose Noord-Brabant, actualisering 2005 en 2008. Provincie Noord-Brabant, november 2005 en 2008.

BENCHMARK

Woningtekort

indicator 3 / **TEVREDENHEID MET
BUURTVOORZIENINGEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

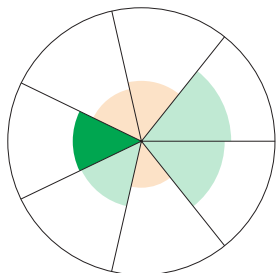
Het percentage huishoudens dat (zeer) tevreden is met buurtvoorzieningen.

EIS

- Publieke en dagelijkse voorzieningen zijn bereikbaar en toegankelijk voor iedereen.

RELATIE EIS

In het WoON-onderzoek is gevraagd hoe tevreden men is met bepaalde voorzieningen in de buurt. Er worden acht voorzieningen genoemd: winkels, parkeergelegenheid, openbaar vervoer, groen, voorzieningen voor jongeren, basisscholen, speelgelegenheid voor jonge kinderen en kinderdagverblijven/crèches/peuterspeelzalen. Voor de indicator 'tevredenheid met buurtvoorzieningen' maken we gebruik van drie voorzieningen, te weten: winkels voor dagelijkse boodschappen, openbare parkeergelegenheid en openbaar vervoer in de buurt. Op de vraag naar de tevredenheid met deze voorzieningen kon men antwoorden op een vijfpuntsschaal van zeer tevreden tot zeer ontevreden. We berekenen de gemiddelde percentages van mensen die (zeer) tevreden zijn met de winkels, de openbare parkeergelegenheid en het openbaar vervoer in de buurt.

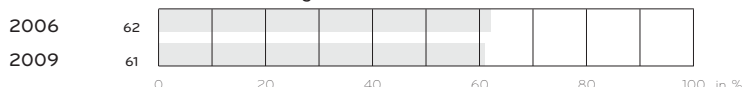

Waarde	61	Norm goud	> 75%
Eenheid	Percentage	Norm groen	60 - 75%
Weging	14,3%	Norm oranje	50 - 60%
Richting	+	Norm rood	< 50%

Bron WoON 2006 en 2009

BENCHMARK

Tevredenheid met buurtvoorzieningen

indicator 4 / **TEVREDENHEID WOONOMGEVING**

OMSCHRIJVING INDICATOR

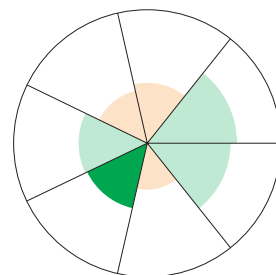
Het percentage mensen dat tevreden is met de woonomgeving.

EIS

- Iedereen is tevreden met de woonomgeving waar hij of zij woont: veilig, aangenaam en gezond.

RELATIE EIS

Om de eis te kunnen toetsen of iedereen tevreden is met de woonomgeving waar hij of zij woont (een veilige, aangename en gezonde omgeving) introduceren we de indicator "tevredenheid woonomgeving". Dit is een vraagstelling die direct aan de deelnemers van het WoON-onderzoek is voorgelegd. Aan de mensen is gevraagd: "Hoe tevreden bent u met uw huidige woonomgeving?", waarop men op een vijfpuntsschaal kon antwoorden van (zeer) tevreden tot (zeer) ontevreden.

Waarde	85	Norm goud	> 95%
Eenheid	Percentage	Norm groen	85 - 95%
Weging	14,3%	Norm oranje	75 - 85%
Richting	+	Norm rood	< 75%

Bron Sociale Atlas Brabant (WoON 2006 en 2009)

BENCHMARK

Percentage mensen dat (zeer) tevreden is met de woonomgeving

indicator 5 / **TEVREDENHEID MET GROENVOORZIENINGEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het percentage huishoudens dat aangeeft ontevreden te zijn over het groen in de buurt.

EIS

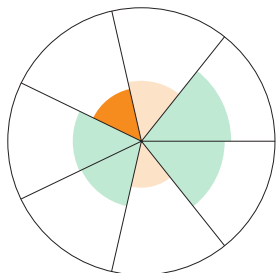
- Iedereen is tevreden met de woonomgeving waar hij of zij woont: veilig, aangenaam en gezond.

RELATIE EIS

Het rapport *Perspectief op Wonen (2000)* laat zien dat het oordeel over de aanwezigheid van groenvoorzieningen duidelijk van invloed is op de subjectieve beleving van de woonomgeving. Onderzoek naar de relatie tussen natuur en gezondheid (de Vries, Verhey en Groenewegen, 2000) laat zien dat mensen die in een groenere omgeving wonen minder klachten hebben, een betere subjectieve gezondheid aangeven en een betere psychische gezondheid hebben. Het is niet onmogelijk dat dit verschil gedeeltelijk verklaard wordt door sociaal-economische gezondheidsverschillen.

In het WoON-onderzoek is de vraag opgenomen of men tevreden is over het groen in de buurt. Daarop kan men op een vijfpuntschaal antwoorden van (zeer) tevreden tot (zeer) ontevreden.

Gezien het belang van groenvoorzieningen voor het subjectieve en objectieve welzijn van de bevolking, moeten deze in voldoende mate aanwezig zijn. Mensen moeten voldoende groenvoorziening in hun nabije omgeving kunnen vinden.

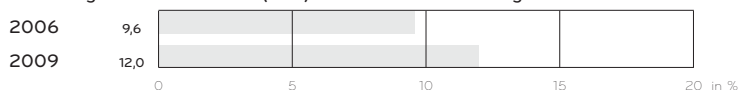

Waarde	12	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	5 - 10%
Weging	14,3%	Norm oranje	10 - 15%
Richting	-	Norm rood	> 15%

Bron WoON 2006 en 2009

BENCHMARK

Percentage huishoudens dat (zeer) ontevreden is over het groen in de buurt

OMSCHRIJVING INDICATOR

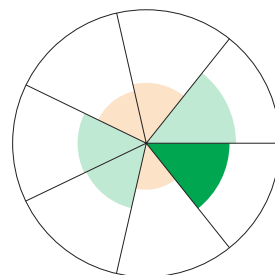
De mate waarin mensen in hun buurt vormen van geluidsoverlast en/of vormen van stank, stof en/of vuil ondervinden.

EIS

- Iedereen is tevreden met de woonomgeving waar hij of zij woont: veilig, aangenaam en gezond.

RELATIE EIS

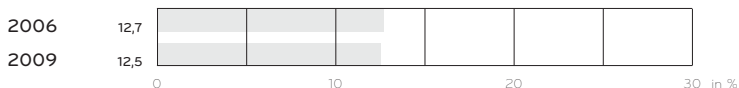
De overlast die mensen ervaren ten aanzien van geluid en stank heeft een negatieve invloed op de woonbeleving. In WoON zijn aan respondenten de volgende twee vragen voorgelegd: "In welke mate ondervindt u in deze buurt vormen van geluidsoverlast? In welke mate ondervindt u in deze buurt vormen van stank, stof en/of vuil?" De antwoordcategorieën voor beide vragen zijn vaak, soms en (bijna) nooit. De indicator geeft het percentage huishoudens weer dat op ten minste een van deze twee vragen vaak heeft geantwoord.

Waarde	12,5	Norm goud	< 10%
Eenheid	Percentage	Norm groen	10 - 15%
Weging	14,3%	Norm oranje	15 - 20%
Richting	-	Norm rood	> 20%
Bron WoON 2006 en 2009			

BENCHMARK

Percentage huishoudens dat vaak geluidsoverlast en/of vormen van stank, stof en/of vuil ondervindt in de buurt

indicator 7 / ZWERFVUIL

OMSCHRIJVING INDICATOR

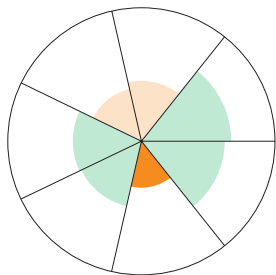
De indicator zwerfvuil wordt uitgewerkt als het percentage mensen dat aangeeft dat er vaak rommel op straat voorkomt.

EIS

- Iedereen is tevreden met de woonomgeving waar hij of zij woont: veilig, aangenaam en gezond.

RELATIE EIS

In WoON wordt gevraagd hoe mensen de woonomgeving ervaren. Er zijn drie indicatoren ontwikkeld die de leefbaarheid in beeld brengen, te weten: verloedering, overlast en sociale cohesie. Deze indicatoren zijn opgebouwd uit meerdere variabelen. De indicator verloedering bestaat onder andere uit rommel op straat. Aan respondenten wordt gevraagd hoe vaak dat aspect voorkomt. De antwoordcategorieën zijn vaak, soms en (bijna) nooit.

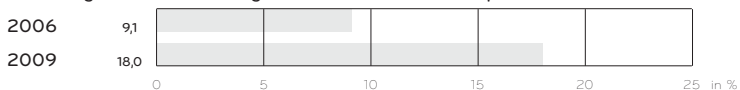

Waarde	18	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	5 - 15%
Weging	14,3%	Norm oranje	15 - 20%
Richting	-	Norm rood	> 20%

Bron WoON 2006 en 2009

BENCHMARK

Percentage mensen dat aangeeft dat er vaak rommel op straat voorkomt

Onveiligheid wordt vaak gedefinieerd in termen van risico's om slachtoffer te worden van bijvoorbeeld geweld, een ongeluk of een ramp. Hoe kleiner het risico, des te hoger is de veiligheid.

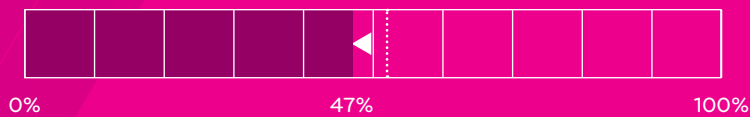
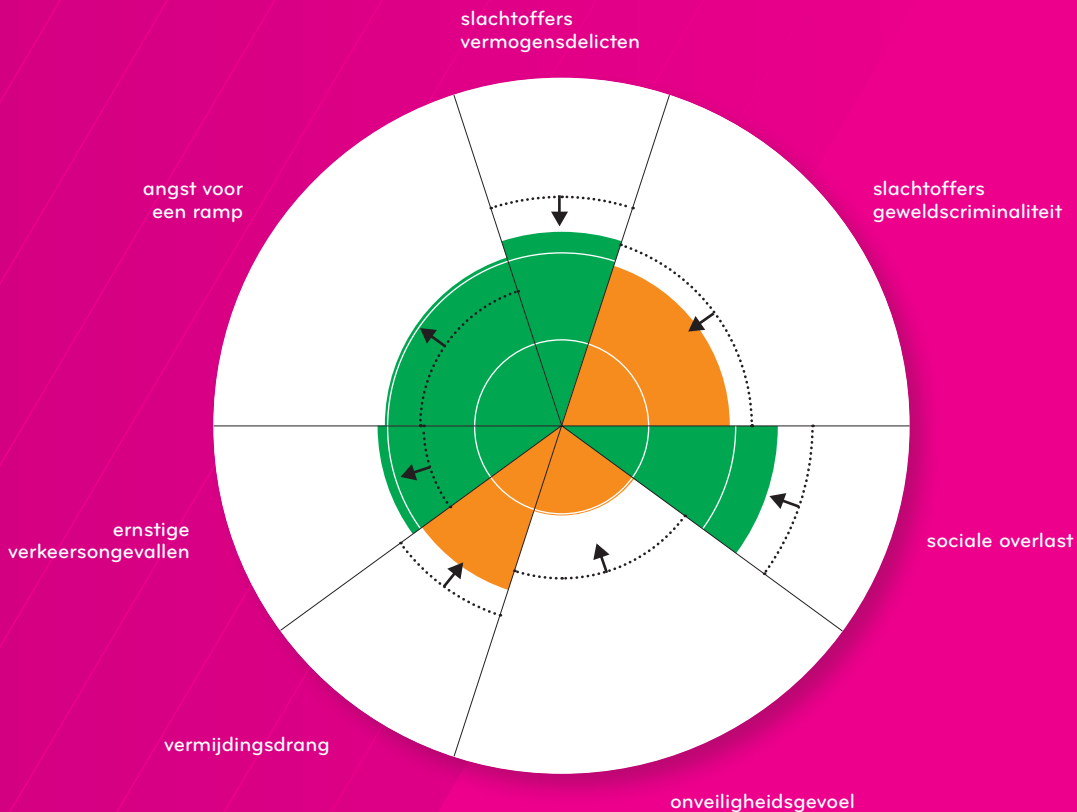
Risico's kunnen objectief (feitelijk) worden vastgesteld, of subjectief (gepercipieerd). Als een groot deel van de bevolking kampt met gevoelens van onveiligheid kan dat grote gevolgen hebben voor de samenleving als geheel. Onveiligheid is daarmee een combinatie van objectieve en goed berekenbare factoren en subjectieve factoren.

DE EISEN

- De kans om slachtoffer te worden van geweld, misdaad, ongelukken en rampen is verwaarloosbaar.
- Iedereen voelt zich veilig in Brabant.

TOELICHTING

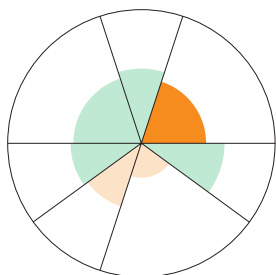
De voorraad Veiligheid laat wisselende resultaten zien. In zijn geheel is de voorraad verslechterd. De indicatoren angst voor een ramp (verbeterd), ernstige verkeersongevallen (verbeterd), slachtoffers vermogensdelicten (verslechterd) en sociale overlast (verslechterd) scoren allen acceptabel. Daarnaast zien we zorgelijke resultaten voor de indicatoren vermijdingsgedrag (verslechterd), onveiligheidsgevoel (verslechterd) en slachtoffers geweldscriminaliteit (verslechterd).

indicator 1 / **SLACHTOFFERS GEWELDSCRIMINALITEIT**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het percentage slachtoffers van geweldscriminaliteit. De indicator "slachtofferschap geweldscriminaliteit" is opgebouwd uit slachtofferschap van de volgende delicten: mishandeling, bedreiging en seksuele delicten.

EIS

- De kans om slachtoffer te worden van geweld, misdaad, ongelukken en rampen is verwaarloosbaar.

RELATIE EIS

In de Duurzaamheidbalans van 2006 is expliciet, op theoretische gronden, gekozen om de voorraad Veiligheid te introduceren. Om de eis dat de kans om slachtoffer te worden van geweld, misdaad, ongelukken en rampen verwaarloosbaar is, te kunnen toetsen zijn verschillende vormen van slachtofferschap geïntroduceerd. Want slachtofferschap van geweldsdelicten komt relatief weinig voor, maar de impact van geweldscriminaliteit is zowel op het slachtoffer als op de samenleving vele malen groter dan de impact van zogenaamde vermogenscriminaliteit, die verhoudingsgewijs veel vaker voorkomt.

Waarde	5,1	Norm goud	< 3
Eenheid	Percentage	Norm groen	3 - 5%
Weging	20%	Norm oranje	5 - 7%
Richting	-	Norm rood	> 7%

Bron Politiemonitor (SAB), Veiligheidsmonitor Rijk Integrale Veiligheidsmonitor

BENCHMARK

% slachtoffers van geweldscriminaliteit in Noord-Brabant

	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'09
Politiemonitor (SAB)	6,6	6,7	6,4	6,4	4,6				
Veiligheidsmonitor Rijk						4,4	5,1	4,5	
Integrale Veiligheidsmonitor								4,7	5,1

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het percentage slachtoffers van vermogensdelicten.

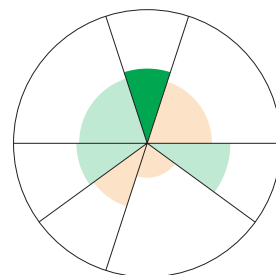
De indicator "slachtofferschap vermogensdelicten" is opgebouwd uit slachtofferschap van de volgende delicten: (poging tot) inbraak, fietsendiefstal, autodiefstal, diefstal uit auto's, zakkenrollerij (zonder en met geweld) en overige diefstal.

EIS

- De kans om slachtoffer te worden van geweld, misdaad, ongelukken en rampen is verwaarloosbaar.

RELATIE EIS

Vermogensdelicten komen veel vaker voor dan geweldscriminaliteit, maar de impact op zowel het slachtoffer als ook de samenleving is geringer dan bij geweldscriminaliteit. De kans om slachtoffer te worden van een vermogensdelict is vele malen groter dan de kans om slachtoffer te worden van een geweldsdelict. Maar gelet op de impact zal de doorwerking op het gevoel van onveiligheid (hoewel dit van persoon tot persoon zal verschillen) geringer zijn dan bij geweldscriminaliteit. Vermogenscriminaliteit is evenals vele andere vormen van criminaliteit met verschillende instrumenten vergeleken. Zowel vanwege verschillen in dataverzamelmethode als verschillende vraagstellingen in de vragenlijst zijn de resultaten van de Politie-monitor en Veiligheidsmonitor niet goed te vergelijken. Ook zijn er tussen de Veiligheidsmonitor Rijk en de Integrale veiligheidsmonitor methodologische verschillen, maar deze zijn gering. Vandaar dat we de cijfers uit deze monitoren wel met elkaar kunnen vergelijken.

Waarde	13,8	Norm goud	< 10%
Eenheid	Percentage	Norm groen	10 - 15%
Weging	10%	Norm oranje	15 - 20%
Richting	-	Norm rood	> 20%
Bron Politie-monitor (SAB), Veiligheidsmonitor Rijk Integrale Veiligheidsmonitor			

BENCHMARK

% slachtoffers van geweldscriminaliteit in Noord-Brabant

	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'09
Politie-monitor (SAB)	16,9	21,0	15,3	15,7	11,8				
Veiligheidsmonitor Rijk						14,2	11,4	11,0	
Integrale Veiligheidsmonitor								11,7	13,8

indicator 3 / **ERNSTIGE VERKEERSONGEVALLEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Aantal ernstige verkeersongelukken (ongevallen met ziekenhuisopnamen of dodelijke afloop) per 100.000 inwoners.

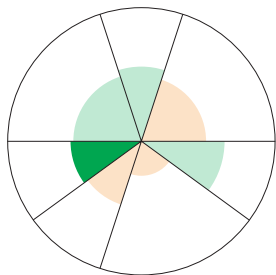
EIS

- De kans om slachtoffer te worden van geweld, misdaad, ongelukken en rampen is verwaarloosbaar.

RELATIE EIS

Naast veiligheid in termen van risico's op slachtofferschap van criminaliteit is ook slachtofferschap in het verkeer een risico waar de samenleving mee om moet gaan en een factor die van invloed is op de veiligheidsbeleving van burgers.

Het aantal ernstige verkeersongevallen is een objectieve maat van de aanwezigheid van veiligheidscondities in de leefomgeving en van het (verkeers)gedrag van mensen.

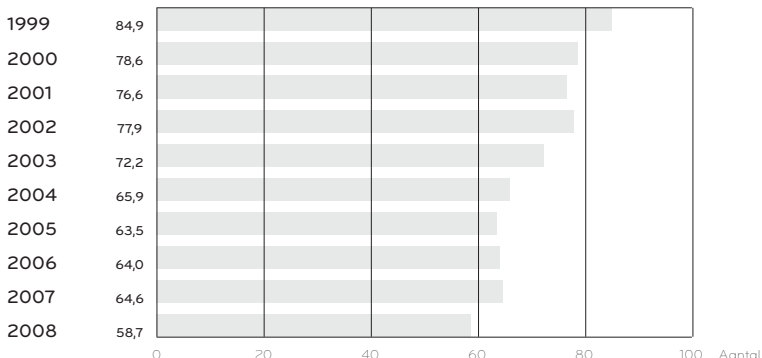

Waarde	58,7	Norm goud	< 50
Eenheid	Aantal per 100.000 inwoners	Norm groen	50 - 60
Weging	10%	Norm oranje	60 - 70
Richting	-	Norm rood	> 70

Bron www.brabant.databank.nl met gegevens van Dienst Verkeer en Scheepvaart, CBS

BENCHMARK

Aantal slachtoffers van ernstige verkeersongevallen (met ziekenhuisopnamen dan wel dodelijke afloop) per 100.000 inwoners.

OMSCHRIJVING INDICATOR

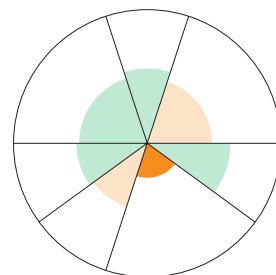
Het percentage van de bevolking dat zich wel eens onveilig voelt.

EIS

- Iedereen voelt zich veilig in Brabant.

RELATIE EIS

Een van de eisen die gesteld wordt aan de voorraad Veiligheid is dat iedereen zich veilig voelt in Brabant. Deze subjectief ervaren veiligheid is, naast de objectieve veiligheid, een belangrijke factor als het gaat om de voorraad Veiligheid. In de periode 1993 - 2005 is in de Politie-monitor de veiligheidsbeleving van de bevolking gemeten. Sinds 2005 gebeurt dit met de Veiligheidsmonitor Rijk en vanaf 2008 met de Integrale Veiligheidsmonitor. Omdat deze drie instrumenten methodologisch niet identiek zijn dienen de resultaten uit deze monitoren voorzichtig te worden geïnterpreteerd.

Bij het vaststellen van de grens voor de categorie 'maatschappelijk optimaal' is rekening gehouden met het feit dat circa 15% van de Nederlandse bevolking last heeft van chronische angstgevoelens, oftewel zich 'pathologisch' onveilig voelt. Dat meer dan één op de vier bewoners zich onveilig voelt in de eigen leefomgeving is echter onacceptabel.

Waarde	24,8	Norm goud	< 15%
Eenheid	Percentage	Norm groen	15 - 20%
Weging	20%	Norm oranje	20 - 25%
Richting	-	Norm rood	> 25%

Bron Politie-monitor (SAB), Veiligheidsmonitor Rijk Integrale Veiligheidsmonitor

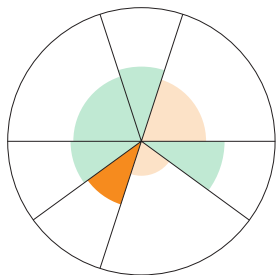
BENCHMARK

% inwoners dat zich weleens onveilig voelt								
	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'09
Politie-monitor (SAB)	29,5	25	27,5	21				
Veiligheidsmonitor Rijk					24,4	22,3	20,0	
Integrale Veiligheidsmonitor							24,9	24,8

indicator 5 / VERMIJDINGSGEDRAG

OMSCHRIJVING INDICATOR

De indicator vermijdingsgedrag zegt iets over angstgevoelens van mensen om ergens slachtoffer van te worden, maar zegt tegelijkertijd ook iets over hoe burgers risico's trachten te verkleinen door bepaalde dingen juist niet te doen.

EIS

- Iedereen voelt zich veilig in Brabant.

RELATIE EIS

Onveiligheidsgevoelens leiden tot diverse vormen van vermijdingsgedrag. In de Integrale Veiligheidsmonitor is een kernindicator "Vermijdingsgedrag" opgenomen. Deze indicator is een samengestelde variabele op basis van de volgende vraagstellingen: Komt het wel eens voor dat u...

- 's Avonds of 's nachts niet open doet, omdat u het niet veilig vindt?
- In uw eigen buurt omloopt of omrijdt om onveilige plekken te vermijden?
- Uw kind(eren) niet toestaat ergens naartoe te gaan omdat u het niet veilig vindt?
- Zich onveilig voelt als u 's avonds bij u in de buurt over straat loopt?
- Zich niet op uw gemak voelt als u 's avonds alleen thuis bent?

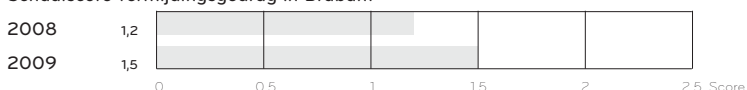
Hoe hoger de score op deze schaal (die loopt van 0 tot 10), hoe vaker men het vermijdingsgedrag toont.

Waarde	1,5	Norm goud	< 0,5
Eenheid	Score	Norm groen	0,5 tot 1,5
Weging	10%	Norm oranje	1,5 tot 2,0
Richting	-	Norm rood	>= 2,0

Bron Integrale Veiligheidsmonitor

BENCHMARK

Schaalscore vermijdingsgedrag in Brabant

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het percentage mensen dat aangeeft vaak angst te hebben voor een (bepaald soort) ramp of epidemie in Brabant.

EIS

- Iedereen voelt zich veilig in Brabant.

RELATIE EIS

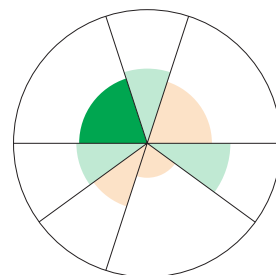
Met de indicator "angst voor een ramp" willen we dit aspect van onveiligheid meenemen in de voorraad Veiligheid.

Omdat er, voor zover ons bekend, geen bestaande onderzoeken zijn waarin deze indicator is opgenomen hebben we een uitgebreide vraagstelling aan het PON Brabant panel voorgelegd:

Bent u weleens bang om zelf slachtoffer te worden van één van de volgende gebeurtenissen in uw woonomgeving? En zo ja, hoe vaak bent u daar bang voor? (vaak, soms, zelden, nooit)

- a. een ramp met een trein met gevaarlijke stoffen
- b. een ramp met een boot met gevaarlijke stoffen
- c. een ontploffing in een fabriek (die in of nabij de woonwijk ligt)
- d. besmetting met een resistente bacterie (dat medicijnen niet meer helpen)
- e. besmetting met Q-koorts
- f. overstroming
- g. terroristische aanslag
- h. een treinongeluk
- i. een groot auto ongeluk
- j. een vliegcrash

Vervolgens hebben bepaald hoe groot de groep is die op één of meer items 'vaak' heeft geantwoord.

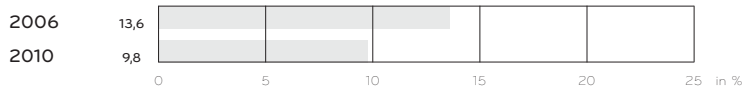

Waarde	9,8	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	5 - 10%
Weging	20%	Norm oranje	10 - 20%
Richting	-	Norm rood	> 20%

Bron Brabantpanel onderzoek: Duurzaamheid in Brabant 2010

BENCHMARK

% mensen dat vaak bang is zelf slachtoffer te worden van een ramp of epidemie in Brabant. (Dat wil zeggen dat men bij een van de genoemde items 'vaak' heeft geantwoord).

De angst voor een ramp of epidemie in Brabant wordt vooral gevoed doordat men bang is besmet te raken met Q-koorts (4,9%) of met een resistente bacterie (2,2%). 1,8% is bang voor een ramp met een trein met gevaarlijke stoffen en/of een groot auto ongeluk. 6,8% is bij 1 item vaak bang, terwijl 3% vaak bang is bij meerdere rampen/epidemieën.

OMSCHRIJVING INDICATOR

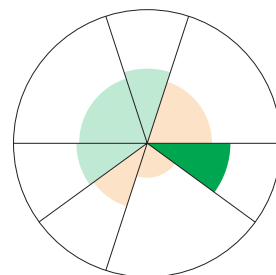
Deze indicator geeft aan de hand van een schaalscore (tussen 0 en 10) weer hoe het gesteld is met sociale overlast in een buurt. Hoe hoger de score op deze schaal hoe meer sociale overlast men ervaart.

EIS

- Iedereen voelt zich veilig in Brabant.

RELATIE EIS

De indicator sociale overlast zegt iets over aspecten die het veiligheidsgevoel van mensen beïnvloeden, maar die niet direct in de criminele of rampen sfeer liggen. Het gaat dan om overlast situaties die door (andere) mensen worden veroorzaakt. Ervaren dreiging hangt samen met drugoverlast, rondhangende jongeren en de perceptie van de kans om lastig te worden gevallen. Factoren als verloedering of vernieling blijken niet of nauwelijks van invloed te zijn op de veiligheidsbeleving (Van Dijk, 2000).

De indicator sociale overlast zegt iets over de mate waarin overlast situaties van sociale aard in de eigen woonomgeving voorkomen. Deze indicator is een samengestelde variabele (schaalscore tussen 0 -10) op basis van de vraagstellingen die informeren of de volgende zaken vaak, soms of (bijna) nooit voorkomen in de eigen buurt:

- Dronken mensen op straat
- Mensen die op straat worden lastiggevallen
- Drugoverlast
- Overlast van groepen jongeren

Na omcodering zijn de antwoorden op deze vragen opgeteld en omgezet naar een schaal van 0 tot en met 10.

Waarde	1,5	Norm goud	< 1,0
Eenheid	Score	Norm groen	1,0 - 2,0
Weging	10%	Norm oranje	2,0 - 3,0
Richting	-	Norm rood	> 3,0
Bron Veiligheidsmonitor Rijk, Integrale Veiligheidsmonitor			

BENCHMARK

Schaalscore Sociale overlast	'06	'07	'08	'09
Veiligheidsmonitor Rijk	1,1	1,1	1,1	
Integrale Veiligheidsmonitor			1,5	1,5

Eén van de voorwaarden voor een duurzame samenleving is een gezonde bevolking, in lichamelijk en psychisch opzicht. Een goede gezondheid draagt bij aan het welzijn, het welbevinden van individuen en daarmee aan het realiseren van belangrijke doelstellingen van de samenleving, zoals langer doorwerken en maatschappelijke participatie.

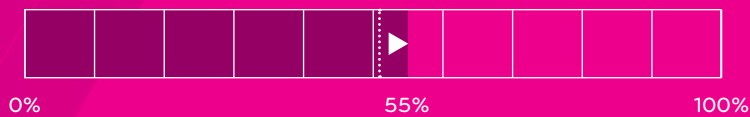
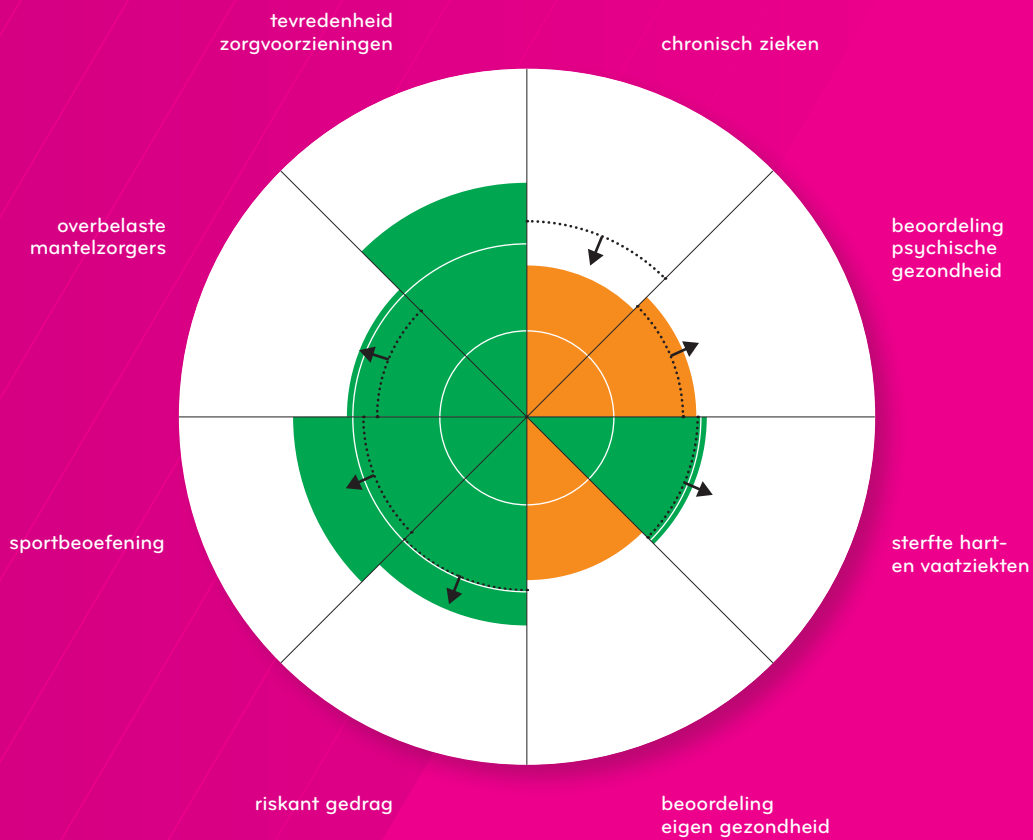
De gezondheid van de bevolking valt enerzijds af te meten aan objectieve maatstaven en anderzijds aan subjectieve componenten. De overheid is mede verantwoordelijk voor de gezondheid van de bevolking, maar deze ligt uiteraard ook bij de individuele burger zelf.

DE EISEN

- De bevolking is lichamelijk en geestelijk gezond.
- De bevolking voelt zich gezond.
- De gezondheidszorg is van goede kwaliteit en toegankelijk voor iedereen; inclusief preventie en nazorg.
- Iedereen heeft een eigen verantwoordelijkheid voor een gezonde leefstijl.

TOELICHTING

De voorraad Gezondheid laat een wisselend beeld zien, met een lichte vooruitgang in zijn algemeenheid. We zien zorgelijke resultaten voor de indicatoren beoordeling eigen gezondheid, beoordeling psychische gezondheid en chronisch zieken. Acceptabele resultaten zijn waarneembaar voor de indicatoren tevredenheid zorgvoorzieningen, overbelaste mantelzorgers, sportbeoefening, riskant gedrag en hart- en vaatziekten. Deze indicatoren zijn tevens allemaal verbeterd, met uitzondering van de indicator tevredenheid zorgvoorzieningen.

indicator 1 / **STERFTE HART- EN VAATZIEKTEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

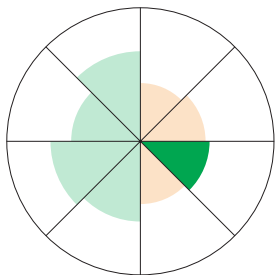
Het aantal overledenen aan hart- en vaatziekten per 10.000 inwoners.

EIS

- De bevolking is lichamelijk en geestelijk gezond.

RELATIE EIS

Hart- en vaatziekten is nog steeds één van de belangrijkste doodsoorzaken in onze samenleving. Veel van deze ziektebeelden houden direct verband met onze leefwijze. Vandaar dat oorzaken van hart- en vaatziekten gerelateerd zijn aan zowel economische, ecologische als ook aspecten binnen verschillende voorraden van het sociaal culturele kapitaal.

Waarde	24,1	Norm goud	< 15
Eenheid	Aantal	Norm groen	15 - 25
Weging	12,5%	Norm oranje	25 - 35
Richting	-	Norm rood	> 35

Bron CBS doodsoorzakenstatistiek

BENCHMARK

Overledenen aan hart- en vaatziekten (per 10.000 inwoners)

	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08
Totaal aantallen	6.790	6.552	6.166	6.088	5.976	5.787	5.834
Aantal per 10.000 inwoners	28,4	27,3	25,6	25,2	24,3	23,9	24,1

OMSCHRIJVING INDICATOR

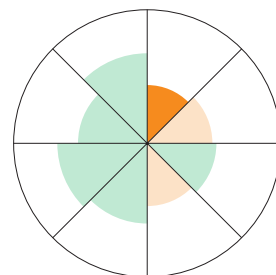
Het percentage burgers dat minimaal te maken heeft met één chronische aandoening die is vastgesteld door een arts.

EIS

- De bevolking is lichamelijk en geestelijk gezond.

RELATIE EIS

Een chronische aandoening is een ziekte die lange tijd voortduurt, regelmatig terugkomt en over het algemeen niet door vaccins wordt verhinderd of door medicijnen wordt genezen. Steeds meer mensen krijgen een chronische ziekte of een combinatie van chronische ziekten, dit wordt mede toegeschreven aan de vergrijzing en de toename van ongezonde leefstijlgewoontes. De chronische ziekten neigen bovendien naarmate de leeftijd vordert meer voor te komen. Circa negen op de tien personen ouder dan 65 jaar heeft minstens één chronische ziekte. In de monitor sociale participatie is in 2004 en 2009 de volgende vraag gesteld: Hebt u last van een chronische ziekte of beperking die is vastgesteld door een arts?

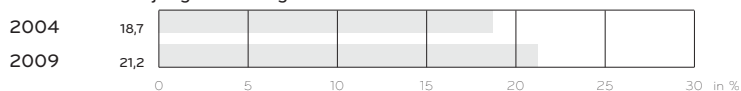

Waarde	21,2	Norm goud	< 15%
Eenheid	Percentage	Norm groen	15 - 20%
Weging	12,5%	Norm oranje	20 - 25%
Richting	-	Norm rood	> 25%

Bron PON Monitor Sociale Participatie 2004 en 2009

BENCHMARK

% van de 19-65 jarige bevolking dat een chronische ziekte heeft

indicator 3 / **BEORDELING EIGEN GEZONDHEID**

OMSCHRIJVING INDICATOR

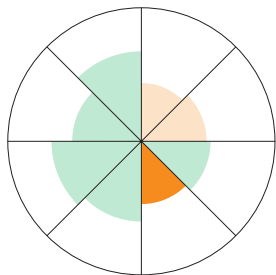
Het percentage van de bevolking dat de eigen gezondheid als (zeer) goed beoordeelt.

EIS

- De bevolking voelt zich gezond.

RELATIE EIS

Om de eis te toetsen of de bevolking zich gezond voelt moeten we afgaan op de subjectieve perceptie van de gezondheid. Het gaat hier om de subjectieve ervaring van de eigen gezondheidstoestand. De bevolking dient niet alleen gezond te zijn maar zich ook gezond te voelen. De gegevens over de gezondheid van de Brabanders komen uit het WoON onderzoek. De vraag in WoON luidde: hoe is over het algemeen uw gezondheid?

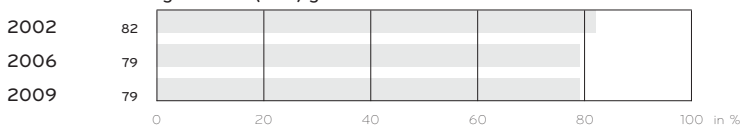

Waarde	79	Norm goud	> 90%
Eenheid	Percentage	Norm groen	80 - 90%
Weging	12,5%	Norm oranje	70 - 80%
Richting	+	Norm rood	< 70%

Bron WoOn (Woon Onderzoek Nederland, 2002, 2006, 2009)

BENCHMARK

% van de bevolking dat zich (zeer) gezond voelt

OMSCHRIJVING INDICATOR

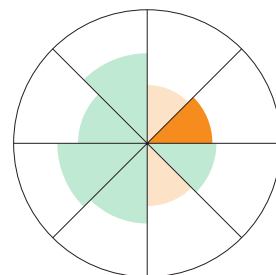
Percentage personen van 12 jaar en ouder met psychische klachten. De psychische gezondheid is bepaald met behulp van de MHI-5.

EIS

- De bevolking is lichamelijk en geestelijk gezond.

RELATIE EIS

Sinds 2001 meet het CBS de psychische gezondheid met de MHI-5 in de POLS gezondheidsenquête. De Mental Health Inventory is een internationale standaard voor een meting van de psychische gezondheid, bestaande uit vijf vragen. Het resultaat van de scores op deze vragen is een somscore tussen 0 en 100. Hoe hoger de somscore des te beter de psychische gezondheid. De tabel laat het gemiddelde percentage inwoners in een bepaalde periode zien met de somscore van minder dan 60 op de MHI-5.

Waarde	10,1	Norm goud	< 8%
Eenheid	Percentage	Norm groen	8 - 10%
Weging	12,5%	Norm oranje	10 - 12%
Richting	-	Norm rood	> 12%
Bron CBS - Statline			

BENCHMARK

% van de bevolking dat psychische klachten heeft

	2004 - 2007	2005 - 2008
Brabant	10,4	10,1
Nederland	10,0	9,6

indicator 5 / **TEVREDENHEID ZORGVOORZIENINGEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

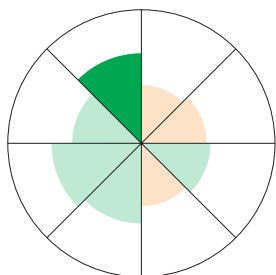
Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat tevreden is over de (kwaliteit van de) dienstverlening van zorgvoorzieningen.

EIS

- De gezondheidszorg is van goede kwaliteit en toegankelijk voor iedereen; inclusief preventie en nazorg.

RELATIE EIS

De kwaliteit van zorgvoorzieningen is gemeten aan de hand van een vraag die is voorgelegd aan het Brabantpanel. Men kon aangeven of er in de afgelopen 12 maanden gebruik gemaakt was van één of meer van de volgende zorgvoorzieningen: Huisarts, Apotheek, Tandarts, Fysiotherapeut, Jeugdgezondheidszorg, Consultatiebureau, Ziekenhuis, Verzorgingshuis/verpleegtehuis, Gezinszorg of thuiszorg, Maatschappelijk werk, Centrum voor Jeugd en gezin en Bureau Jeugdzorg. Indien er sprake was van gebruik, werd gevraagd naar de tevredenheid over de dienstverlening op een 5-puntsschaal (van zeer tevreden tot zeer ontevreden).

Waarde	73,6	Norm goud	> 75%
Eenheid	Percentage	Norm groen	70 - 75%
Weging	12,5%	Norm oranje	60 - 70%
Richting	+	Norm rood	< 60%

Bron Vragenlijst Duurzaamheid, Brabantpanel 2010

BENCHMARK

indicator 6 / **OVERBELASTE MANTELZORGERS**

OMSCHRIJVING INDICATOR

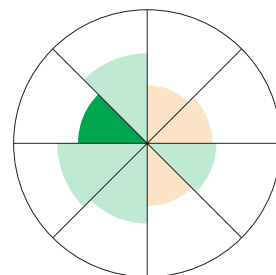
Percentage mantelzorgers dat zich belemmerd voelt in andere sociale activiteiten.

EIS

- De gezondheidszorg is van goede kwaliteit en toegankelijk voor iedereen; inclusief preventie en nazorg.

RELATIE EIS

Mantelzorg is zorg die niet in het kader van een hulpverlenend beroep wordt aangeboden aan een hulpbehoevende, maar door personen uit diens omgeving, waarbij de zorgverlening rechtstreeks voortvloeit uit de sociale relatie. Wie deze zorg langdurig en intensief geeft, kan minder tijd overhouden voor andere sociale contacten en overbelast raken. Volgens het SCP steeg het aantal zwaar belast of overbelaste mantelzorgers tussen 2001 en 2008 van circa 300.000 tot 450.000 (SCP, 2010, Mantelzorg uit de doeken).

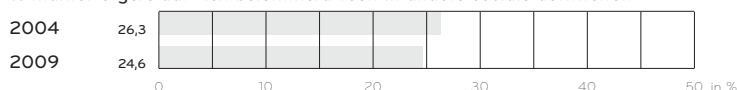
In de monitor Sociale Participatie is zowel in 2004 als in 2009 met een steekproef aan Brabanders gevraagd of zij in de 12 maanden voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst informele zorg verleenden aan familieleden, vrienden of bekenden vanwege ouderdom of een (chronische) ziekte. Aan degenen die daar positief op antwoorden, is vervolgens gevraagd of zij zich door het verlenen van deze zorg belemmerd voelden in andere sociale activiteiten.

Waarde	24,6	Norm goud	< 20%
Eenheid	Percentage	Norm groen	20 - 25%
Weging	12,5%	Norm oranje	25 - 30%
Richting	-	Norm rood	> 30%

Bron Monitor sociale participatie PON 2004 en 2009

BENCHMARK

% mantelzorgers dat zich belemmerd voelt in andere sociale activiteiten

* De vraagstelling van 2004 en 2009 waren enigszins verschillend. In 2004 zijn de antwoordcategorieën 'meestal' en 'soms wel/soms niet' samengenomen, in 2009 zijn de antwoordcategorieën 'helemaal mee eens' en 'mee eens' samengenomen.

indicator 7 / **SPORTBEOEFENING**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Percentage mensen dat minimaal 1 uur per week aan sport doet.

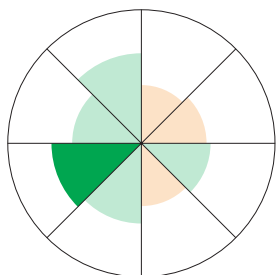
EIS

- Iedereen heeft een eigen verantwoordelijkheid voor een gezonde leefstijl.

RELATIE EIS

Preventie tegen ziekten en het bewaken van een goede gezondheid is niet alleen een kwestie van beschikbaarheid en toegankelijkheid van goede zorgvoorzieningen maar is ook een persoonlijke verantwoordelijkheid van iedere burger. Dit wordt uitgedrukt met de eis "Iedereen heeft een eigen verantwoordelijkheid voor een gezonde leefstijl". Bewegen is daarbij voor ieder mens een belangrijk criterium. De indicator sportbeoefening geeft inzicht in de mate waarin burgers uitdrukking geven aan deze gezonde leefwijze.

De indicator sportbeoefening is gebaseerd op de volgende vraag: Hoeveel uur per week besteedt u aan lichaamsbeweging of sport (uitgezonderd denksport)? In de tabel is het percentage mensen opgenomen dat op deze vraag minimaal 1 uur per week heeft geantwoord.

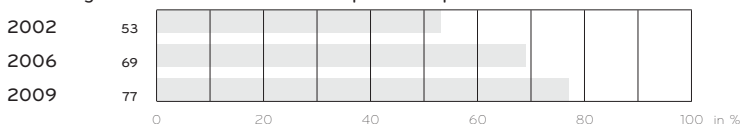

Waarde	77	Norm goud	> 80%
Eenheid	Percentage	Norm groen	70 - 80%
Weging	12,5%	Norm oranje	60 - 70%
Richting	+	Norm rood	< 60%

Bron WaON (Woon Onderzoek Nederland)

BENCHMARK

Percentage mensen dat minimaal 1 uur per week sport

indicator 8 / **RISKANT GEDRAG**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het percentage mensen dat riskant gedrag vertoont dat schadelijk is voor de gezondheid. Onder riskant gedrag wordt verstaan: zwaar roken, excessief drinken en sterk overgewicht (obesitas).

EIS

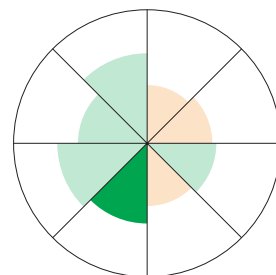
- Iedereen heeft een eigen verantwoordelijkheid voor een gezonde leefstijl.

RELATIE EIS

Net als de indicator sportbeoefening zegt de indicator 'riskant gedrag' iets over hoe mensen invulling geven aan de eis "Iedereen heeft een eigen verantwoordelijkheid voor een gezonde leefstijl". De indicator riskant gedrag is opgebouwd uit drie onderliggende indicatoren te weten:

- Zware rokers
- (Zeer) excessieve drinkers
- Sterk overgewicht

Onder zware rokers worden mensen van 12 jaar en ouder gerekend die 20 sigaretten of meer per dag roken. Zeer excessieve drinkers zijn mensen van 12 jaar en ouder die minstens één keer per week 6 of meer glazen alcohol op één dag drinken en/of die gemiddeld per dag drie glazen (mannen) of 2 glazen (vrouwen) alcohol drinken. Mensen met een sterk overgewicht hebben een Body Mass Index van 30 (kg/m²) of hoger.

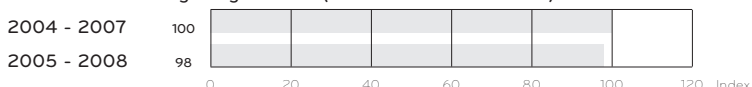

Waarde	98	Norm goud	< 95
Eenheid	Index	Norm groen	95 - 100
Weging	12,5%	Norm oranje	100 - 105
Richting	-	Norm rood	> 105

Bron Statline (regionale gegevens - gezondheid - leefstijl)

BENCHMARK

Mensen dat riskant gedrag vertoont (index: 2004-2007 = 100)

ONDERWIJS

Onderwijs is van groot belang voor de ontwikkeling van onze (kennis)samenleving en haar individuele burgers en is gericht op het overbrengen van kennis, vaardigheden en attitudes. Het onderwijs kent een drietal hoofdfuncties: kwalificatie, selectie en allocatie en socialisatie.

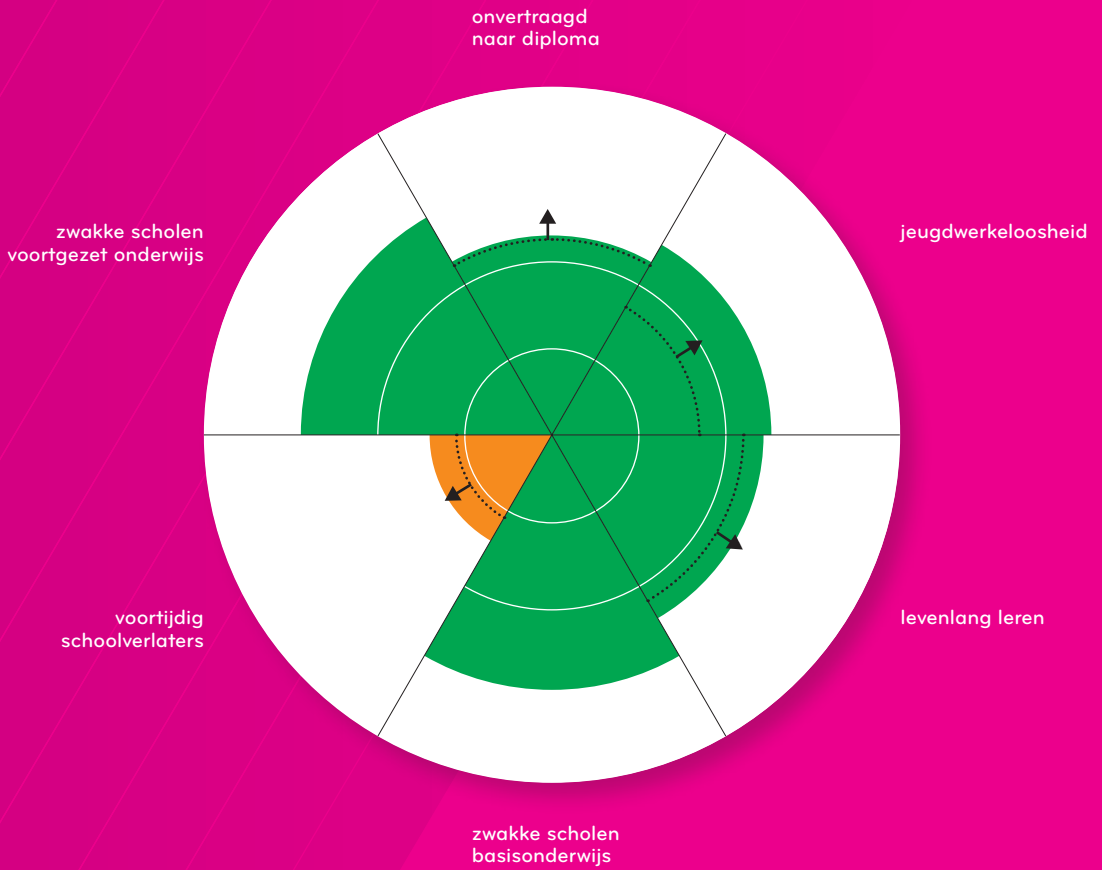
Formeel onderwijs vindt meestal plaats in bestaande onderwijsinstellingen, maar leren gebeurt uiteraard ook in informele settings zoals het gezin, de sportvereniging, het buurthuis en de peer group. Om in te blijven spelen op de maatschappelijke behoeften en op de behoeften van de arbeidsmarkt moet het onderwijs continu in ontwikkeling blijven.

DE EISEN

- Het onderwijs sluit aan op de maatschappelijke behoefte.
- Het onderwijs is van hoge kwaliteit.
- Iedereen heeft de plicht ervoor zorg te dragen dat zijn of haar competenties (blijven) aansluiten op maatschappelijke behoeften.

TOELICHTING

De voorraad Onderwijs laat een positief beeld zien en is tevens verbeterd. De voorheen onacceptabele score voor voortijdig schoolverlaters is weggewerkt, deze indicator scoort nu 'oranje'. Alle andere indicatoren laten een acceptabel beeld zien, waarbij levenlang leren, jeugdwerkloosheid en onvertraagd naar diploma tevens een verbetering laten zien.

indicator 1 / **ZWAKKE SCHOLEN IN HET
BASISONDERWIJS**

OMSCHRIJVING INDICATOR

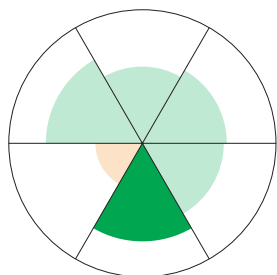
Het percentage scholen voor primair onderwijs (basisscholen en scholen voor speciaal basisonderwijs) dat door de inspectie van het onderwijs als zwak of zeer zwak bestempeld wordt.

EIS

- Het onderwijs is van hoge kwaliteit.

RELATIE EIS

De inspectie van het onderwijs bewaakt de kwaliteit op individuele scholen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en beroeps- onderwijs. Scholen moeten zich verantwoorden voor hun onderwijs, niet alleen voor de cognitieve prestaties van de leerlingen, maar ook hoe de school werkt aan burgerschap en sociale veiligheid. De inspectie controleert of scholen zich houden aan wet- en regelgeving en of een school de bedrijfsvoering op orde heeft, bijvoorbeeld of scholen het geld krijgen waar ze recht op hebben en dit uitgeven volgens de regels. Sinds augustus 2007 is het toezicht van de inspectie risicogericht. Voor de besturen van onderwijsinstellingen stelt de Inspectie zogeheten toezichtarrangementen op. Zo'n arrangement is gebaseerd op risicoanalyses per school. De inspectie kijkt hiervoor onder meer naar de opbrengsten van het onderwijs zoals de eindtoets basisonderwijs en in- en uitstroomgegevens. Indien nodig, wordt het toezicht van de inspectie intensiever totdat de tekortkomingen zijn weggenomen. In het arrangement staat hoe vaak de Inspectie een school bezoekt en wat ze dan onderzoekt. Elke school wordt minimaal eens per vier jaar door de inspectie bezocht, ook als er geen problemen zijn. De Inspectie stuurt de school de uitslag van de onderzoeksresultaten. De school is verplicht deze beschikbaar te stellen aan de medezeggenschapsraad en de ouders en leerlingen. De rapporten zijn ook te vinden op de website van de Inspectie.

Waarde	5,2	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	5 - 8%
Weging	16,667%	Norm oranje	8 - 11%
Richting	-	Norm rood	> 11%
Bron Inspectie van het Onderwijs			

BENCHMARK

% PO scholen dat als 'zwak' of 'zeer zwak' bestempeld is

	2010
Noord-Brabant	10,1
Nederland	9,6

indicator 2 / **ZWAKKE SCHOLEN IN HET
VOORTGEZET ONDERWIJS**

OMSCHRIJVING INDICATOR

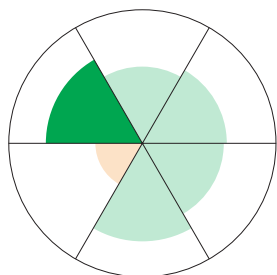
Het percentage scholen voor voortgezet onderwijs dat door de inspectie van het onderwijs als zwak of zeer zwak bestempeld wordt.

EIS

- Het onderwijs is van hoge kwaliteit.

RELATIE EIS

De inspectie van het onderwijs bewaakt de kwaliteit op individuele scholen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en beroeps- onderwijs. Scholen moeten zich verantwoorden voor hun onderwijs, niet alleen voor de cognitieve prestaties van de leerlingen, maar ook hoe de school werkt aan burgerschap een sociale veiligheid. De inspectie controleert of scholen zich houden aan wet- en regelgeving en of een school de bedrijfsvoering op orde heeft, bijvoorbeeld of scholen het geld krijgen waar ze recht op hebben en dit uitgeven volgens de regels. Sinds augustus 2007 is het toezicht van de inspectie risicogericht. Voor de besturen van onderwijsinstellingen stelt de Inspectie zogeheten toezichtarrangementen op. Zo'n arrangement is gebaseerd op risicoanalyses per school. De inspectie kijkt hiervoor onder meer naar de opbrengsten van het onderwijs zoals de eindtoets basisonderwijs en in- en uitstroomgegevens. Indien nodig, wordt het toezicht van de inspectie intensiever totdat de tekortkomingen zijn weggenomen. In het arrangement staat hoe vaak de Inspectie een school bezoekt en wat ze dan onderzoekt. Elke school wordt minimaal eens per vier jaar door de Inspectie bezocht, ook als er geen problemen zijn. De Inspectie stuurt de school de uitslag van de onderzoeksresultaten. De school is verplicht deze beschikbaar te stellen aan de medezeggenschapsraad en de ouders en leerlingen. De rapporten zijn ook te vinden op de website van de Inspectie.

Waarde	5,3	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	5 - 8%
Weging	16,667%	Norm oranje	8 - 11%
Richting	-	Norm rood	> 11%
Bron Inspectie van het Onderwijs			

BENCHMARK

% VO scholen dat als 'zwak' of 'zeer zwak' bestempeld is.

	2010
Noord-Brabant	5,3
Nederland	10,3

indicator 3 / **ONVERTRAAGD NAAR DIPLOMA
VOORTGEZET ONDERWIJS**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het % leerlingen dat het voortgezet onderwijs doorloopt zonder in één van de klassen te blijven zitten, met andere woorden het % leerlingen dat onvertraagd het diploma haalt.

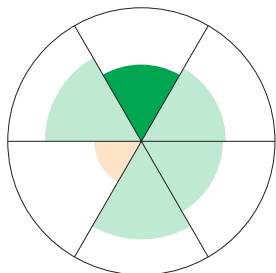
EIS

- Het onderwijs is van hoge kwaliteit.

RELATIE EIS

Een tweede indicator om de kwaliteit van het voortgezet onderwijs te meten heeft te maken met de doorlooptijd van de opleiding door leerlingen. Niet zo zeer de tijd die men nodig heeft om de eindstreep te halen als wel het behalen van de eindstreep (het diploma) zonder doublures.

Hierover is informatie gehaald uit een onderzoek dat Elsevier al sinds verschillende jaren heeft laten uitvoeren en waarbij gegevens van de Inspectie van het Onderwijs zodanig zijn bewerkt dat alle Nederlandse (dus ook Brabantse) middelbare scholen met elkaar vergeleken kunnen worden. Het cijfer onvertraagd naar diploma is het percentage leerlingen op scholen voor VMBO (alle leerwegen), HAVO en VWO in Noord-Brabant dat zonder zittenblijven de bovenbouw doorloopt én het diploma haalt. Door deze combinatie worden de scholen gecorrigeerd die het jaar voor het examen streng selecteren.

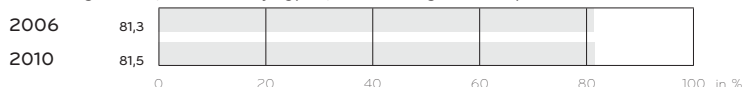

Waarde	81,5	Norm goud	> 85%
Eenheid	Percentage	Norm groen	80 - 85%
Weging	16,667%	Norm oranje	75 - 80%
Richting	+	Norm rood	< 75%

Bron Elsevier Beste Scholen 2006/2010 - Brabantse scholen

BENCHMARK

% leerlingen VO (alle onderwijstypen): onvertraagd naar diploma

indicator 4 / **LEVENLANG LEREN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

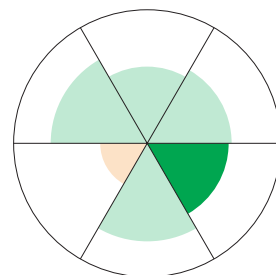
De indicator voor levenlang leren is de deelname aan onderwijs van 25 tot en met 64 jaar.

EIS

- Iedereen heeft de plicht er voor zorg te dragen dat zijn competenties -zijn/haar scholing - (blijven) aansluiten op maatschappelijke behoeften.

RELATIE EIS

Binnen de voorraad Onderwijs zegt deze indicator iets over de mate waarin volwassenen, die geen onderwijs of scholingsplicht meer hebben, toch bezig zijn de eigen professionele expertise en competenties, hun kennis, vaardigheden en attitudes te verbeteren.

Waarde	15,5	Norm goud	> 20%
Eenheid	Percentage	Norm groen	12 - 20%
Weging	16,667%	Norm oranje	8 - 12%
Richting	+	Norm rood	< 8%
Bron Statline (EBB)			

BENCHMARK

Participatiegraad levenlang leren

	'03	'05	'07	'08	'09
Noord-Brabant	14,8	13,6	15,5	15,7	15,5
Nederland	15,4	15,0	16,2	16,6	16,4

indicator 5 / **VOORTIJDIG SCHOOLVERLATERS**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het percentage leerlingen tot 23 jaar die het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie (diploma havo, vwo of minimaal niveau 2 van het mbo).

EIS

- Iedereen heeft de plicht er voor zorg te dragen dat zijn competenties -zijn /haar scholing - (blijven) aansluiten op maatschappelijke behoeften.

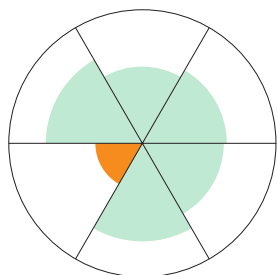
RELATIE EIS

Veel jongeren ondervinden problemen in hun leerloopbaan, waardoor ze te vroeg stoppen met hun opleiding en geen startkwalificatie halen. Het behalen van startkwalificatie geeft een beter perspectief op de arbeidsmarkt en een eigen plek in de samenleving. Dit is goed voor de jongere zelf, goed voor de maatschappij en goed voor de economie. Het aantal voortijdig schoolverlaters begint landelijk te dalen, maar is nog altijd onacceptabel hoog. Om een grote groep jongeren in Nederland een betere toekomst te geven, hebben de minister en staatssecretaris van OCW de aanval op schooluitval ingezet: een pakket aan extra maatregelen dat schooluitval actief bestrijdt. Voorkomen van schooluitval is beter dan genezen. De maatregelen om schooluitval aan te pakken zijn preventief en gericht op: aanpakken bij de bron, soepele overgang tussen schooltypen, leerlingen bij de les houden en de praktijk als leermeester.

Het percentage voortijdig schoolverlaters is dan het percentage leerlingen tot 23 jaar die het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie (diploma havo, vwo of minimaal niveau 2 van het mbo) van het totaal aantal onderwijsdeelnemers. Voor elke regio is op deze manier bepaald wat het aantal onderwijsdeelnemers is. De ambitie voor Brabant is om in het schooljaar 2009/2010 niet meer dan 2.7% uitvallers te hebben (bij gelijkblijvende onderwijsdeelnemers).

Waarde	3,6	Norm goud	< 2 %
Eenheid	Percentage	Norm groen	2 - 3 %
Weging	16,667%	Norm oranje	3 - 4 %
Richting	-	Norm rood	> 4 %

Bron VSV-verkenner: www.aanvalopschooluitval.nl. De cijfers voor het schooljaar 2008-2009 zijn voorlopig.

BENCHMARK**% voortijdig schoolverlaters per regio en totaal voor Noord-Brabant**

	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
West-Brabant	4.3	4.1	3.6	3.8
Zuidoost Brabant	3.7	3.6	3.5	3.2
Noordoost Brabant	3.6	3.6	2.9	3.2
Midden-Brabant	4.5	5.0	4.2	4.5
Brabant totaal*	3.9	3.9	3.5	3.6

indicator 6 / **JEUGDWERKLOOSHEID**

OMSCHRIJVING INDICATOR

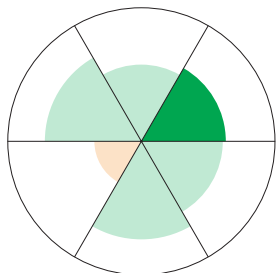
Percentage niet werkende werkzoekenden van 15-25 jaar van de beroepsbevolking van 15-25 jaar.

EIS

- Het onderwijs sluit aan op de maatschappelijke behoefte.

RELATIE EIS

Om te toetsen of het onderwijs aansluit op de maatschappelijke behoefte is deze behoefte onder andere vertaald naar de economische behoefte op de arbeidsmarkt. Aan de hand van de indicator jeugdwerkloosheid wordt zicht verkregen op de mate waarop het onderwijs aansluit op de arbeidsmarkt.

Voor de beroepsbevolking hanteren we de volgende definitie van het CBS.

Alle personen tussen de 15 en 25 jaar die:

- Ten minste 12 uur per week werken, of;
- Werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste 12 uur per week gaan werken;
- Verklaren ten minste 12 uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste 12 uur per week te vinden.

Voor niet werkende werkzoekenden hanteren we de definitie van het UWV.

Alle personen tussen de 15 en 25 jaar:

- Nu zonder werk of;
- Met werk voor minder dan 12 uur per week;
- Als werkzoekend ingeschreven zijn bij UWV werkbedrijf.

Voor het vaststellen van de jeugdwerkloosheid berekenen we het percentage niet werkende werkzoekenden tussen 15 en 25 jaar van de beroepsbevolking tussen de 15 en 25 jaar.

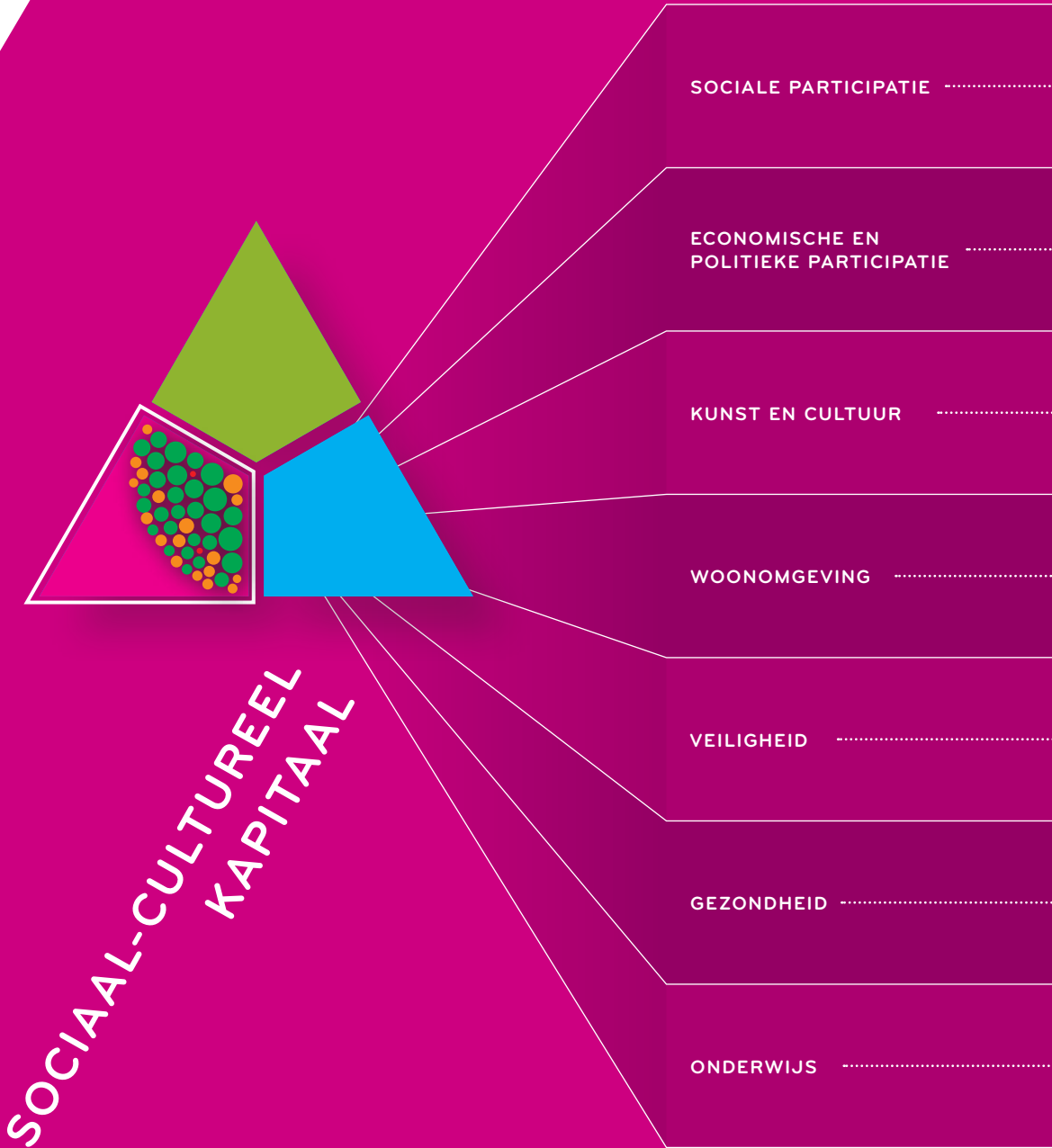
Waarde	3,2	Norm goud	< 2,5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	2,5 - 4%
Weging	16,667%	Norm oranje	4 - 5%
Richting	-	Norm rood	> 5%

Bron CBS - Statline - Thema's. Regionale cijfers en UWV (www.werk.nl)

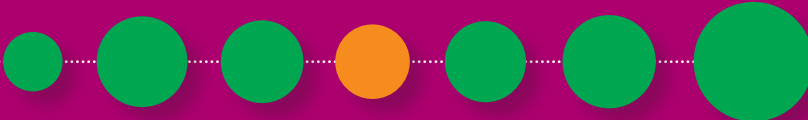
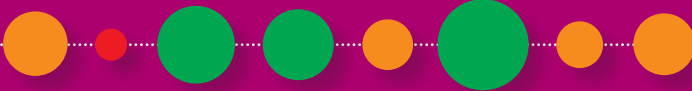
BENCHMARK

% niet werkende werkzoekenden van 15-25 jaar

	2006	2007	2008	2009
Noord-Brabant	4,3	4,0	2,6	3,2
Nederland	4,7	4,4	3,0	3,9

CONCLUSIE

A photograph of a man and a woman walking through a grassy field. The man is on the left, wearing a blue and white jacket and dark pants. The woman is on the right, wearing a red hooded raincoat. In the background, there are tall grasses and several wind turbines under a blue sky with scattered clouds. A large green triangle is overlaid on the right side of the image, containing text.

Het ecologisch kapitaal van de provincie Noord-Brabant beschouwt de verschillende ecosystemen binnen de provinciale grenzen. De Brabantse ecosystemen dienen over voldoende veerkracht te beschikken om de natuurlijke en menselijke verstoringen te kunnen opvangen, zonder dat dit leidt tot onherstelbare schade aan een van de vier ecosysteefuncties: de productiefunctie, draagfunctie, informatiefunctie en regulatiefunctie.

Er is gekozen voor een ecosysteembenadering waarbij de kwaliteit en kwantiteit van de geleverde functies dus centraal staat. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen biotische elementen zoals de aanwezigheid van planten en dieren en de abiotische elementen zoals bodem, water en lucht. Het ecologisch kapitaal omvat zes voorraden die een sterke samenhang vertonen, zowel onderling als met de voorraden in de twee andere kapitalen. Zo bepaalt de kwaliteit van de abiotische elementen bodem, oppervlaktewater en lucht in sterke mate de mogelijkheden van de natuur die er kan gedijen. De voorraad Landschap hangt sterk samen met het sociaal-cultureel kapitaal, maar het omvat ook de belevingskant van de natuur en daarom is het als aparte voorraad in het ecologisch kapitaal opgenomen.

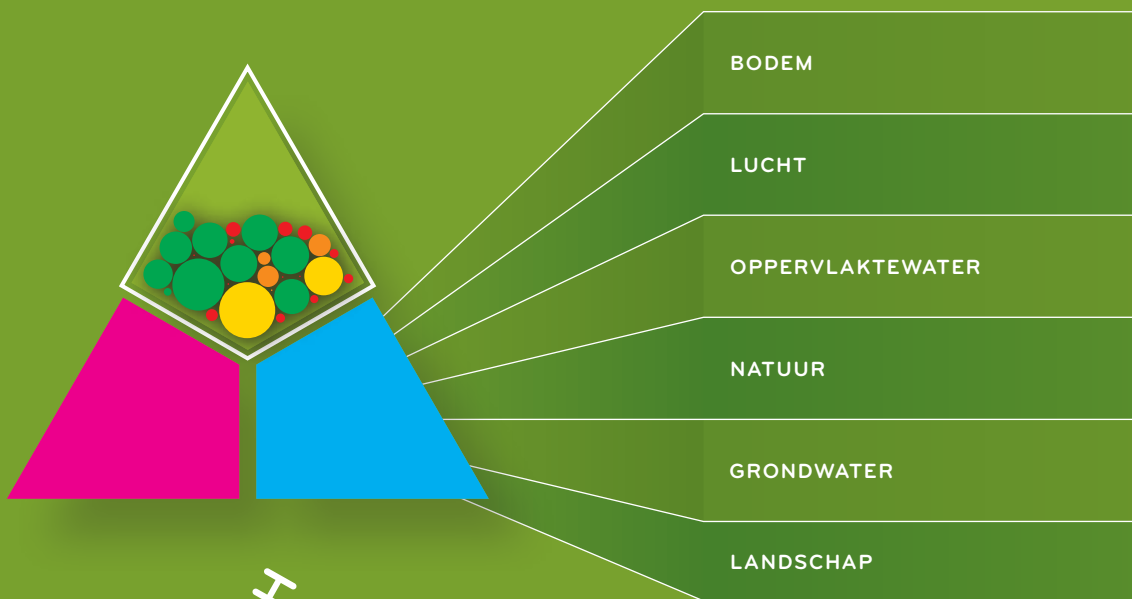
A photograph showing a group of ducks in a lush green field. The ducks are of various colors, including grey and white. The field is vibrant green, and the background is slightly blurred. A green triangle is overlaid on the right side of the image, containing text.

ECOLOGISCH KAPITAAL

BODEM
LUCHT
OPPERVLAKTEWATER
NATUUR
GRONDWATER
LANDSCHAP

ECOLOGISCH KAPITAAL
EISEN PER VOORRAAD

ECOLOGISCH
KAPITAAL

EISEN PER VOORRAAD

- De bodem is schoon.
- Essentiële bodemfuncties zijn beschermd.

- De lucht is schoon.
- Brabant is klimaatneutraal.

- Het oppervlaktewater is schoon.
- Er is niet te veel en niet te weinig oppervlaktewater.

- De natuurlijke biodiversiteit moet worden behouden.
- De natuur moet zoveel mogelijk in stand worden gehouden en zo mogelijk versterkt.

- Het grondwater is schoon.
- Er mag niet meer grondwater worden onttrokken dan aangevuld kan worden.

- De identiteit van het (Brabantse) landschap moet worden behouden en versterkt.

De voorraad Bodem omvat indicatoren voor diffuse verontreiniging (uitgesplitst naar natuur en landbouwgrond), puntverontreinigingen (saneringsgevallen) en verdroging. Tot de voorraad Bodem behoort ook het ondiep (freatisch) grondwater. De weging van de indicatoren is, net als in eerdere gebaseerd op het oppervlak van het bodemgebruik in Brabant in het jaar 2000. Binnen het gebruikstype hebben de milieuthema's (verzuring, vermisting, verspreiding van milieugevaarlijke stoffen en verdroging) een gelijk gewicht gekregen.

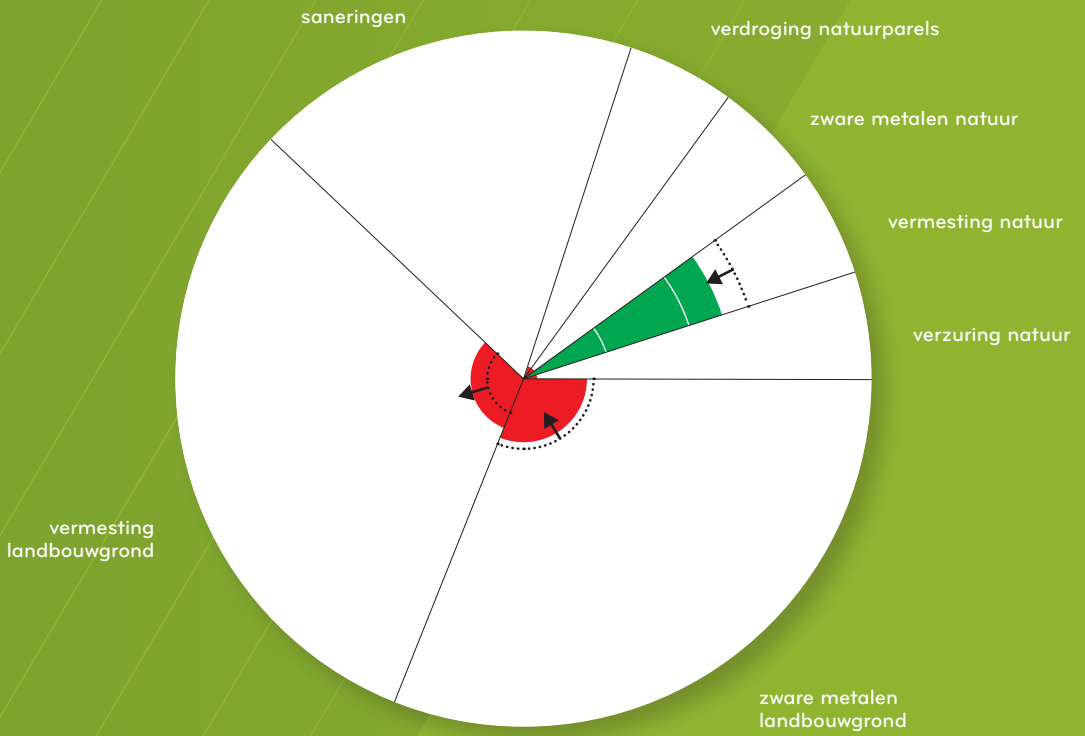
DE EISEN

- De bodem is schoon.
- Essentiële bodemfuncties zijn beschermd.

TOELICHTING

De voorraad Bodem laat weinig verandering zien ten opzichte van vier jaar geleden. Nog steeds scoort de bodemkwaliteit in Brabant erg slecht en heeft het te lijden onder een erfenis uit het verleden. De vermisting van landbouwgronden laat een lichte verbetering zien maar deze trend is niet betrouwbaar gezien de grote spreiding van de gemeten waarden. Daar staat tegenover dat bij de waargenomen verslechtingen ook wel een kanttekening valt te plaatsen. Want hoewel er gemiddeld meer overschrijdingen zijn gevonden, is de mate van overschrijdingen zware metalen, zuurgraad en vermisting van natuurgonden wel degelijk gedaald.

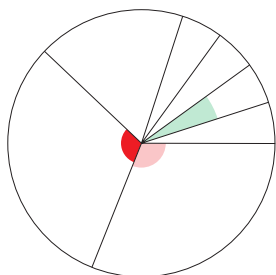
De indicator saneringen is in de balans niet ingevuld. Deze indicator wordt wel belangrijk geacht voor de bodemkwaliteit en duurzaamheid, maar momenteel wordt er een provinciale omschakeling gemaakt van bodemsanering naar bodembeheer. Daarvoor is ook een nieuwe indeling van saneringslocaties noodzakelijk geworden, maar deze was helaas op het moment van publicatie van deze balans (nog) niet beschikbaar.

indicator 1 / VERMESTING LANDBOUWGROND

OMSCHRIJVING INDICATOR

De indicator is het aantal meetpunten waar in landbouwgrond voor nitraat en/of fosfaat de norm wordt overschreden in het freatisch grondwater. Tot de landbouw meetpunten behoren alle gebieden met als gebiedscode landbouw, inclusief de kwelgebieden en de kleigebieden in de provinciale monitor bodem (PMB).

EIS

- De bodem is schoon.

RELATIE EIS

Uit de gegevens blijkt dat een groot deel van de landbouwgronden nog steeds problemen kent met vermeting. Deze zijn vooral te wijten aan de overschrijdingen van de nitraatnormen. De overschrijdingen staan weergegeven in de onderstaande tabel.

Score	70%	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	≥ 5 en <20%
Weging	31%	Norm oranje	≥ 20 en <50%
Richting	-	Norm rood	≥ 50%

Bron TNO rapport NITG 04-206-B "Kwaliteit van het grondwater in de Provincie Noord-Brabant; Toestand 2003 en trends 1992-2003", augustus 2004 en meetgegevens 2003 van Provinciaal Meetnet Bodemkwaliteit

BENCHMARK

	2003 (N=85)	2007 (N=82)
Aantal normoverschrijdingen nitraat (norm=50mg/l)	65	57
Aantal normoverschrijdingen fosfaat (norm=1,23mg/l)	2	2
Aantal normoverschrijdingen nitraat en/of fosfaat	67	57
Percentage overschrijdingen nitraat en/of fosfaat	79%	70%

OMSCHRIJVING INDICATOR

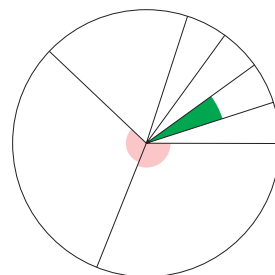
De indicator is het aantal meetpunten waar in natuurgebieden voor nitraat en/of fosfaat de norm wordt overschreden in het freatisch grondwater. Tot de natuurgebieden behoren alle gebieden met als gebiedscode 'natuur' in de provinciale monitor bodem (PMB).

EIS

- De bodem is schoon.

RELATIE EIS

Vermesting in natuurgebieden ligt een stuk lager dan de vermessing van landbouwgronden. Dit komt met name omdat er minder nitraten gevonden worden in de natuurbodems.

Score	14%	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	≥ 5 en <20%
Weging	5%	Norm oranje	≥ 20 en <50%
Richting	-	Norm rood	≥ 50%

Bron TNO rapport NITG 04-206-B "Kwaliteit van het grondwater in de Provincie Noord-Brabant, Toestand 2003 en trends 1992-2003"; augustus 2004 en meetgegevens 2003 van Provinciaal Meetnet Bodemkwaliteit

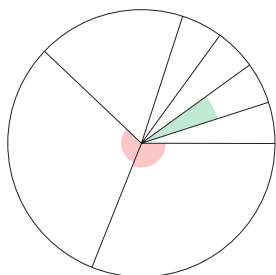
BENCHMARK

	2003 (N=23)	2007 (N=22)
Aantal normoverschrijdingen nitraat (norm=50mg/l)	2	3
Aantal normoverschrijdingen fosfaat (norm=1,23mg/l)	0	0
Aantal normoverschrijdingen nitraat en/of fosfaat	2	3
Percentage overschrijdingen nitraat en/of fosfaat	9%	14%

indicator 3 / VERZURING IN NATUURGEBIEDEN

OMSCHRIJVING INDICATOR

Indicator is het aantal meetpunten (n=23) waar in natuurgebieden voor pH de norm (pH >5) wordt overschreden in het freatisch grondwater. Tot de natuurgebieden behoren alle gebieden met als gebiedscode 'natuur' in de provinciale monitor bodem (PMB).

EIS

- De bodem is schoon.

RELATIE EIS

De overschrijdingen staan weergegeven in de onderstaande tabel.

Score	100%	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	≥ 5 en <20%
Weging	5%	Norm oranje	≥ 20 en <50%
Richting	-	Norm rood	≥ 50%

Bron TNO rapport NITG 04-206-B "Kwaliteit van het grondwater in de Provincie Noord-Brabant, Toestand 2003 en trends 1992-2003"; augustus 2004 en meetgegevens 2003 van Provinciaal Meetnet Bodemkwaliteit.

BENCHMARK

Verzuring in natuurgebieden

	2003 (N=23)	2007 (N=22)
Aantal overschrijdingen pH-lab (norm=5)	21	22
Percentage normoverschrijdingen pH-lab	91%	100%

De pH van de bodem in natuurgebieden is van nature laag. Het zijn voornamelijk arme zandgronden waarop zich zure bodems hebben ontwikkeld. Het aantal overschrijdingen is dus ook enorm hoog. De mate van overschrijding is echter wel iets lager geworden. In landbouwgebieden is de pH hoger vanwege het agrarisch gebruik en bekalving.

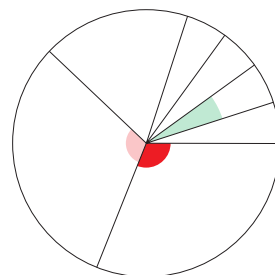
OMSCHRIJVING INDICATOR

Indicator is het aantal meetpunten waar in landbouwgrond voor cadmium en/of nikkel en/of zink de norm wordt overschreden in het freatisch grondwater. Tot de landbouw meetpunten behoren alle gebieden met als gebiedscode landbouw, inclusief de kwelgebieden en de kleigebieden in de provinciale monitor bodem (PMB).

EIS

- De bodem is schoon.

Score	63%	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	≥ 5 en <20%
Weging	31%	Norm oranje	≥ 20 en <50%
Richting	-	Norm rood	≥ 50%

BENCHMARK

Zware metalen in landbouwgrond

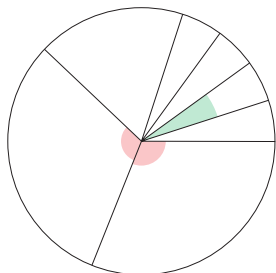
	2003 (N=85)	2007 (N=82)
Aantal normoverschrijdingen Cd (norm=0,4ug/l)	35	42
Aantal normoverschrijdingen Ni (norm=15ug/l)	31	21
Aantal normoverschrijdingen Zn (norm=65ug/l)	23	10
Aantal normoverschrijdingen Cd en/of Ni en/of Zn	51	52
Percentage normoverschrijdingen Cd en/of Ni en/of Zn	60%	63%

De cadmium overschrijdingen geven een lichte stijging te zien, terwijl de normoverschrijdingen van Nikkel en Zink een forse afname laten zien. Toch overschrijdt nog steeds een van deze zware metalen op een meetpunt, wat uiteindelijk toch leidt tot een lichte toename van deze indicator.

indicator 5 / **ZWARE METALEN IN NATUURGEBIEDEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Indicator is het aantal meetpunten waar in natuurgebieden voor cadmium en/of nikkel en/of zink de norm wordt overschreden in het freatisch grondwater. Tot de natuurgebieden behoren alle gebieden met als gebiedscode 'natuur' in de provinciale monitor bodem (PMB).

EIS

- De bodem is schoon.

RELATIE EIS

Het gehalte zware metalen is sterk gekoppeld aan de pH. In een zure bodem vindt meer mobilisatie plaats en dit leidt tot hogere gehalten metalen in het freatisch grondwater. Het gehalte zware metalen is daarom in natuurgebieden - ondanks de geringe belasting - hoger dan op landbouwgronden.

Score	100%	Norm goud	< 5% meetpunten met normoverschrijding
Eenheid	Percentage	Norm groen	≥ 5% en <20% meetpunten met normoverschrijding
Weging	5%	Norm oranje	≥ 20% en <50% meetpunten met normoverschrijding
Richting	-	Norm rood	≥ 50%

BENCHMARK

Zware metalen in natuurgebieden

	2003 (N=23)	2007 (N=22)
Aantal normoverschrijdingen Cd (norm=0,4ug/l)	21	13
Aantal normoverschrijdingen Ni (norm=15ug/l)	8	7
Aantal normoverschrijdingen Zn (norm=65ug/l)	22	20
Aantal normoverschrijdingen Cd en/of Ni en/of Zn	22	22
Percentage normoverschrijdingen Cd en/of Ni en/of Zn	96%	100%

Bron TNO rapport NITG 04-206-B "Kwaliteit van het grondwater in de Provincie Noord-Brabant, Toestand 2003 en trends 1992-2003", augustus 2004 en meetgegevens 2003 van Provinciaal Meetnet Bodemkwaliteit

OMSCHRIJVING INDICATOR

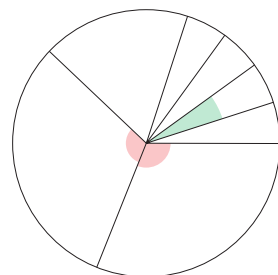
Het percentage oppervlak van de verdroogde natuurparels dat, door herstelprojecten, niet meer verdroogd is.

EIS

- De functies van de bodem als drager, producent en regulator worden niet (onomkeerbaar) aangetast.

RELATIE EIS

Een gebied is verdroogd als aan dat gebied een natuurfunctie is toegekend en de grondwaterstand in het gebied onvoldoende hoog is dan wel de kwel onvoldoende sterk om bescherming van de karakteristieke grondwaterafhankelijke ecologische waarde, waarop de functie toekenning is gebaseerd, in dat gebied te garanderen. Een gebied met een natuurfunctie wordt ook als verdroogd aangemerkt als ter compensatie van een te lage grondwaterstand water van onvoldoende kwaliteit moet worden aangevoerd. De gehanteerde indicator is enigszins gewijzigd ten opzichte van de vorige balans. In de vorige balans het gehele oppervlak van de natuur in Brabant genomen, maar in het kader van de landelijke prioriteiten hebben de provincies zogenaamde TOP-gebieden aangewezen, waar de verdrogings-aanpak met voorrang moet plaatsvinden. Deze aanpak vervangt de eerdere nationale verdrogingsdoelstelling waarbij gold, dat 40% van de verdroogde gebieden in 2010 hersteld moet zijn. Hierdoor zijn de cijfers van de balansen 2006 en 2010 niet meer vergelijkbaar.

Score	1,67%	Norm goud	> 75 en ≤ 100%
Eenheid	Percentage	Norm groen	> 50 en ≤ 75%
Weging	5%	Norm oranje	> 25 en ≤ 50%
Richting	-	Norm rood	≤ 25%

BENCHMARK

Zware metalen in natuurgebieden

	1999	2003	2008
Totaal oppervlak nnp ¹ (ha)	35000	35000	35000
Totaal oppervlak verdroogd nnp (ha)	23500	23500	23500
Totaal oppervlak nnp niet meer verdroogd (ha)	86	392	392
Percentage niet meer verdroogd	0.37%	1.67%	1.67%

¹nnp = natte natuurparel

indicator 7 / **UITGEVOERDE SANERINGEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

De indicator saneringen is in de balans niet ingevuld. Deze indicator wordt wel belangrijk geacht voor de bodemkwaliteit en duurzaamheid, maar momenteel wordt er een provinciale omschakeling gemaakt van bodemsanering naar bodembeheer. Daarvoor is ook een nieuwe indeling van saneringslocaties noodzakelijk geworden, maar deze was helaas op het moment van publicatie van deze balans (nog) niet beschikbaar.

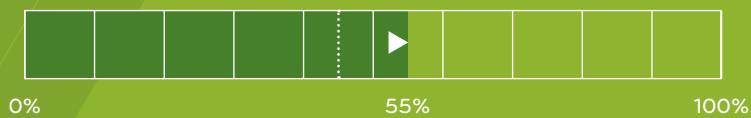
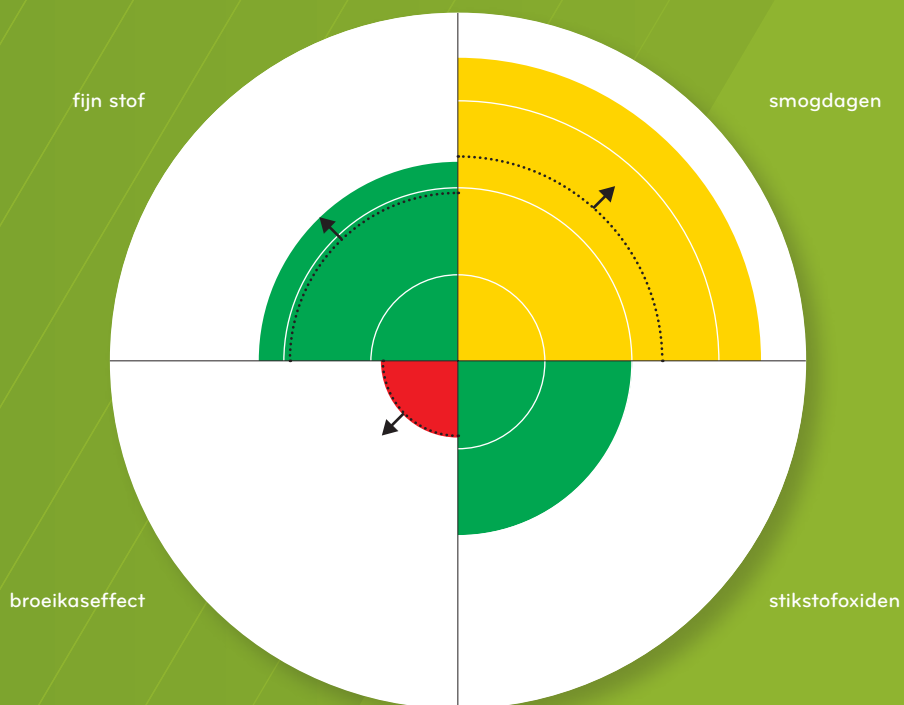
De luchtkwaliteit in Brabant wordt voor een groot deel buiten de eigen regio bepaald. De indicatoren in de voorraad laten een sterke verbetering zien. De langjarige structurele verbetering van de luchtkwaliteit in Nederland, is nu ook in Brabant waar te nemen met name voor de indicatoren fijn stof en smogdagen. De indicator stikstofoxiden is nieuw opgenomen in de balans en zegt iets over de luchtverontreiniging die wordt veroorzaakt door het verkeer. Deze indicator schommelde de afgelopen jaren rond de wettelijke norm maar blijft er momenteel wel net onder.

DE EISEN

- De lucht is schoon.
- Brabant is klimaatneutraal.

TOELICHTING

Er is voor gekozen om een drukindicator (emissies) op te nemen voor broeikasgassen. Dit in tegenstelling tot de algemene opzet van het ecologisch kapitaal waarin meestal wordt gekozen voor toestandsindicatoren. Voor het broeikas-effect zegt de toestand echter niet zoveel over het Brabantse schaalniveau. Aangezien Brabant zichzelf wel een duidelijke taak heeft gegeven om bij te dragen aan een oplossing, is een indicator gekozen die ook iets zegt over het succes om de broeikasgassen te verminderen. De gegevens voor deze indicator stammen nog van voor de economische crisis en de lichte verbetering, na een jarenlange verslechtering, zou dus op een keerpunt kunnen wijzen. Het is echter nog veel te vroeg om hierover definitieve uitspraken te kunnen doen.

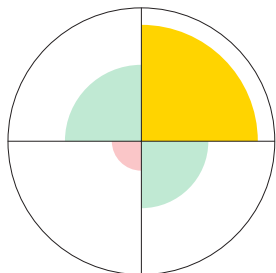
indicator 1 / **SMOGDAGEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Verhouding tussen het aantal zomerdagen en het aantal smogdagen in de regio Zuid.

EIS

- De lucht is schoon.

RELATIE EIS

Smog ontstaat door de uitstoot van onder andere koolwaterstoffen en stikstofoxiden onder invloed van zonlicht. Door chemische reacties in de lucht ontstaat dan het giftige ozon. Een smogdag wordt gedefinieerd als een dag waarop de uur-gemiddelde concentratie boven de 180 microgram/m³ stijgt. Aangezien deze dus afhankelijk is van het weer is besloten om hiervoor te compenseren door het aantal smogdagen van Zuid-Nederland te delen door het aantal zomerse dagen in heel Nederland. De aanname hierbij is dat het aantal zomerse dagen in Brabant niet afwijkt van het aantal zomerse dagen in heel Nederland. In heel Nederland is de verhouding de afgelopen jaren gestaag gedaald en ook Brabant lijkt deze trend te volgen.

Score	0,049	Norm goud	0,1
Eenheid	Smogdagen per zomerdagen	Norm groen	≥ 0,1 en < 0,2
Weging	20%	Norm oranje	≥ 0,2 en < 0,3
Richting	-	Norm rood	≥ 0,3

Bron RIVM, "smog in zomer 2007"; RIVM, "smog in zomer 2008" RIVM, "smog in zomer 2009" (<http://www.rivm.nl/milieuportaal/images/zomersmog2007.pdf>)

BENCHMARKWaarnemingen van smogsituaties (matige of ernstige smog)
per zomerhalfjaar

Zomerdagen			Aantal stations	Smogdagen door ozon	Verhouding
2006	59	Noord	7	6	0,322
		Midden	9	6	
		Zuid	8	19	
2007	28	Noord	7	0	0,000
		Midden	9	0	
		Zuid	8	0	
2008	35	Noord	7	0	0,057
		Midden	9	0	
		Zuid	8	2	
2009	41	Noord	7	0	0,049
		Midden	9	1	
		Zuid	8	2	

indicator 2 / **FIJN STOF**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Aandeel werknemers dat werkzaam is bij een internationale organisatie in Noord-Brabant.

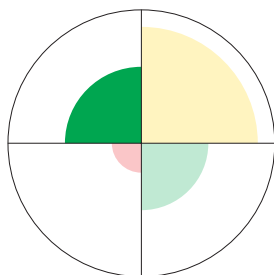
EIS

- De lucht is schoon.

RELATIE EIS

Fijn stof komt slechts voor een deel voort uit directe emissies, die deels ook een natuurlijke oorsprong kunnen hebben. PAK's en zware metalen kunnen worden geabsorbeerd aan de stofdeeltjes waardoor het inademen ervan een negatieve invloed op de gezondheid kunnen hebben.

De aanwezigheid van fijn stof wordt gemeten als concentratie stofdeeltjes met een diameter $d < 10$ micrometer. De afgelopen jaren is de aandacht verschoven van PM10 naar nog kleinere deeltjes met een diameter kleiner dan 2,5 micrometer (PM2.5) omdat deze mogelijk het schadelijkst zijn. Het Telos rapport: "Particulate Matter, does it matter" (Telos, 2009) gaat dieper op deze problematiek in. In dit rapport wordt er ook op gewezen dat in feite de PM2.5 en meer nog de PM1,0 veel relevanter zijn en een structurele Europese aanpak behoeven. Momenteel is het RIVM bezig met het meten van PM2.5 op landelijke schaal, maar deze cijfers zijn niet beschikbaar op regionale en provinciale schaal. We handhaven daarom voorlopig de cijfers voor PM10 in de balans, maar in de toekomst kan dit nog worden aangepast. Het landelijk meetnet luchtkwaliteit heeft twee regionale stations in Noord-Brabant: Biest-Houtakker (230) en Huijbergen.(235). De score voor fijn stof is op deze twee meetstations gebaseerd. De concentratie fijn stof heeft zich nationaal gestabiliseerd. Een landelijke vergelijking laat echter zien dat Brabant in vergelijking met andere regio's nog steeds slechter dan gemiddeld scoort op dit thema. De ligging van Brabant tussen enkele Europese industriële regio's is hier mede debet aan.

Score	26,5	Norm goud	$< 20 \mu\text{g}/\text{m}^3$
Eenheid	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	Norm groen	≥ 20 en $< 30 \mu\text{g}/\text{m}^3$
Weging	20%	Norm oranje	≥ 30 en $< 40 \mu\text{g}/\text{m}^3$
Richting	-	Norm rood	$\geq 40 \mu\text{g}/\text{m}^3$

Bron tabel 2: RIVM Jaaroverzicht Luchtkwaliteit 2003 t/m 2009, tabel 3: Milieu- en Natuurcompendium, PBL/RIVM, 2009

BENCHMARKJaargemiddelde concentratie fijn stof (PM10) in Brabant (in $\mu\text{g}/\text{m}^3$)

	Biest Houtakker	Huijbergen	Gemiddelde
2003	38	35	36,5
2004	31	29	30
2005	31	30	30,5
2006	30	29	29,5
2007	35	25	30
2008	30	23	26,5
2009	31	22	26,5

BENCHMARKJaargemiddelde concentraties fijn stof (PM10) in Nederland (in $\mu\text{g}/\text{m}^3$)

	Straat	Stad	Regio
2001	34	33	31
2002	35	35	32
2003	38	36	35
2004	36	33	25
2005	32	29	25
2006	31	31	27
2007	29	29	25
2008	-	-	24

indicator 3 / **BROEIKASEFFECT**

OMSCHRIJVING INDICATOR

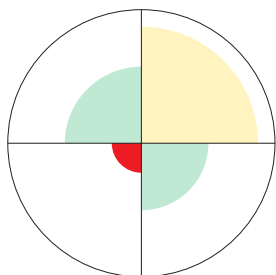
Emissie van koolstofdioxide op provinciaal niveau.

EIS

- Brabant is klimaatneutraal.

RELATIE EIS

Door stijgende concentraties broeikasgassen neemt de broeikaswerking van de atmosfeer toe en dit leidt tot een verandering van het klimaat. De effecten van deze klimaatverandering hebben betrekking op een stijging van de zeespiegel, temperatuurverhoging en een verandering van de aanvang en lengte van de groeiseizoenen. Het weer in Nederland is echter zo variabel dat dit effect moeilijk aan te tonen is, hoewel het Milieu en Natuur Planbureau wel degelijk bij een aantal soorten een wijziging in het gedrag (broedseizoen, migratie) als gevolg van de klimaatverandering heeft geconstateerd. Als nieuwe indicator voor broeikasgassen is gekozen voor de emissie van koolstofdioxide op provinciaal niveau. Koolstofdioxide is niet het enige broeikasgas, maar wel een heel belangrijke. Momenteel ligt de EU norm voor het reduceren van emissies broeikasgassen op 20% ten opzichte van 1990, maar er wordt overwogen om dit aan te scherpen naar 30%. Dit laatste percentage is gekozen als overgang tussen groen en goud. De overgang tussen oranje en groen staat op de EU norm van 20% reductie.

Score	24,12	Norm goud	< 14,75 *10 ⁹ kg
Eenheid	10 ⁹ kg / jaar	Norm groen	≥ 14,75 *10 ⁹ en < 16,86 *10 ⁹ kg
Weging	20%	Norm oranje	≥ 16.86 en < 21,07 *10 ⁹ kg
Richting	-	Norm rood	≥ 21,07 *10 ⁹ kg

Bron Emissieregistratie, 2009

BENCHMARK**Emissies van koolstofdioxide per provincie (in 109 kg)**

	'90	'95	'00	'05	'06	'07
Utrecht	6.32	6.88	6.43	6.92	6.91	6.94
Zuid-Holland	41.07	44.08	43.30	44.96	44.10	44.20
Noord-Brabant	21.07	23.29	22.52	26.27	24.71	24.12
Limburg	18.54	14.22	15.80	14.86	16.30	15.94
Friesland	4.63	4.69	3.84	4.54	3.84	4.09
Flevoland	2.47	2.89	1.77	2.24	2.28	2.28
Noord-Holland	24.53	29.59	29.53	31.72	29.78	32.86
Drenthe	2.91	3.47	3.49	3.38	3.25	3.17
Zeeland	10.30	12.74	12.94	15.76	15.13	14.69
Gelderland	16.69	18.00	15.85	16.12	16.79	16.27
Overijssel	5.64	5.85	6.18	6.04	6.07	5.72
Groningen	8.26	7.14	11.18	11.05	11.01	10.97

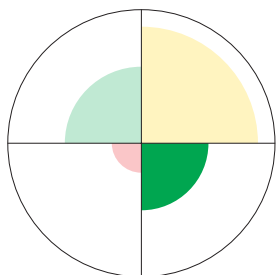
indicator 4 / **STIKSTOFOXIDEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

De jaargemiddelde concentratie stikstofoxiden NO_x , gemeten voor regionale stations in Brabant.

EIS

- De lucht is schoon.

RELATIE EIS

NO_x bestaat uit een mengsel van NO en NO_2 en deze komen veelal vrij bij verbrandingsprocessen en is daarmee een belangrijke indicator voor vervuiling veroorzaakt door gemotoriseerd verkeer. Stikstofoxiden dragen bij aan verschillende milieu-problemen: de ongewenste vorming van troposferisch ozon maar ook de depositie van stikstofoxiden en atmosferische volproducten, zoals aerosolen die een aandeel leveren in de verzuring en vermessing van bodem en oppervlaktewater.

De jaargemiddelde concentratie NO_x is in heel Nederland de afgelopen jaren langzaam gedaald. Momenteel schommelt de concentratie rond de wettelijke norm van $30 \mu\text{g}/\text{m}^3$ voor de jaargemiddelde concentratie NO_x .

Score	29,67	Norm goud	< $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$
Eenheid	$\text{NO}_2 \mu\text{g}/\text{m}^3$	Norm groen	≥ 20 en $< 30 \mu\text{g}/\text{m}^3$
Weging	20%	Norm oranje	≥ 30 en $< 40 \mu\text{g}/\text{m}^3$
Richting	-	Norm rood	$\geq 40 \mu\text{g}/\text{m}^3$

Bron RIVM Jaaroverzicht Luchtkwaliteit 2003 t/m 2009

BENCHMARK

jaargemiddelde concentratie stikstofoxiden NO_x in Brabant (uitgedrukt in $\text{NO}_2 \mu\text{g}/\text{m}^3$)

	227 Budel - Toom	230 Biest - Houtakker	235 Huijbergen	Gemiddelde
2003	6.32	6.88	6.43	6.92
2004	41.07	44.08	43.30	44.96
2005	21.07	23.29	22.52	26.27
2006	18.54	14.22	15.80	14.86
2007	4.63	4.69	3.84	4.54
2008	2.47	2.89	1.77	2.24
2009	24.53	29.59	29.53	31.72

Onder oppervlaktewater wordt verstaan: dat deel van de bodem dat (in principe) is bedekt met water. We onderscheiden stromende wateren zoals rivieren en beken en stilstaande wateren zoals meren, kanalen, sloten en vennen. In de voorraad Oppervlaktewater gaat het in het bijzonder om de kwaliteit van het oppervlaktewater. De kwantitatieve aspecten van oppervlaktewater hebben meer met (menselijke) veiligheid te doen, dan met ecologische overwegingen en dit element is daarom opgenomen in de voorraad Veiligheid in het sociaal-cultureel kapitaal.

DE EISEN

- Het oppervlaktewater is schoon.
- Er is niet te veel en niet te weinig oppervlaktewater.

TOELICHTING

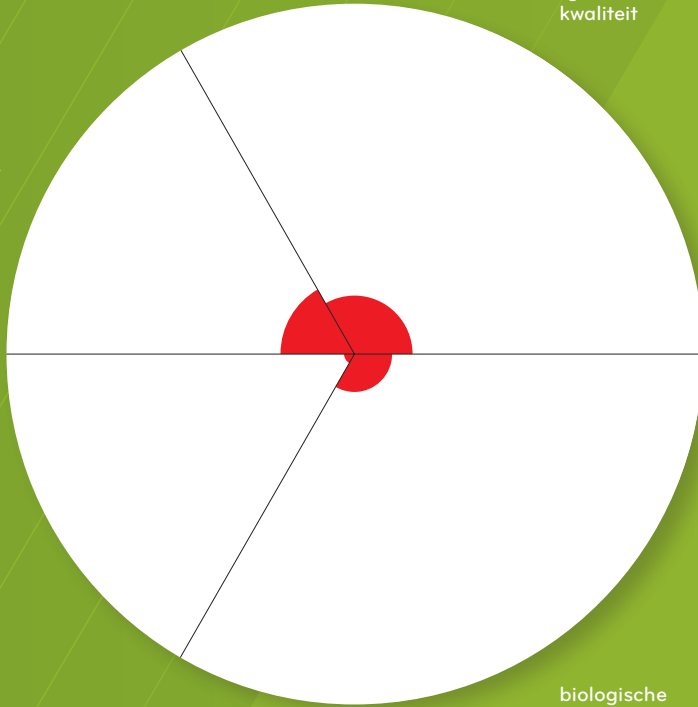
In het kader van de nieuwe Europese Kaderrichtlijn Water is er de afgelopen jaren gewerkt aan een nieuwe opzet van de monitoring van waterkwaliteit op het provinciale niveau. Deze nieuwe opzet is overgenomen voor de duurzaamheidbalans maar daardoor is deze voorraad helaas slecht te vergelijken met de uitkomsten van de vorige balans. Wat echter onveranderd gebleven is over de jaren heen is de slechte tot zeer slechte score voor de kwaliteit van het oppervlaktewater in Brabant.

chemische
kwaliteit: prioritair

fysisch chemische
kwaliteit

chemische
kwaliteit: overig

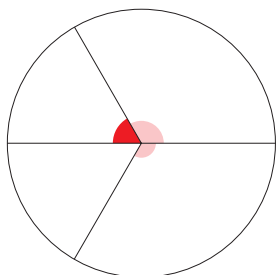
biologische
kwaliteit

indicator 1 / **CHEMISCHE KWALITEIT:
PRIORITAIRE STOFFEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het percentage van alle waterlichamen (die geheel of gedeeltelijk in Brabant liggen) dat voldoet aan de aan de eisen van de Kader Richtlijn Water voor chemische prioritaire stoffen.

EIS

- Het oppervlaktewater is schoon.

RELATIE EIS

De indicator chemische kwaliteit is samengesteld uit de prioritaire stoffen voor industriële verontreinigingen, metalen, bestrijdingsmiddelen en overige prioritaire stoffen.

Score	43%	Norm goud	95 - 100%
Eenheid	Percentage	Norm groen	95 - 80%
Weging	16,66%	Norm oranje	80 - 50%
Richting	+	Norm rood	<50%
Bron Provincie Noord-Brabant			

BENCHMARK

	Voldoet	Voldoet niet
Prioritaire industriële verontreinigingen	99%	1%
Prioritaire metalen	62%	38%
Prioritaire bestrijdingsmiddelen	91%	9%
Overige prioritaire stoffen	89%	11%
Score chemische kwaliteit: prioritaire stoffen	43%	57%

Met een score van 43% van de oppervlaktewateren die voldoet aan de normen kleurt deze indicator nog steeds rood, hoewel deze wel op de rand naar de overgang met oranje zit.

indicator 2 / **CHEMISCHE KWALITEIT:
OVERIGE RELEVANTE STOFFEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

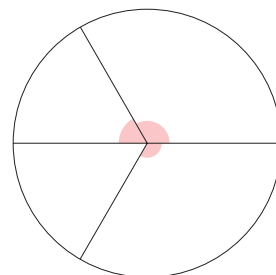
Het percentage van alle waterlichamen (die geheel of gedeeltelijk in Brabant liggen) dat voldoet aan de eisen van de Kader Richtlijn Water voor de overige relevante chemische stoffen.

EIS

- Het oppervlaktewater is schoon.

RELATIE EIS

Op de lijst overige relevante stoffen staat een regionale selectie van stoffen die voor Brabant relevant zijn. Hierbij wordt slechts een indeling gemaakt in wateren die voldoen en die niet voldoen. Een verklaring voor de slechte score, naast de historische ecologische erfenis van Brabant) zou gezocht kunnen worden in het feit dat deze lijst bij uitstek de voor Brabant problematische chemische parameters bevat waarop gemonitord wordt.

Score	1%	Norm goud	95 - 100%
Eenheid	Percentage	Norm groen	95 - 80%
Weging	16,66%	Norm oranje	80 - 50%
Richting	-	Norm rood	<50%

BENCHMARK

	Voldoet	Voldoet niet
Overige relevante stoffen	1%	99%

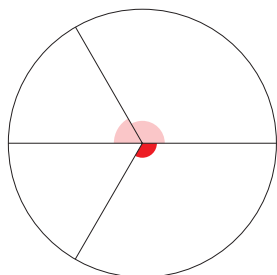
indicator 3 / **BIOLOGISCHE KWALITEIT**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het percentage van alle waterlichamen (die geheel of gedeeltelijk in Brabant liggen) dat beter scoort dan 'ontoereikend' op de eisen van de Kader Richtlijn Water voor de biologische toestand.

EIS

- Het oppervlaktewater is schoon.

RELATIE EIS

De indicator chemische kwaliteit is samengesteld uit deelindicatoren voor fytoplankton, overige waterflora, macrofauna en vis, waarbij het totaal voor de biologische kwaliteit wordt bepaald door te kijken naar welke oppervlaktewateren op al deze deelindicatoren beter scoort dan 'ontoereikend'. Hiermee wordt er dus feitelijk voor gekozen om ook de score 'matig' mee te tellen in de totale score voor deze indicator, hoewel dit vanuit duurzaamheidsoogpunt natuurlijk nog steeds niet geweldig is. De hoop is echter dat op deze manier in de toekomst wel kleine veranderingen in de waterkwaliteit kunnen worden waargenomen. Met een totale score van 21% scoort ook deze indicator echter momenteel nog steeds onvoldoende.

Score	21%	Norm goud	95 - 100%
Eenheid	Percentage	Norm groen	95 - 80%
Weging	33,33%	Norm oranje	80 - 50%
Richting	+	Norm rood	<50%

Bron Provincie Noord-Brabant

BENCHMARK

KRW kwaliteits-elementen	KRW klassen			
	Goed	Matig	Ontoereikend	Slecht
Fytoplankton	28%	36%	28%	8%
Overige waterflora	13%	34%	37%	17%
Macrofauna	3%	37%	58%	3%
Vis	14%	63%	21%	3%
Totaal biologie	1%	20%	60%	19%

indicator 4 / **FYSISCH CHEMISCHE PARAMETERS**

OMSCHRIJVING INDICATOR

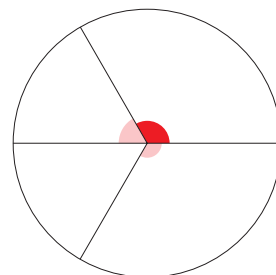
Het percentage van alle waterlichamen (die geheel of gedeeltelijk in Brabant liggen) dat beter scoort dan 'ontoereikend' op de eisen van de Kader Richtlijn Water voor fysische chemische parameters.

EIS

- Het oppervlaktewater is schoon.

RELATIE EIS

Zoals de tabel laat zien is de kwaliteit van het oppervlaktewater op de fysisch-chemische parameters op slechts 6% van de wateren goed te noemen. Deze slechte score kan worden verklaard uit de erfenis die Brabant nog steeds met zich meesleept vanuit het verleden. Er is voor gekozen om ook de score 'matig' mee te tellen in de totale score voor deze indicator, hoewel dit vanuit duurzaamheidsoogpunt natuurlijk nog steeds niet geweldig is. De hoop is echter dat op deze manier in de toekomst wel kleine veranderingen in de waterkwaliteit kunnen worden waargenomen. Met een totale score van 34% scoort ook deze indicator echter momenteel nog steeds onvoldoende.

Score	34%	Norm goud	95 - 100%
Eenheid	Percentage	Norm groen	95 - 80%
Weging	33,33%	Norm oranje	80 - 50%
Richting	+	Norm rood	<50%
Bron Provincie Noord-Brabant			

BENCHMARK

	Goed	Matig	Ontoereikend	Slecht
Fysisch chemische parameters	6%	28%	37%	29%

In de duurzaamheidbalans wordt voor natuur een ecosystemebenadering gehanteerd die een goed beeld geeft van de biodiversiteit in een bepaald gebied. Er is aangesloten bij de monitoring van natuur zoals de provincie Noord-Brabant die uitvoert. De provincie hanteert twee grademeters; één om de natuurwaarden in de grote verbonden natuurgebieden in de ecologische hoofdstructuur (EHS) te waarderen (de grootse natuur) en één om de natuur in het landelijk gebied (de landelijke natuur) te waarderen. De cijfers voor de voorraad Natuur die in dit rapport worden gepubliceerd wijken enigszins af van de bij de Duurzaamheidbalans 2006 gerapporteerde cijfers. Dit heeft te maken met een aanvulling van de beschikbare datasets. De op grond hiervan uitgevoerde analyses hebben geleid tot een bijstelling t.o.v. de in de 2006 gehanteerde cijfers.

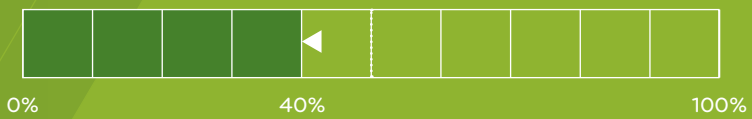
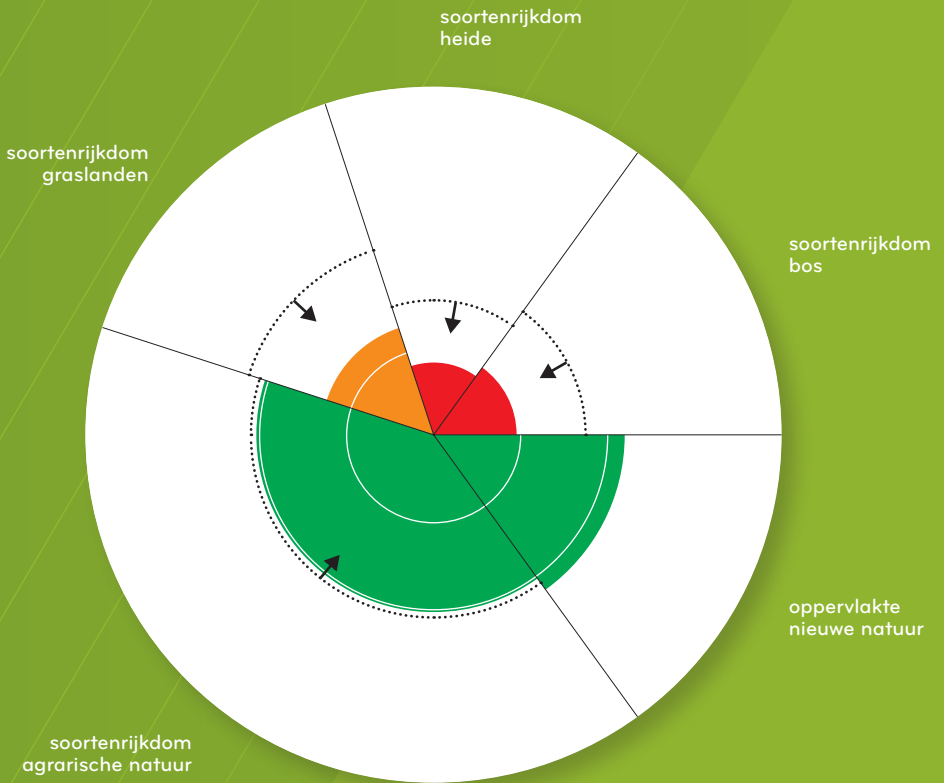
NATUUR

DE EISEN

- De natuurlijke biodiversiteit moet worden behouden.
- De natuur moet zoveel mogelijk in stand worden gehouden en zo mogelijk versterkt.

TOELICHTING

De indicatoren voor de voorraad Natuur laten verslechtering zien die met name sterk is voor de niet agrarische natuurtypen bos, heide en grasland. Deze slechtere score is vooral veroorzaakt door een aantal recente slechte jaren voor de vlinders die de scores extra drukken. De verslechtering in de voorraad Natuur is echter ook een algemene en langjarige trend die ook in andere soorten is terug te vinden. Om deze zorgelijke trend een halt toe te roepen is het van belang dat natuurgebieden ook met elkaar verbonden worden en blijven. Het aankopen en inrichten van de nieuwe natuur voor de ecologische hoofdstructuur (EHS) is daarom ook bijzonder noodzakelijk. De investeringen die in Brabant zijn gestopt in het aankopen en inrichten van deze nieuwe natuur zijn dan ook als goed beoordeeld.

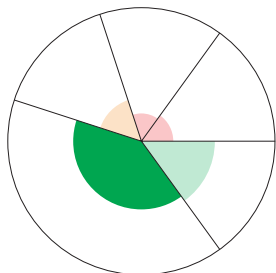
indicator 1 / **SOORTENRIJKDOM AGRARISCHE NATUUR**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Graadmeter Landelijke Natuur, index landelijk gebied, veranderingen ten opzichte van basisjaar 1995/1996.

EIS

- De bodem is schoon.

RELATIE EIS

De Graadmeter Landelijke Natuur heet in de balans 'agrarische natuur'. De graadmeter is opgebouwd uit gegevens die verzameld zijn binnen de provinciale meetnetten voor flora en avifauna. De meetnetten bestaan uit plots (steekproef locaties) die verdeeld liggen over de verschillende streekplancategorieën.

Van iedere geselecteerde soort is de index berekend. De gevonden waarde in de basisronde 1 (95/96) is op 100 gesteld, veranderingen worden uitgedrukt in percentages ten opzichte van het basisjaar. Voor trendanalyses over de jaren is gebruik gemaakt van het door het CBS ontwikkelde analyseprogramma TRIM (Trends and Indices for Monitoring data). TRIM is speciaal ontwikkeld voor analyse van grote natuurdatasets met missende waarnemingen. Het CBS stelt TRIM ter beschikking aan derden voor analyses en TRIM wordt wijd verbreid gebruikt. TRIM gebruikt de beschikbare dataset om ontbrekende waarnemingen bij te schatten. Doordat de beschikbare dataset ieder jaar groeit wordt de bijschatting steeds verder verfijnd. Deze verfijnde methode wordt bij trendberekening ook op voorgaande jaren toegepast. Hierdoor kunnen de indexen van voorgaande jaren bij herberekening geringe veranderingen t.o.v. eerdere analyses laten zien.

Score	1,01	Norm goud	$\geq 1,25$
Eenheid	Index	Norm groen	$\geq 1,0$ en $< 1,25$
Weging	40%	Norm oranje	$\geq 0,75$ en $< 1,0$
Richting	+	Norm rood	$< 0,75$

Bron Provincie Noord-Brabant, Jos van der Staaij

BENCHMARK

	Jaar	Index planten	Index vogels	Index landelijk gebied
Ronde 1	95/96	1	1	1
Ronde 2	97/98	1,08	1,01	1,04
Ronde 3	99/00	1,04	1,02	1,03
Ronde 4	01/02	0,95	0,99	0,97
Ronde 5	03/04	0,97	1,08	1,03
Ronde 6	05/06	0,89	1,24	1,07
Ronde 7	07/08	0,80	1,21	1,01

indicator 2 / SOORTENRIJKDOM HEIDE

OMSCHRIJVING INDICATOR

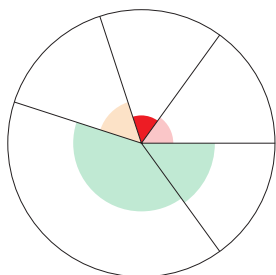
Indicator heide uit de index voor Grootse Natuur.

EIS

- De natuurlijke biodiversiteit moet worden behouden.

RELATIE EIS

De indicator voor heide is onderdeel van de monitor voor 'Grootse Natuur'. Deze Grootse Natuur omvat alle natuurgebieden in Brabant en is daarmee zeer divers. Per natuurgebied is een lijst met kenmerkende soorten benoemd. Bij het berekenen van de graadmeter heide is gebruik gemaakt van gegevens over vlinders, de levendbarende hagedis, planten en vogels. Gegevens zijn afkomstig van het vogelmeetnet provincie Noord-Brabant en SOVON; Planten: meetnet provincie Noord-Brabant, Vlinders: de Vlinderstichting, Reptielen: RAVON.

Score	0,64	Norm goud	≥ 1,25
Eenheid	Index	Norm groen	≥ 1,0 en < 1,25
Weging	50%	Norm oranje	≥ 0,75 en < 1,0
Richting	+	Norm rood	< 0,75

Bron Provincie Noord-Brabant, Jos van der Staaij

BENCHMARK

Index voor heide

	Jaar	Index planten	Index vogels	Index vlinders	Index reptielen	Index heide
Ronde 1	95/96	1	-	1	1	1
Ronde 2	97/98	1,11	1	1,04	0,42	0,90
Ronde 3	99/00	1,12	1,27	1,03	0,50	0,96
Ronde 4	01/02	0,97	1,08	0,97	0,41	0,85
Ronde 5	03/04	1,01	1,18	1,03	0,36	0,89
Ronde 6	05/06	1,02	1,23	1,07	0,36	0,71
Ronde 7	07/08	1,04	1,16	1,01	0,30	0,64

De daling van de index voor heide wordt vooral veroorzaakt door de slechte score voor vlinders en reptielen. Hoewel de vogel-index wat beter scoort is er een duidelijke verslechterende trend waarneembaar.

indicator 3 / **SOORTENRIJKDOM BOSSEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Indicator bossen uit de index voor Grootse Natuur.

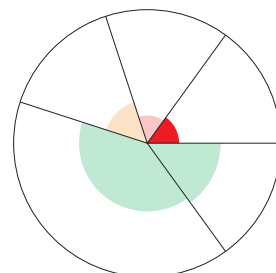
EIS

- De natuurlijke biodiversiteit moet worden behouden.

RELATIE EIS

Voor het berekenen van de graadmeter bossen is gebruik gemaakt van vlinder-, planten- en vogelgegevens. Gegevens zijn afkomstig van het vogelmeetnet provincie Noord-Brabant en SOVON; Planten: meetnet provincie Noord-Brabant, Vlinders: de Vlinderstichting, Reptielen: RAVON.

De indicator voor bossen laat een significante daling zien ten opzichte van 1995/1996 en scoort hiermee onacceptabel.

Score	0,73	Norm goud	≥ 1,25
Eenheid	Index	Norm groen	≥ 1,0 en < 1,25
Weging	15%	Norm oranje	≥ 0,75 en < 1,0
Richting	+	Norm rood	< 0,75

Bron Provincie Noord-Brabant, Jos van der Staaij

BENCHMARK

Index voor bossen

	Jaar	Index planten	Index vogels	Index vlinders	Index bossen
Ronde 1	95/96	1	-	1	1
Ronde 2	97/98	1,08	1	0,82	0,95
Ronde 3	99/00	1,14	1	0,87	0,96
Ronde 4	01/02	1,11	0,96	0,67	0,88
Ronde 5	03/04	1,13	0,87	0,83	0,94
Ronde 6	05/06	1,07	1,03	0,51	0,87
Ronde 7	07/08	1,02	0,70	0,48	0,73

Ook voor deze indicator valt de slechte vlinderscore op. In dit geval wordt deze echter niet gecompenseerd door een hogere vogelindex, want deze scoort voor deze indicator ook opvallend laag.

indicator 4 / **SOORTENRIJKDOM GRASLANDEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

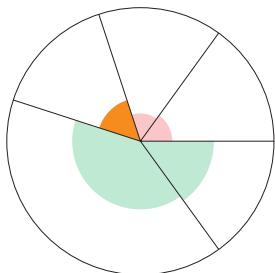
Indicator graslanden uit de provinciale index voor Grootse Natuur.

EIS

- De natuurlijke biodiversiteit moet worden behouden.

RELATIE EIS

Bij het berekenen van de graadmeter graslanden zijn vlinder-, vogel- en plantengegevens gebruikt. Gegevens zijn afkomstig van het vogelmeetnet provincie Noord-Brabant en SOVON; Planten: meetnet provincie Noord-Brabant, Vlinders: de Vlinderstichting, Reptielen: RAVON. Ook de indicator voor graslanden laat een verslechtering zien.

Score	0,83	Norm goud	$\geq 1,25$
Eenheid	Index	Norm groen	$\geq 1,0$ en $< 1,25$
Weging	15%	Norm oranje	$\geq 0,75$ en $< 1,0$
Richting	+	Norm rood	$< 0,75$

Bron Provincie Noord-Brabant, Jos van der Staaij

BENCHMARK

Index voor graslanden

	Jaar	Index planten	Index vogels	Index vlinders	Index graslanden
Ronde 1	95/96	1	1	1	1
Ronde 2	97/98	1,24	0,94	0,68	0,96
Ronde 3	99/00	1,19	1,02	0,93	1,05
Ronde 4	01/02	1,11	0,90	0,83	0,95
Ronde 5	03/04	1,21	1,05	0,91	1,06
Ronde 6	05/06	1,26	0,99	0,84	1,03
Ronde 7	07/08	1,21	0,66	0,50	0,83

OMSCHRIJVING INDICATOR

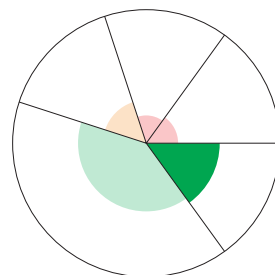
Beschikbaar oppervlak (aangekocht en ingericht) van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

EIS

- De natuur moet zoveel mogelijk in stand worden gehouden en waar mogelijk versterkt.

RELATIE EIS

De ecologische hoofdstructuur, EHS, is een netwerk van natuurgebieden. Het doel van de EHS is het vergroten van natuurgebieden en het aanbrengen van verbindingen tussen natuurgebieden. In grotere natuurgebieden is een meer diverse natuur mogelijk en door het maken van verbindingen kunnen soorten zich gemakkelijker verspreiden. De EHS in Brabant beslaat ongeveer 130.000 hectare, waarvan circa 110.000 hectare reeds bestaande natuur is. De gehanteerde cijfers voor de EHS hebben betrekking op de nog te realiseren 20.000 ha. Daarvan moet nog ongeveer 32% worden aangekocht (6.000ha) en daarna moet de aangekochte grond ook nog worden ingericht. Op dit moment is er 3250ha ook daadwerkelijk aangekocht en ingericht. Op dit moment is er dus $110.000 + 3250 = 113.250$ ha beschikbaar als natuur van de EHS en dit is 87%.

BENCHMARK			
Score	87%	Norm goud	95 - 100%
Eenheid	Percentage	Norm groen	85 en 95%
Weging	15%	Norm oranje	75 en 85%
Richting	+	Norm rood	< 75

De grondwaterkwaliteit kan worden bedreigd door vermisting, verzuring en de verspreiding van milieugevaarlijke stoffen zoals zware metalen en bestrijdingsmiddelen. Gemiddeld genomen is de kwaliteit van het grondwater de afgelopen jaren verbeterd. De grondwaterkwaliteit hangt echter samen met het gebiedstype en de hydrologische situatie ter plaatse en het gemiddelde kan soms daarom een vertekend beeld opleveren. Ook de diepte waarop de indicatoren worden gemeten zijn soms bepalend voor de score van een indicator. Voor de duurzaamheidbalans is uitgegaan van metingen van de grondwaterkwaliteit op ongeveer 10 meter diepte.

GRONDWATER

DE EISEN

- Het grondwater is schoon.
- Er mag niet meer grondwater worden onttrokken dan aangevuld kan worden.

TOELICHTING

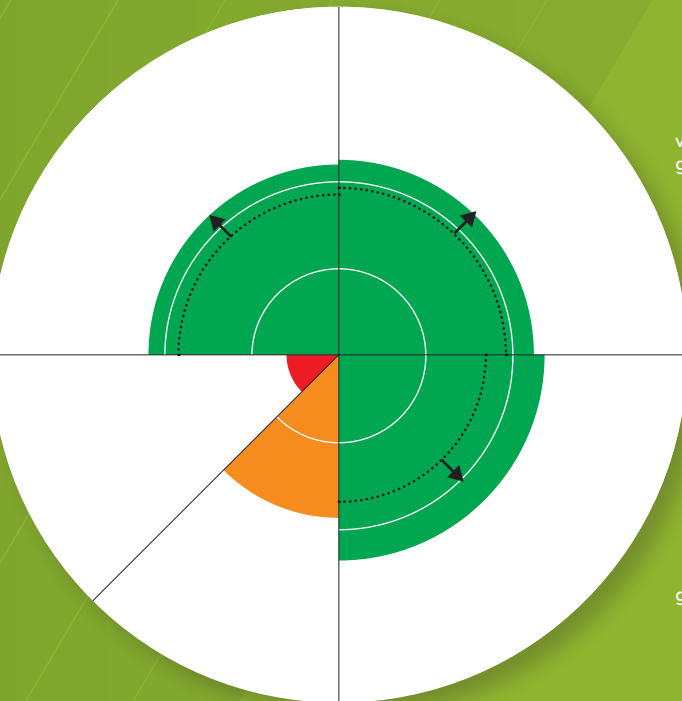
De geleidelijke afname van het mestgebruik sinds de jaren negentig, gecombineerd met een afname van de zure depositie leidt op deze diepte inmiddels tot een verbetering van de grondwaterkwaliteit. Als men echter nog dieper gaat meten (25 m) dan ziet men een verslechtering omdat de erfenis uit het verleden op die diepte nu langzaam begint door te dringen. Voor de indicator zware metalen is een aangescherpte norm van kracht geworden en daarom scoort deze indicator slechter dan vier jaar geleden. Ook deze indicator laat echter op 10 meter diepte een dalende trend zien.

vermesting
in grondwater

verzuring
grondwater

verontreiniging
zware metalen

grondwateronttrekkingen

verontreiniging
bestrijdingsmiddelen

indicator 1 / **VERZURING GRONDWATER**

OMSCHRIJVING INDICATOR

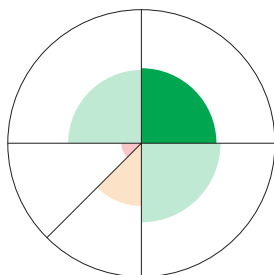
Het percentage overschrijdingen van de pH (norm = 5).

EIS

- Het grondwater is schoon.

RELATIE EIS

De mate van verzuring wordt bepaald aan de hand van de gemeten pH. De zuurgraad van het grondwater heeft ook nog op andere indicatoren invloed. Over het algemeen geldt dat bijvoorbeeld onder zure omstandigheden zware metalen mobiel kunnen worden. De pH-afhankelijkheid verschilt echter per metaal. De indicator is het aantal meetpunten waar de pH de norm overschrijdt. Het aantal overschrijdingen staat samengevat in de onderstaande tabel.

Score	16%	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	≥ 5 en <20%
Weging	25%	Norm oranje	≥ 20 en <50%
Richting	+	Norm rood	≥ 50%

Bronnen * TNO rapport NITG 04-206-B "Kwaliteit van het grondwater in de Provincie Noord-Brabant, Toestand 2003 en trends 1992-2003" en meetgegevens 2003 van Provinciaal Meetnet Grondwaterkwaliteit. ** Meetgegevens Provinciaal Meetnet Grondwaterkwaliteit. *** De kwaliteit van het grondwater in de provincie Noord-Brabant; rapportage over de toestand in 2007 en trends in de periode 1995/2007, Provincie Noord-Brabant en Arcadis 5 oktober 2009.

BENCHMARK

Normoverschrijdingen van pH waarde in grondwater

	1995** (N=110)	2000** (N=44)	2003* (N=110)	2007*** (N=115)
aantal overschrijdingen pH-lab (norm=5)	31	15	24	18
percentage normoverschrijdingen pH-lab	28%	34%	22%	16%

De aanwezige trends hangen samen met het gebiedstype en de hydrologische situatie ter plaatse. In de natuurlijke gebiedstypen is er een licht dalende trend van de pH te vinden.

OMSCHRIJVING INDICATOR

Het percentage meetpunten van het PMG waar de concentratie van Cadmium, Nikkel of Zink een overschrijding laat zien.

EIS

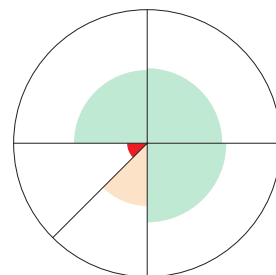
- Het grondwater is schoon.

RELATIE EIS

De indicator zware metalen is samengesteld uit de drie metalen cadmium, nikkel en zink. De indicator is het aantal meetpunten uit het Provinciale Meetnet Grondwater (PMG) waar één of meer van deze metalen de norm overschrijdt. Het aantal overschrijdingen staat samengevat in de onderstaande tabel voor verschillende gebiedstypen.

Score	70%	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	≥ 5 en <20%
Weging	12,5%	Norm oranje	≥ 20 en <50%
Richting	-	Norm rood	≥ 50%

Bron De kwaliteit van het grondwater in de provincie Noord-Brabant, rapportage over de toestand in 2007 en trends in de periode 1995/2007, Provincie Noord-Brabant en Arcadis, oktober 2009.

BENCHMARK

Normoverschrijdingen voor zware metalen in grondwater

	Norm	Meetpunten	
		114	
Cadmium, Cd	0,06 µg/l	65	
Zink, Zn	24 µg/l	82	
Nikkel, Ni	2,1 µg/l	66	
Zn of Ni, of Cd		80	70%

Er is in de meetronde met andere (strengere) overschrijdingsnormen gewerkt als in de vorige balans. Dit zorgt ervoor dat er een veel hoger percentage overschrijdingen wordt gevonden en dit maakt de cijfers onvergelykbaar. Uit de meetgegevens is geen duidelijke trend af te leiden. Op 80 van de 114 meetpunten ligt de concentratie van of Cadmium, of Zink of Nikkel boven de toegestane normen. Dit geeft een percentage van 70%.

indicator 3 / VERMESTING IN GRONDWATER

OMSCHRIJVING INDICATOR

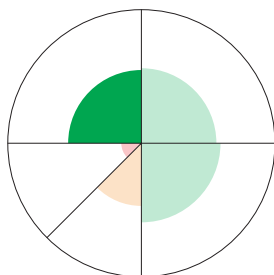
De mate van vermisting wordt bepaald aan de hand van de gehalten nitraat en fosfaat in het grondwater.

EIS

- Het grondwater is schoon.

RELATIE EIS

De indicator is het aantal meetpunten waar voor nitraat en/of fosfaat de norm wordt overschreden. Het aantal overschrijdingen staat samengevat in de onderstaande tabel.

Score	17%	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	≥ 5 en <20%
Weging	25%	Norm oranje	≥ 20 en <50%
Richting	-	Norm rood	≥ 50%

Bron * TNO rapport NITG 04-206-B "Kwaliteit van het grondwater in de Provincie Noord-Brabant, Toestand 2003 en trends 1992-2003" en meetgegevens 2003 van het Provinciaal Meetnet Grondwaterkwaliteit. ** Bron: Meetgegevens Provinciaal Meetnet Grondwaterkwaliteit. *** De kwaliteit van het grondwater in de provincie Noord-Brabant; rapportage over de toestand in 2007 en trends in de periode 1995/2007, Provincie Noord-Brabant en Arcadis 5 oktober 2009.

BENCHMARK

Normoverschrijdingen voor vermisting in grondwater				
	1995** (N=110)	2000** (N=44)	2003* (N=110)	2007*** (N=115)
Aantal normoverschrijdingen nitraat (norm=50mg/l)	5	5	20	17
Aantal normoverschrijdingen fosfaat (norm=1,23mg/l)	1	0	6	3
Aantal normoverschrijdingen nitraat en/of fosfaat	6	5	26	20
Percentage overschrijdingen nitraat en/of fosfaat	5%	11%	24%	17%

De trendgegevens laten zien dat het aantal meetpunten met overschrijdingen van fosfaten in de loop der jaren afneemt. Voor nitraten kan een dergelijke trend echter niet (statistisch) worden vastgesteld.

OMSCHRIJVING INDICATOR

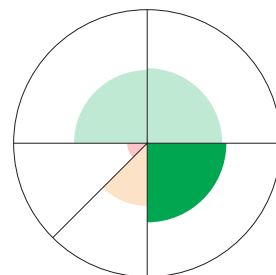
De indicator voor grondwaterkwantiteit is de totale (netto) jaarlijkse onttrokken hoeveelheid water ten opzichte van het referentiejaar (index).

EIS

- De onttrekking van grondwater mag de natuurlijke capaciteit voor aanvulling niet overschrijden.

RELATIE EIS

De provincie Noord-Brabant houdt een register bij van grondwateronttrekkingen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in drie categorieën: beregening, bronbemalingen en industriële onttrekkingen (inclusief drinkwater). Ten aanzien van onttrekkingen hanteert de Provincie een stand-still principe. Het referentiejaar is 1987. In de onderstaande tabel staan de onttrekkinggegevens weergegeven.

Score	96,3	Norm goud	< 90
Eenheid	Index	Norm groen	≥ 90 en <100
Weging	25%	Norm oranje	≥ 100 en < 110
Richting	-	Norm rood	≥ 110
Bron Register van onttrekkingen Provincie Noord-Brabant			

BENCHMARK

Onttrekkingen van grondwater (in m³)

	1987	2000	2001	2002
Beregening				
<i>Onttrekking</i>	16,800	19,122,286	38,651,150	19,161,427
Bronbemaling				
<i>Onttrekking</i>	6,870,038	29,182,608	31,690,526	27,652,667
<i>Infiltratie</i>	0	5,482,786	6,007,503	6,165,056
Netto Onttrekking	6,870,038	23,699,822	25,683,023	21,487,611
Industrie				
<i>Onttrekking</i>	282,711,300	251,234,829	249,435,149	2
<i>Infiltratie</i>	0	294,785	329,999	47,761,262
Netto Onttrekking	282,711,300	250,940,044	249,105,150	381,733
Totaal	289,598,138	293,762,152	313,439,323	288,028,567
Index**	100.0	101.4	108.2	99.5

BENCHMARK

Onttrekkingen van grondwater (in m³)

	2003	2004	2005	2009
Beregening				
<i>Onttrekking</i>	67,902,168	24,328,437	30,560,446	37,230,172
Bronbemaling				
<i>Onttrekking</i>	30,503,615	30,565,360	38,852,501	24,683,487
<i>Infiltratie</i>	6,182,535	8,769,088	15,029,075	5,481,255
Netto Onttrekking	24,321,080	21,796,272	23,823,426	19,202,232
Bronbemaling				
<i>Onttrekking</i>	250,246,405	242,360,651	244,794,967	247,598,314
<i>Infiltratie</i>	464,506	464,506	619,101	251,549,40
Netto Onttrekking	249,781,899	241,896,145	244,175,866	222,443,374
Totaal	342,005,147	288,020,854	298,559,738	278,875,778
Index**	118.1	99.5	103.1	96.3

Een vergelijking van de verschillende jaren laat zien dat de totale onttrokken hoeveelheden – mede door een toename van retourbemalingen – relatief constant zijn. Grote variatie treedt op in de categorie beregening. Dit zijn ondiepe onttrekkingen die in droge perioden plaatsvinden. De effecten op de waterhuishouding en daarvan afhankelijke functies (zoals natuur) zijn groot.

indicator 5 / **VERONTREINIGING
BESTRIJDINGSMIDDELEN**

OMSCHRIJVING INDICATOR

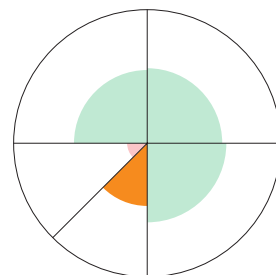
De indicator voor bestrijdingsmiddelen betreft het aantal meetpunten waar één of meer stoffen boven de detectielimiet zijn aangetroffen. In de onderstaande tabel zijn deze overschrijdingen weergegeven.

EIS

- Het grondwater is schoon.

RELATIE EIS

De Provincie Noord-Brabant voert samen met de Brabantse Waterschappen en Brabant Water periodiek een brede screening bestrijdingsmiddelen uit op vaste meetpunten in het oppervlaktewater en het grondwater. De eerste screening dateert uit 2000. De tweede screening – de dataset waarop de balans 2006 is gebaseerd – heeft als meetjaar 2003. In het rapport uit 2000 zijn alleen gegevens van het oppervlaktewater opgenomen. In 2003 zijn hieraan tevens meetpunten in het grondwater toegevoegd.

Score	23,5%	Norm goud	< 5%
Eenheid	Percentage	Norm groen	≥ 5 en <20%
Weging	12,5%	Norm oranje	≥ 20 en <50%
Richting	-	Norm rood	≥ 50%

Bron Brede screening bestrijdingsmiddelen 2003, CLM Onderzoek en Advies

BENCHMARK

Overzicht aanwezigheid van bestrijdingsmiddelen in oppervlaktewater

	2003*	2000
Aantal meetpunten waar bestrijdingsmiddelen zijn aangetroffen; Provinciaal Meetnet (n=59)	29	Geen data
Aantal meetpunten waar bestrijdingsmiddelen zijn aangetroffen; meetnet Brabant Water (n=28)	14	Geen data
Totaal aantal meetpunten waar bestrijdingsmiddelen zijn aangetroffen	43	Geen data
Percentage meetpunten waar bestrijdingsmiddelen zijn aangetroffen	49%	Geen data

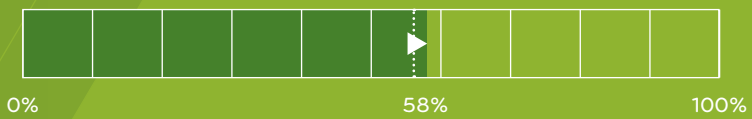
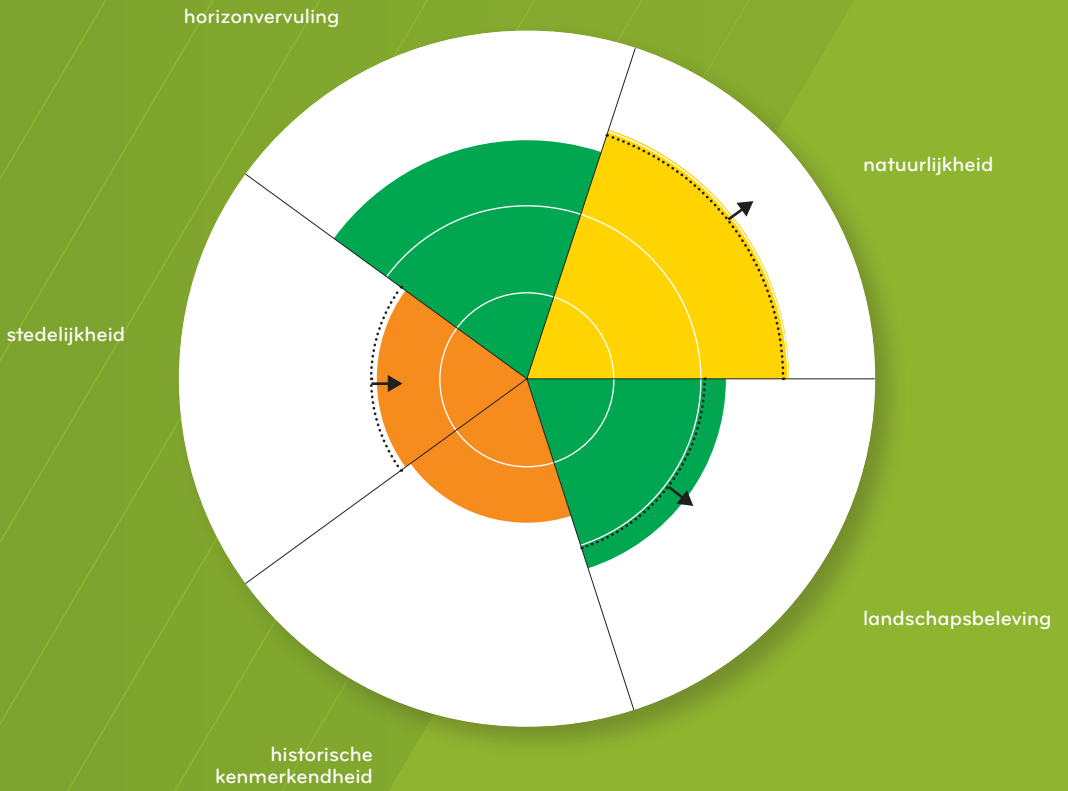
De voorraad Landschap wordt binnen het ecologisch kapitaal beperkt gedefinieerd. Landschap heeft hier slechts betrekking op de beleving van agrarische landschapstypen. Het betreft de kwaliteit van gebieden die gebaseerd is op de bebouwingskenmerken, de structurering door groene elementen en de cultuurhistorische identiteit.

DE EISEN

- De identiteit van het (Brabantse) landschap moet worden behouden en versterkt.

TOELICHTING

Indicatoren en weging van de voorraad Landschap zijn gebaseerd op de indicatoren van de belevingsGIS van Alterra. Een uitgebreide verantwoording van de opbouw van de belevingsGIS is te vinden in het Alterra rapport van Janneke Roos-Klein Lankhorst (et al.) 2005: BelevingsGIS versie2; Waardering van het Nederlandse landschap door de bevolking op kaart. In de belevingsGIS wordt geprobeerd om kenmerken van het landschap – waarvan uit eerder onderzoek is vastgesteld dat ze invloed hebben op de waardering van het landschap – af te leiden uit digitale bestanden, om deze vervolgens te kunnen vertalen naar waarderingsskaarten per kenmerk (indicator) en een gecombineerde belevingskaart. De belevingsGIS is opgebouwd uit zes indicatoren, waarvan er vier zijn opgenomen in de duurzaamheidbalans. Twee indicatoren leveren een positieve bijdrage aan de beleving van landschap: natuurlijkheid en cultuurhistorische kenmerken en twee indicatoren bevatten negatieve elementen: horizonvervuiling en stedelijke uitstraling. Op verzoek van Telos heeft Alterra de uitkomsten van de belevingsGIS nogmaals uitgewerkt naar het provinciale niveau. Belangrijk is om te vermelden dat we door gebruik te maken van de belevingsGIS automatisch de aanname doen dat de gemiddelde Nederlander qua landschapswaardering niet te veel afwijkt van de gemiddelde Brabander. Voor de indicator Historische kenmerkendheid waren er echter geen nieuwe bestanden aanwezig.

indicator 1 / **HORIZONVERVUILING**

OMSCHRIJVING INDICATOR

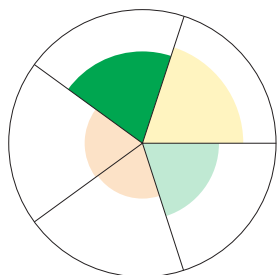
De indicator horizonvervuiling modelleert de negatieve waarde-
ring door Nederlanders van storende elementen in het landschap.
Tot de horizonvervuiling wordt gerekend hoge elementen hoog-
bouw, hoogspanningsmasten en energiemolens.

EIS

- De identiteit van de Brabantse landschappen moet worden behouden en versterkt.

RELATIE EIS

Iedere indicator krijgt een waarde tussen 0 en 4 in de belevings-
GIS. De categorieën voor horizonvervuiling zijn als volgt opge-
bouwd:

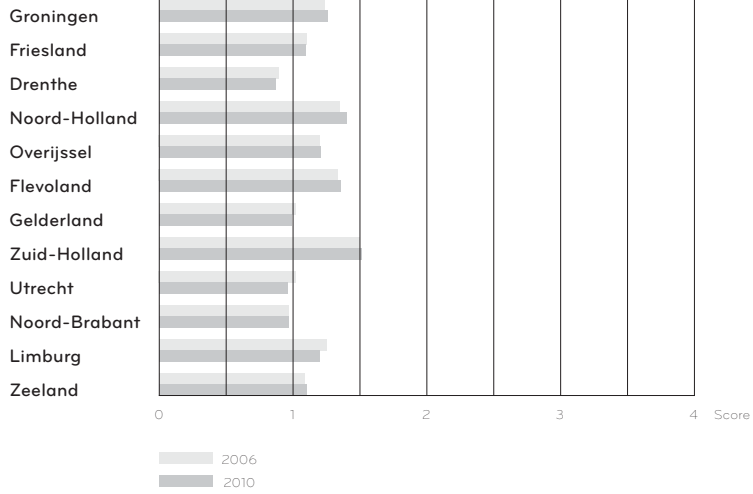
0	geen hoogbouw, electriciteitsmasten en/of energiemolens weinig zichtbaar of alleen windmolens aanwezig
2	vrij weinig zichtbaar of electriciteitsmasten/hoogbouw op 1 a 2,5 km afstand
3	electriciteitsmasten zichtbaar binnen 1 km
4	hoogbouw zichtbaar binnen 1 km

Noord-Brabant laat geen verandering zien op het thema horizon-
vervuiling. Nog steeds scoort het, na Drenthe, het beste van alle
provincies op het thema horizonvervuiling. Deze score kan deels
verklaard worden uit het semi-open landschapstype van Brabant
waardoor hoogspanningleidingen en andere storende hoge
elementen alweer snel aan het zicht onttrokken zijn.

Score	0,967	Norm goud	< 0,9
Eenheid	schaal van 0 t/m 4	Norm groen	≥ 0,9 en < 1,2
Weging	20%	Norm oranje	≥ 1,2 en < 1,5
Richting	-	Norm rood	≥ 1,5 tot 4

Bron BelevingsGIS, Alterra 2005

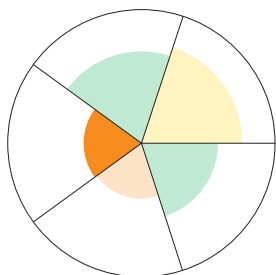
BENCHMARK

indicator 2 / **STEDELIJKHEID**

OMSCHRIJVING INDICATOR

De indicator stedelijkheid modelleert de negatieve waardering door Nederlanders van (te veel) bebouwing in het landschap in het landelijk gebied. De indicator voor stedelijkheid wordt afgeleid van het oppervlaktepercentage (per gridcel) aan stedelijke bebouwing en kassen.

EIS

- De identiteit van de Brabantse landschappen moet worden behouden en versterkt.

RELATIE EIS

Indicatoren en weging van de voorraad Landschap zijn gebaseerd op de indicatoren van de belevingsGIS van Alterra. Iedere indicator krijgt een waarde tussen 0 en 4 in de belevingsGIS. De categorieën voor stedelijkheid zijn als volgt opgebouwd:

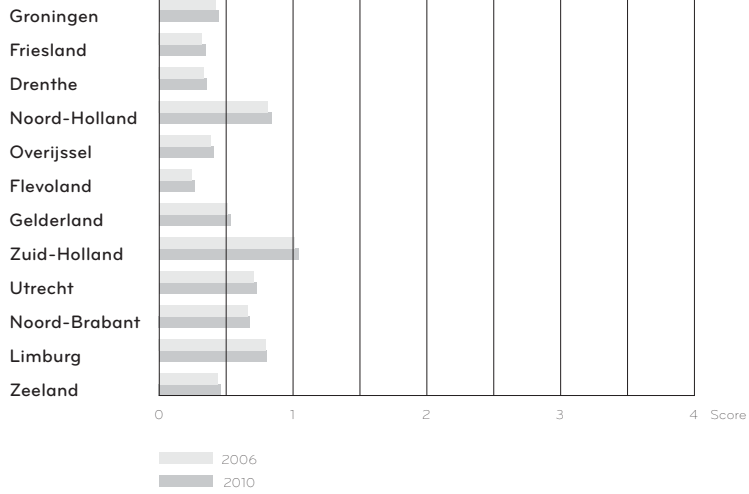
0	niet stedelijk
1	weinig stedelijk
2	vrij stedelijk
3	stedelijk
4	zeer stedelijk

De scores voor deze indicator lopen redelijk uiteen met Flevoland als laagste en Zuid-Holland met de hoogste score. De score voor Brabant is een klein beetje verslechterd. Brabant scoort hoger dan het gemiddelde op deze indicator en valt daarmee in de categorie 'zorgelijk'.

Score	0,6799	Norm goud	< 0,3
Eenheid	schaal van 0 t/m 4	Norm groen	≥ 0,3 en < 0,6
Weging	20%	Norm oranje	≥ 0,6 en < 0,9
Richting	-	Norm rood	≥ 0,9 tot 4

Bron BelevingsGIS, Alterra 2005

BENCHMARK

indicator 3 / **NATUURLIJKHEID**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Met de indicator natuurlijkheid wordt de waardering van het Nederlandse landschap gemodelleerd. De aanname hierbij is: hoe natuurlijker, hoe aantrekkelijker.

EIS

- De identiteit van de Brabantse landschappen moet worden behouden en versterkt.

RELATIE EIS

Indicatoren en weging van de voorraad Landschap zijn gebaseerd op de indicatoren van de belevingsGIS van Alterra. De indicator natuurlijkheid wordt bepaald door de oppervlakte per gridcel aan natuurlijke vegetaties (inclusief bos) het belangrijkste criterium, waarbij ook lijnvormige beplantingen zijn meegeteld. Ook de dominante aanwezigheid van grasland is in de berekening meegenomen en dit leidt tot de volgende indeling:

0	geen natuur: <0,1% natuur en < 50% grasland
1	weinig natuur: 0,1 – 5% natuur, of < 0,1% natuur met > 50% grasland
2	vrij weinig natuur: 5-10% natuur en <50% grasland, of 0,1-5% natuur met > 50% grasland
3	veel natuur: 10-50% natuur
4	zeer veel natuur: > 50% natuur

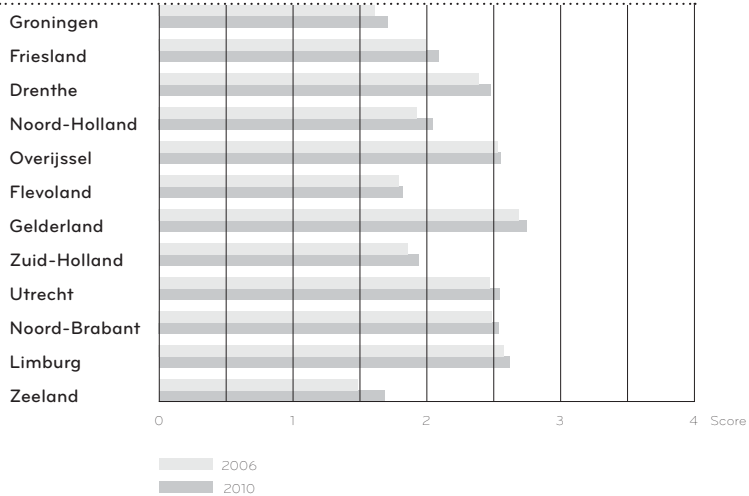
Bij aanwezigheid van natuurlijk water (beken, rivieren, plassen, meren en zee) wordt er bij de categorieën 0 t/m 3 een punt opgeteld.

Brabant zit in de top 5 wat betreft de natuurlijkheid van het landschap. Daarmee scoort het beter dan het landelijke gemiddelde. Het landelijk gemiddelde is als uitgangspunt genomen voor de normering.

Score	2,5392	Norm goud	≥ 2 tot 4
Eenheid	Schaal van 0 t/m 4	Norm groen	> 2 en < 2,5
Weging	20%	Norm oranje	≥ 1,5 en < 2,0
Richting	+	Norm rood	< 1,5

Bron BelevingsGIS, Alterra 2005

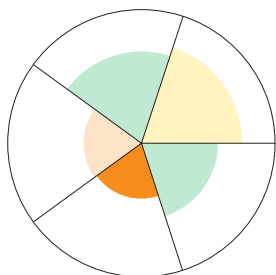
BENCHMARK

indicator 4 / **HISTORISCHE KENMERKENDHEID**

OMSCHRIJVING INDICATOR

Met de indicator historische kenmerkendheid wordt een deel van de waardering van het landschap gemodelleerd dat te maken heeft met de ontstaansgeschiedenis of herkenbaarheid van een gebied.

EIS

- De identiteit van de Brabantse landschappen moet worden behouden en versterkt.

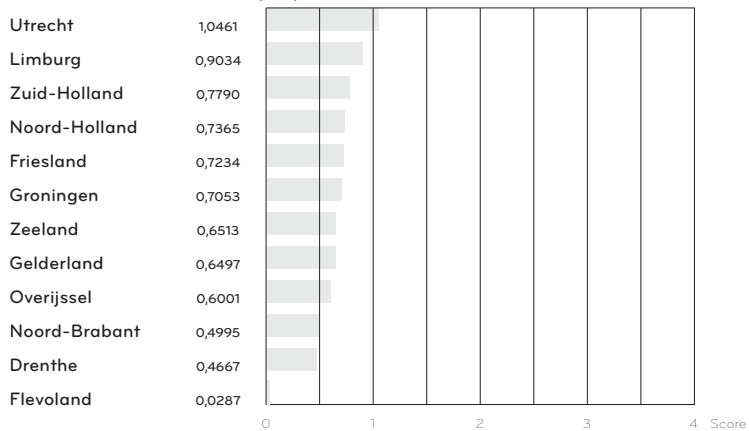
RELATIE EIS

In de BelevingsGIS is een historische ingang gekozen in de vorm van cultuurhistorische monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten. De indicator historische kenmerkendheid is niet opnieuw berekend. Echter, aangezien de overige indicatoren voor het thema landschap ook weinig tot geen veranderingen laten zien, volstaan we hier om nogmaals dezelfde getallen van de balans 2006 te gebruiken.

Score	0,5	Norm goud	≥ 0,9 tot 4
Eenheid	schaal van 0 t/m 4	Norm groen	≥ 0,6 en < 0,9
Weging	20%	Norm oranje	≥ 0,3 en < 0,9
Richting	+	Norm rood	< 0,3
Bron BelevingsGIS, Alterra 2005			

BENCHMARK

Historische kenmerkendheid per provincie

indicator 5 / **LANDSCHAPSBELEVING**

OMSCHRIJVING INDICATOR

De waardering die mensen geven aan het landschap, uitgedrukt in een rapportcijfer.

EIS

- Het landschap wordt hoog gewaardeerd door de Brabanders.

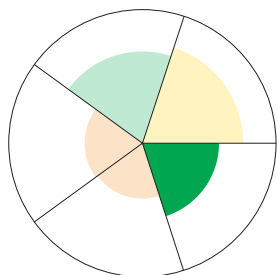
RELATIE EIS

Via het BrabantPanel van het PON is aan Brabanders de vraag voorgelegd.

"Hoe waardeert u de omgeving waarin u woont?"

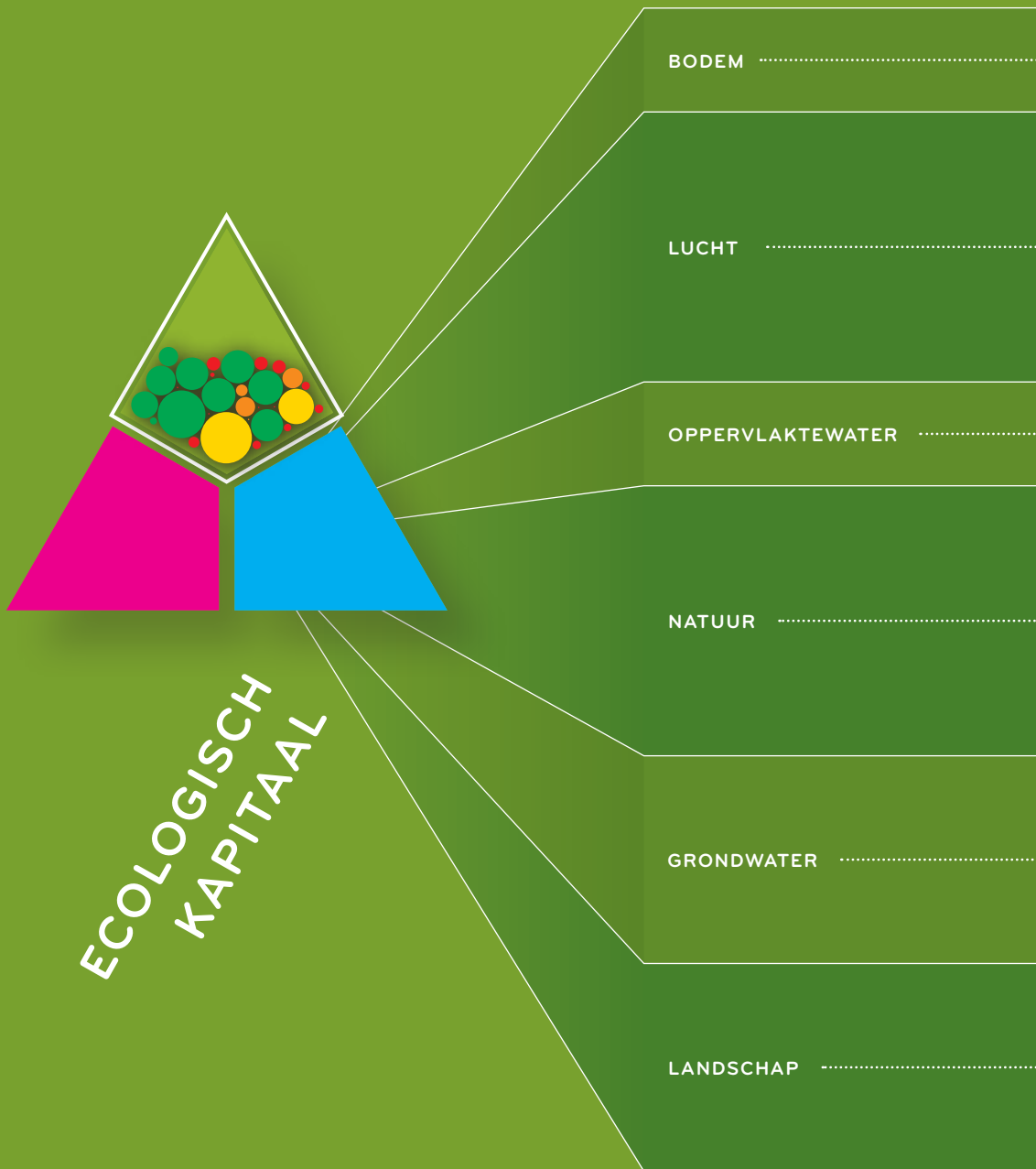
Daarbij gaat het nadrukkelijk niet om uw eigen buurt, maar om de ruimere omgeving (stad, dorp en het direct aangrenzende buitengebied). Geef uw waardering in een rapportcijfer weer waarbij het cijfer 1 staat voor de laagste waardering, het cijfer 10 voor: Het landschap".

In totaal 1045 mensen gaven een rapportcijfer van 1 t/m 10. Het gemiddelde rapportcijfer was 7,6 en dit is een stijging ten opzichte van vier jaar geleden toen dezelfde vraag werd gesteld en het gemiddelde 7,1 bedroeg.

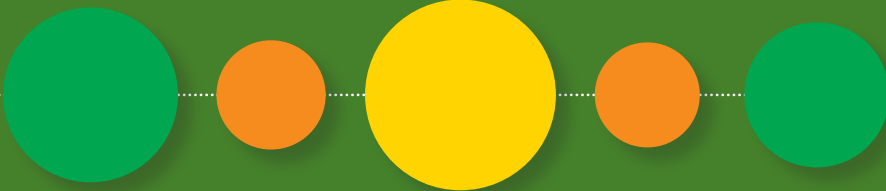
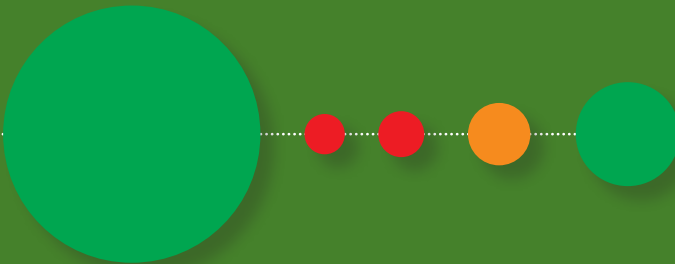
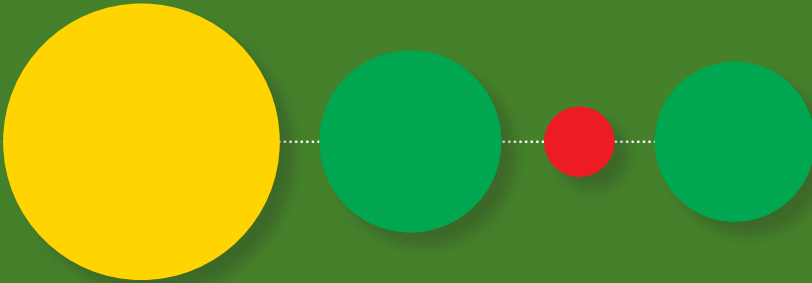

Score	7,6	Norm goud	< 9 tot 10
Eenheid	schaal van 0 t/m 4	Norm groen	≥ 7 en < 9
Weging	20%	Norm oranje	≥ 5,5 en < 7
Richting	+	Norm rood	≥ 5,5

Bron BelevingsGIS, Alterra 2005

CONCLUSIE

Conclusies

Duurzaamheidbalans 2010

In deze conclusie willen we allereerst per kapitaal de belangrijkste ontwikkelingen ten opzichte van 2006 de revue laten passeren. Daarna behandelen we de ontwikkeling van de kapitalen in hun samenhang. Tenslotte beschouwen we de ontwikkelingen vanuit het langere termijnperspectief van 2002-2010: welke robuuste ontwikkelingen tekenen zich af?

Het ecologisch kapitaal

Het ecologisch kapitaal laat een gemengd beeld zien: de voorraden Lucht en Grondwater zijn verbeterd, maar daar staat tegenover dat de voorraad Natuur significant slechter is geworden. Bodem en Oppervlaktewater scoren traditioneel slecht, grotendeels een erfenis uit het verleden. Ze laten weinig verandering zien ten opzichte van eerdere balansen. Door een interne verschuiving in de balans van de positie van de voorraad Grondstoffen (van het ecologisch kapitaal naar het economisch kapitaal), scoort het ecologisch kapitaal als geheel lager dan in voorgaande balansen. Als er voor deze verschuiving wordt gecorrigeerd, dan laat het ecologisch kapitaal een lichte stijging zien.

De indicatoren voor de voorraad Natuur laten een sterke daling zien voor de kwaliteit van bos, heide en grasland. Dit wordt vooral veroorzaakt door een aantal slechte jaren voor de vlinderstand, waardoor de scores extra worden gedrukt. De daling geeft echter uiting aan een algemene en langjarige trend die ook in andere soorten is terug te vinden. Om deze zorgelijke trend een halt toe te roepen is het van belang dat natuurgebieden enerzijds differentiëren wat betreft hun biotoop, maar anderzijds met elkaar verbonden zijn. Het aankopen en inrichten van nieuwe natuur voor de ecologische hoofdstructuur (EHS) blijft daarom van belang.

De voorraad Lucht toont een duidelijke verbetering op alle indicatoren: smogdagen, fijnstof en stikstofoxiden laten een langjarige dalende trend zien. Zelfs het broeikas-effect, gemeten in emissie van koolstofdioxide, is enigszins gedaald. De gegevens voor deze indicator stammen nog van voor de economische crisis en de lichte verbetering, na een jarenlange verslechtering, zou dus op een keerpunt kunnen wijzen. Het is echter nog veel te vroeg om hierover definitieve uitspraken te kunnen doen.

De voorraad Oppervlaktewater bevat een aantal nieuwe indicatoren die rechtstreeks zijn afgeleid uit de nieuwe kaderrichtlijn water. Met de introductie daarvan is de monitoring door de waterschappen stevig veranderd. Daardoor is het onmogelijk geworden om een trend in deze indicatoren vast te stellen. De slechte score van de voorraad Oppervlaktewater is echter niet veranderd. Ook in de voorgaande duurzaamheidbalansen van 2006 en 2002 scoorden de meeste indicatoren voor de kwaliteit van het oppervlaktewater al slecht.

De voorraad Grondwater laat een veel positiever beeld zien dan in de vorige balans. Deze verbetering kan worden toegeschreven aan de geleidelijke afname van het mestgebruik sinds de jaren negentig, gecombineerd met een afname van de zure depositie. Het beleid heeft hier dus wel degelijk zijn effect gehad. Toch moeten er ook nog wel enkele kanttekeningen worden geplaatst. Ten eerste: de grondwaterkwaliteit hangt samen met het gebiedstype en de hydrologische situatie ter plaatse en het gemiddelde kan daarom soms een vertekend beeld opleveren. In de vorige balans scoorden de indicatoren voor grondwater oranje, maar wel op het randje van oranje en groen. Dat is nu weer zo, alleen vallen de waarden nu de andere kant op: alle indicatoren scoren nu net groen. Ten tweede is in sommige gevallen de diepte waarop de indicatoren worden gemeten bepalend voor het beeld. Voor de duurzaamheidsbalans is uitgegaan van metingen van de grondwaterkwaliteit op ongeveer 10 meter diepte; de diepte waar het effect van het beleid als eerste zichtbaar wordt. Als we dieper gaan meten (25 m) zien we nog steeds een verslechtering; de erfenis van de intensieve landbouw begint nu pas op die diepte langzaam door te dringen.

Het economisch kapitaal

Ook het economische kapitaal laat een gemengd, voor een deel door de economische laagconjunctuur beïnvloed, beeld zien. De voorraad Energie, Grondstoffen en Hulpstoffen ontwikkelt zich positief, ook al is hier nog een lange weg te

gaan. Ook de voorraad Arbeid beweegt in de goede richting, maar daarbij speelt een rol dat de gegevens voor een deel betrekking hebben op de situatie van net voor de economische crisis. Het beeld is daarmee te rooskleurig. De gevolgen van de crisis zijn wel al verdisconteerd in een aantal andere ontwikkelingen, zoals het achterblijven van vernieuwingen in bedrijfsprocessen, de introductie van nieuwe producten, het vertrouwen in de economie en de investeringen en rendementen. Daar staat tegenover dat andere indicatoren die iets zeggen over de ontwikkeling van de kenniseconomie, zoals het aantal starters, de omvang van de creatieve sector, de R&D intensiteit, het aandeel hoger opgeleiden, de omzet van de industrie uit innovaties en de omvang van de high en medium tech werkgelegenheid de goede kant op bewegen, ondanks de crisis. Het beleid ten aanzien van de herstructurering van de Brabantse bedrijventerreinen werpt zijn vruchten af. De kantorenmarkt ontwikkelt zich problematisch.

De voorraad Arbeid is licht verbeterd. Zo is er sprake van een verbetering van de benutting van het arbeidspotentieel van vrouwen, allochtonen en 'ouderen' (55-65). Daar moet echter, nogmaals, bij worden vermeld dat dit cijfers betreft van net voor de economische crisis. Los daarvan is er sprake van een verslechtering van de indicatoren voor ontgroening en vergrijzing (meer grijs, minder groen), moeilijk vervulbare vacatures en arbeidsongeschiktheid. In zijn volle omvang is sprake van een arbeidsmarkt die op langere termijn onder druk komt te staan door kwalitatieve en kwantitatieve krapte.

De voorraad Kapitaal blijft constant, maar scoort in absolute zin slecht. Hier speelt de economische crisis een grote rol: de data zijn van daarna. De introductie van een nieuwe meetmethode door de Kamer van Koophandel bemoeilijkt echter een vergelijking in de tijd. Nationaal zien we een negatieve investeringstrend; veel maakindustrie verhuist naar Oost-Europa en Azië. Het vertrouwen in de economie is onacceptabel laag.

De voorraad Kennis is licht verslechterd. Met name de vernieuwing in bedrijven scoort slechter. Dit betreft recente cijfers, dus met inbegrip van de invloed van de economische crisis. Verder laten de resultaten een relatief minder groot aandeel high tech starters in Brabant zien in relatie tot het totaal aantal starters. Dat mag een opvallend gegeven heten gezien de inzet van Brabant op 'Brainport Eindhoven'. Er is een lichte stijging van de werkgelegenheid waarneembaar in de creatieve industrie en de R&D investeringen nemen toe (met name door investeringen van bedrijven die zo'n 90% van de R&D invullen).

De voorraad Energie, Grond- en Hulpstoffen is licht verbeterd. Brabant begint de transitie naar een duurzamere energiehuishouding te maken, zij het schoorvoetend. Er is sprake van een toename in de productie van wind-energie (extra windturbines) en zonne-energie en van een toename in het hergebruik van energie door bedrijven. Daarnaast neemt het totale energiegebruik van huishoudens af. Absoluut gezien scoort deze voorraad echter nog steeds slecht. Brabant heeft de komende decennia nog een forse opgave voor de boeg. Een lange termijn vergelijking voor deze cijfers is vaak lastig, omdat er indicatoren worden gehanteerd (zoals op het vlak van zonne-energie, biomassa, etc.) waarvan uit het verleden geen gegevens beschikbaar zijn.

De voorraad Ruimtelijke Vestigingsvoorwaarden is sterk verbeterd. Deze verbetering is in eerste instantie te herleiden tot de verminderde problematiek van de verouderde bedrijventerreinen. De situatie van de bedrijventerreinen is opnieuw bekeken door Royal Haskoning en is minder ernstig bevonden dan voorheen is ingeschat. Daarnaast is er echter ook sprake van een beleids-effect. Het herstructureringsbeleid werpt zijn vruchten af. Het 'kantoren' dossier is zorgelijk te noemen. We zien een laag aandeel nieuwbouwkantoren en daarnaast tevens een grote leegstand van kantoren. De bereikbaarheidsopgaven zijn in deze balans losgekoppeld van de voorraad Ruimtelijke Vestigingsvoorwaarden.

De voorraad Economische Structuur is licht vooruit gegaan. Er zijn meer starters (met procentueel gezien dus minder high tech starters) en er is meer omzet uit innovaties door de industrie. Daarnaast is de high- en medium tech werkgelegenheid toegenomen. Opvallend is de lage en dalende omzet van de dienstensector uit innovaties. Deze economie profiteert dus onvoldoende van de vernieuwing in Brabant, of is daar onvoldoende bij betrokken.

De voorraad Infrastructuur/bereikbaarheid geeft iets betere resultaten ten opzichte van de vorige meting. Met name het goederenvervoer over spoor en water (dus: niet over de weg) laat een positief beeld zien. Verder is er een verbetering waarneembaar in de fileproblematiek, zowel op de provinciale- als de rijkswegen. De grootschalige investeringen in de weginfrastructuur lijken tot positieve effecten te leiden. We zien matige resultaten voor het openbaar vervoer (modal split).

Het sociaal-cultureel kapitaal

Het sociaal-cultureel kapitaal laat over de volle breedte een relatieve verslechtering zien ten opzichte van vorige jaren. Er is veel onvrede bij burgers, iets wat terugkomt in alle voorraden maar met name in de voorraden Woonomgeving en Sociale Participatie. Daarnaast laat ook de politieke participatie en de actieve cultuurdeelname een slechtere score zien. In zijn algemeenheid geldt dat burgers meer participeren in activiteiten 'voor zichzelf' (lidmaatschap verenigingen, sportbeoefening) maar afhaken bij activiteiten 'voor anderen' (vrijwilligerswerk, actief lidmaatschap maatschappelijk middenveld). Deze tendens van een inzet voor het eigen welzijn zet zich door in de voorraden Gezondheid en Onderwijs: beide laten een positieve ontwikkeling zien.

De voorraad Sociale Participatie vertoont een verslechtering. Met name het contact met andere etniciteiten, de daling van het aantal vrijwilligers en de teruggang in het actieve lidmaatschap van het 'maatschappelijk middenveld' zijn hier debet aan. Deze laatste ontwikkelingen tekenen zich overigens ook nationaal af. Brabant vormt hierop geen uitzondering.

Ook de voorraad Economische en Politieke Participatie vertoont een (lichte) verslechtering. Hier springt het geringe en dalende vertrouwen in de politiek onmiddellijk in het oog. Deze scoorde al zeer matig en is nu nog verder achteruit gegaan. Daarnaast zien we een lager opkomstpercentage bij verkiezingen.

De voorraad Kunst en Cultuur vertoont een gemengd beeld. De kwaliteit en beleving van het cultureel erfgoed blijft stabiel. Daarnaast is er sprake van een verhoogde tevredenheid met de diversiteit van het culturele aanbod in Brabant. Maar de receptieve en vooral de actieve cultuurdeelname daalt. Die laatste kleurt inmiddels oranje.

De indicatoren voor de voorraad Veiligheid laten een achteruitgang zien, zowel in een objectieve als in een subjectieve zin. Er zijn meer misdrijven en de burgers voelen zich onveiliger. Ook neemt het vermijdingsgedrag en de sociale overlast toe.

De tevredenheid over de woonomgeving neemt af. Met name de dalende tevredenheid over de groenvoorzieningen, de toenemende ervaring van zwerfvuil maar ook de licht dalende tevredenheid over de woonomgeving en de buurtvoorzieningen zijn hier debet aan.

Zowel binnen de voorraad Gezondheid als binnen de voorraad Onderwijs is sprake van vooruitgang. We zien een toename in de sportbeoefening en minder sterfte door hart- en vaatziekten. Bovendien behalen jongeren vaker onvertraagd hun diploma en groeit de deelname aan 'leven lang leren'. Ook neemt het aantal voortijdig schoolverlaters geleidelijk af. Bij de afname van de jeugdwerkloosheid moet rekening worden gehouden met het feit dat de effecten van de economische crisis nog niet in de cijfers zijn verdisconteerd.

De drie kapitalen op een rij

Samenvattend laat de Duurzaamheidbalans 2010 voor het economische en ecologisch kapitaal een lichte stijging zien ten opzichte van 2006. Het sociaal-cultureel kapitaal vertoont daarentegen een dalende tendens.

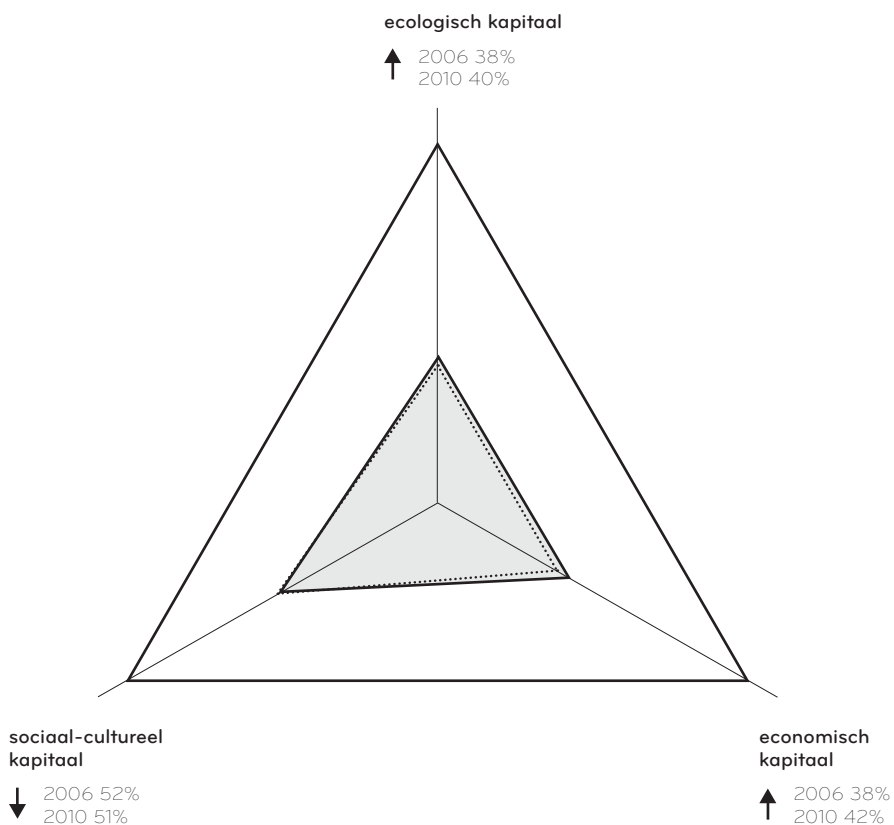
Het sociaal-cultureel kapitaal als geheel is de afgelopen jaren licht gekrompen. Alleen de voorraden Onderwijs en Gezondheid bewegen in de goede richting. Vooral de afname in de sociale, de culturele en de politieke participatie, in de tevredenheid met de woonomgeving en in het veiligheidsgevoel zijn hiervoor verantwoordelijk. Al met al is weliswaar het aantal rode indicatoren binnen het sociaal-cultureel kapitaal afgenomen (van vijf naar twee), maar het sociale cement van de Brabantse samenleving behoeft duidelijk onderhoud. We komen hier nog op terug.

Door enkele interne verschuivingen van voorraden kent het ecologisch kapitaal van alle drie de kapitalen nu de geringste omvang. Het vergelijken van de omvang van de drie kapitalen blijft echter problematisch. Wel is duidelijk dat van de drie kapitalen het ecologisch kapitaal de meeste rode indicatoren telt. Desondanks laat het ecologisch kapitaal voor de tweede achtereenvolgende keer een lichte stijging zien. Die komt vooral voor rekening van de voorraden Lucht en Grondwater. Beleidsinvesteringen op te onderscheiden onderdelen betalen zich uit. Daar staat tegenover dat de voorraad Natuur significant slechter is geworden. Bodem- en oppervlaktewater scoren traditioneel slecht: grotendeels het resultaat van een erfenis uit het verleden. In het ecologisch kapitaal zijn twee gouden indicatoren te vinden, die voor het aantal smogdagen en voor de natuurlijkheid van het landschap.

Het economisch kapitaal laat een wisselend beeld zien: de ontwikkelingen op het gebied van bedrijventerreinen zijn positief. Dat geldt ook voor de voorraad Energie, Grond- en Hulpstoffen. Hier is echter nog wel een lange weg te

gaan. De indicatoren voor de Brabantse kenniseconomie bewegen in de goede richting. Desondanks zien we de invloed van de economische crisis terugkomen in de resultaten. Het aantal rode indicatoren is hierdoor meer dan verdubbeld ten opzicht van de Duurzaamheidbalans van 2006. En dat zelfs ondanks het feit dat in de voorraad Arbeid de economische crisis nog niet is verdisconteerd.

DE TELOS DRIEHOEK 2010

Robuuste ontwikkelingen door de tijd

Wanneer we de resultaten van de drie duurzaamheidbalansen vanaf 2002 tot nu achter elkaar zetten is het mogelijk een analyse te maken van enkele langjarige ontwikkelingen. Vervolgens zijn we in staat om robuuste ontwikkelingen te onderscheiden. Daarbij zijn zowel een aantal positieve als negatieve tendenties te ontwaren. Bij deze analyse is in eerste instantie niet gekeken naar het niveau van de indicator. Een langjarige positieve tendentie kan nog steeds leiden tot een negatieve beoordeling van de stand van de indicator nu. Hetzelfde geldt voor langjarige negatieve ontwikkelingen, deze hoeven nog niet tot een onwenselijke situatie te hebben geleid, maar het is wel duidelijk dat de ontwikkelingsrichting een waarschuwing inhoudt voor de toekomst.

Bij de volgende indicatoren is er sprake van een langjarige verbetering door de tijd:

- de kwaliteit van het grondwater
- het aantal smogdagen
- de hoeveelheid fijnstof
- het hergebruik van energie door bedrijven
- de R&D intensiteit
- de omvang van de creatieve industrie
- levenlang leren
- het aantal voortijdige schoolverlaters
- de benutting van het arbeidspotentieel
- het aantal verouderde bedrijventerreinen
- het aandeel starters
- de sportbeoefening.

Zonder dat we deze trends aan specifiek nationaal, provinciaal of gemeentelijk beleid willen of kunnen toeschrijven, lijkt het niet toevallig dat dit juist die thema's betreft, uit met name de domeinen van het economische en het ecologische kapitaal, waar de afgelopen jaren robuust op is ingezet. We kunnen voorzichtig concluderen dat de brede maatschappelijke en langjarige inzet op deze thema's zijn vruchten afwerpt: beleid werkt!

Tegelijkertijd valt vast te stellen hoe een aantal indicatoren en thema's bij voortduring verslechtert of achterblijft bij de rest van de ontwikkelingen.

Dit betreft:

- voor wat betreft het sociaal-cultureel kapitaal:
 - het vertrouwen in de politiek
 - de maatschappelijke participatie (sociaal, cultureel, politiek)
 - de melding van vormen van discriminatie
 - buurtcontacten met andere etniciteiten
 - onveiligheidsgevoelens
- voor wat betreft het ecologische kapitaal:
 - de omvang van kwetsbare natuurgebieden en de biodiversiteit
 - het broeikaseffect
 - de kwaliteit van de bodem
 - de kwaliteit van het oppervlaktewater
- voor wat betreft het economische kapitaal:
 - de werking van de arbeidsmarkt (vergrijzing/moeilijk vervulbare vacatures)
 - de omzetting van nieuwe kennis in diensten/producten/bedrijfsprocessen
 - de verduurzaming van de energie.

Hoewel sommige van deze indicatoren op dit moment nog niet slecht scoren, wijst de lange termijnontwikkeling wel in de verkeerde richting. Met name het achterblijven van de sociale agenda bij de maatschappelijke thematisering van zowel de economische als de ecologische agenda is daarbij opvallend. Juist een hoogwaardige, hoogdynamische kennis-/maakeconomie als de Brabantse (alle tekenen wijzen erop dat de Brabantse economie zich daadwerkelijk in die richting kan ontwikkelen) zal het moeten hebben van de kwaliteit van het sociale kapitaal. Vertrouwen in de politiek, in meer algemene zin in maatschappelijke instituties, maar ook je zelf veilig voelen in je eigen omgeving, actief te willen deelnemen aan de samenleving zijn daarvoor essentiële voorwaarden. De uitdaging zal zijn om in Brabant het verschil te maken. Hoe houden we juist in tijden van economische en politieke onzekerheid de essentie van de kwaliteit van de leefomgeving overeind? De ervaring met thema's die in het verleden wel degelijk het onderwerp zijn gemaakt van robuust beleid laat zien dat het kan. Het is zaak om de voornoemde langjarige aandachtspunten nadrukkelijk een plek te geven in de doordenking van het toekomstige Brabantse beleid.

Colofon

Onderzoek:

Hans Mommaas, Ruben Smeets, Frans Hermans en John Dagevos

Data verzameling:

Sociaal-cultureel kapitaal: Linda Sontag, Judith Smets en Egbert Edelmann

Ecologisch kapitaal: Frans Hermans

Economisch kapitaal: Ruben Smeets en John Dagevos

Eindredactie:

Ruben Smeets en Nettie Verhagen

Ontwerp:

Sirene Ontwerpers, Rotterdam

Druk en drukwerkbegeleiding:

Grafisch Goed, Rotterdam

Fotografie:

Joep Lennarts, 's-Hertogenbosch

Documentnummer:

10.047

ISBN-nummer:

978-90-77572-07-8

telos brabant's centrum voor
duurzame ontwikkeling

Provincie Noord-Brabant

Telos

Warandelaan 2
5037 AB Tilburg
Postbus 90153
5000 LE Tilburg

T 013 - 466 87 12
F 013 - 466 34 99
telos@uvt.nl
www.telos.nl

telos brabant's centrum voor
duurzame ontwikkeling

Warandelaan 2
5037 AB Tilburg
Postbus 90153
5000 LE Tilburg

T 013 - 466 87 12
F 013 - 466 34 99
telos@uvt.nl
www.telos.nl